

"Sitten se on vaan 'siistii' ku ope itkee" – Vertaisrajat ylittävä kiusaaminen:
Opettajat oppilaiden kiusaamisen kohteina

Elli-Noora Karlsson
Ella Kaunisto
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustieteiden tiedekunta
Turun yliopisto
Opettajankoulutuslaitos, Rauma
Huhtikuu 2020

TURUN YLIOPISTO
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö

ELLI-NOORA KARLSSON & ELLA KAUNISTO

"Sitten se on vaan "siistii" ku ope itkee" – Vertaisrajat ylittävä kiusaaminen:
Opettajat oppilaiden kiusaamisen kohteina

Pro-gradu tutkielma 78 s., 20 liites.
Kasvatustiede
Huhtikuu 2020

Tässä tutkielmassa tutkitaan peruskoulun opettajiin kohdistuvaa vertaisrajat ylittävää kiusaamista. Vertaisrajat ylittävällä kiusaamisella tarkoitamme tilannetta, jossa oppilas kiusaa opettajaa. Tutkielman tavoitteena on selvittää, ovatko opettajat kokeneet vertaisrajat ylittävää kiusaamista. Tavoitteena on myös selvittää, kuinka usein ja millaisilla tavoilla oppilaat ovat opettajia kiusanneet sekä millä tavoin kiusaaminen on opettajiin vaikuttanut. Tämän lisäksi selvitämme, miten opettajat sanoittavat ja suhtautuvat kokemaansa kiusaamiseen.

Tutkielma on monimenetelmätutkimus, jossa yhdistyvät kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimusmetodi. Aineistonkeruumenetelmänä toimi Webropol-kyselylomake, joka jaettiin marraskuussa 2019 useaan suljettuun, opettajille suunnattuun Facebook-ryhmään. Tämän lisäksi linkki kyselylomakkeeseen lähetettiin sähköpostitse yhteensä kahdeksaan keskisuureen ja suureen kaupunkiin ympäri Suomea. Kyselylomake sisälsi kahdeksantoista suljettua monivalintakysymystä ja kaksi avointa kysymystä. Kyselyyn vastasi 530 peruskoulussa työskentelevää tai työskennellyttä opettajaa. Rikastuttaaksemme tuloksia, käsitelimme tutkielman laadullista aineiston osaa diskurssianalyysin keinoin.

Tutkielman tulokset osoittavat, että suurin osa tutkielmaan vastanneista peruskoulun opettajista on kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista työuransa aikana ja moni opettaja kokee sitä viikoittain. Useimmiten oppilaat kiusaavat opettajia verbaalisin keinoin. Vertaisrajat ylittävä kiusaaminen on vaikuttanut opettajien kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin negatiivisesti. Tämän lisäksi tutkielmasta käy ilmi, että opettajan professio ohjaa vahvasti sitä, kuinka opettajat sanoittavat ja suhtautuvat kokemaansa vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen.

Asiasanat: *Vertaisrajat ylittävä kiusaaminen, väkivalta, valta, työhyvinvointi, opettajan professio, monimenetelmätutkimus*

UNIVERSITY OF TURKU
Faculty of Education
Department of Teacher Education, Rauma unit

ELLI-NOORA KARLSSON & ELLA KAUNISTO

"It's just 'cool' when a teacher cries"– Educator-targeted bullying: Teachers facing bullying from students

Master's thesis of education theory, 78 p., 20 attachment p.
Education theory
April 2020

This thesis studies the educator-targeted bullying teachers face in the comprehensive school. In this context educator-targeted bullying means a situation where a student is bullying a teacher. The aim of this thesis is to examine how teachers experience educator-targeted bullying. Another aim of this thesis is to study how often and in what ways students bully teachers and how this educator-targeted bullying affects these teachers. The way teachers voice their experiences in words and how they address the bullying are also discussed.

This study is executed as a mixed methods research that combines quantitative and quality research methods. The collection method for the data is a Webropol questionnaire that was distributed in several private teacher-based Facebook groups, in November 2019. The link for the questionnaire was also sent by email to in total of eight middle-sized and large cities in Finland. The questionnaire included eighteen closed-ended multiple choice questions and two open-ended questions. All together the questionnaire received answers from 530 teachers who work or have worked in the basic school level. To enrich the results, the quality research method data was examined with the means of discourse analysis.

The results of the study indicate that the majority of basic school level teachers have experienced educator-targeted bullying in their careers, and many experience it in weekly basis. In most cases the students bully teachers in verbal ways. Comprehensive well-being of the teachers has been affected negatively by the educator-targeted bullying. The study also finds that the profession of the teacher strongly guides how they voice and address their experiences with educator-targeted bullying.

Glossary: educator-targeted bullying, violence, authority, well-being at work, teaching profession, mixed methods research

ESIPUHE

Haluamme kiittää kaikkia tutkielman kyselyyn vastanneita opettajia, jotka aiheen arkaluontoisuudesta huolimatta uskaltautuivat kertomaan kipeistä ja vaikeista kokemuksistaan meille. Toivomme, että avoin keskustelu aiheesta ei jää vain kyselylomakkeelle, vaan jatkuu yhteisöissä ennakkoluulottomana ja rohkeana. Toivomme, että tämä tutkielma rohkaisisi opettajia puuttumaan ja vaatimaan oikeuksia itselleen vertaisrajat ylittävissä kiusaamistilanteissa.

Elli-Noora Karlsson & Ella Kaunisto

Raumalla 02.04.2020

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. EPÄASIAALLINEN KOHTELU OSANA TYÖARKEA	3
2.1 Kiusaaminen	3
2.2 Henkinen ja fyysinen väkivalta.....	4
2.3 Vertaisrajat ylittävä kiusaaminen	6
2.4 Koettu väkivallan uhka	8
2.5 Opettajan valta ja auktoriteetti	11
3. OPETTAJAN TYÖHYVINVOINTI JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	13
4. AIEMMAT TUTKIMUKSET	15
5. TUTKIELMAN TIETEENFILOSOFISET LÄHTÖKOHDAT	18
6. TUTKIMUSTEHTÄVÄ	20
7. TUTKIELMAN METODOLOGISET VALINNAT	22
7.1 Monimenetelmätutkimus.....	22
7.2 Diskurssianalyysi ja kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät	25
7.2.1 Opettajan professio	27
7.2.2 Opettajankoulutus.....	28
7.2.3 Suomalainen koulutusjärjestelmä	29
7.2.4 Suomalainen yhteiskunta.....	29
7.3 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineistonkeruumenetelmä	30
8. TUTKIMUSTULOKSET	37
8.1 Ovatko opettajat kokeneet vertaisrajat ylittävää kiusaamista työuransa aikana?	37
8.2 Kuinka usein ja millaisilla tavoilla oppilaat ovat opettajia kiusanneet?.....	38
8.3 Miten koettu kiusaaminen on vaikuttanut opettajiin ja mistä he ovat hakeneet siihen apua?	42
8.4 Miten opettajat sanoittavat ja suhtautuvat kokemaansa vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen? -Diskurssianalyysin tulokset	46
8.4.1 Itsensä syyllistämisen diskurssi	47
8.4.2 Tilanteen vähättelyn diskurssi.....	48
8.4.3 Oppilaan käytöksen hyväksymisen ja normalisoinnin diskurssi.....	49
8.4.4 Vaikenemisen diskurssi	50

8.4.5 Huoltajan toiminnan ja kotikasvatuksen ja ongelmallisuuden diskurssi.....	51
8.4.6 Oppilaan toiminnan syylistämisen diskurssi	53
8.4.7 Opettajan negatiivisen tunnetilan diskurssi	54
8.4.8 Yksin jäämisen diskurssi.....	55
8.4.9 Toimijuuden diskurssi	55
8.5 Tutkimustulosten yhteenveto	57
9. POHDINTA	59
9.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	59
9.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi ja eettisyys	65
9.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet	69
LÄHTEET	72
LIITTEET	79

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Tutkielmassa hyödynnetyt metodologiset valinnat.	22
Kuvio 2. Kirsi Juhilan (2016) metodista mallia mukaillen tutkielman ”Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät”.	27

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Vastaajien tämän hetkinen työpaikka.	31
Taulukko 2. Diskurssit avoimesta kysymyksestä <i>kuvaile, mikä on ollut sinuun kohdistuva vakavin tai ikävin vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen liittyvä tapaus?</i>	33
Taulukko 3. Oletko kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista työurasi aikana?	33
Taulukko 4. Millä luokka-asteilla olet kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista?	38
Taulukko 5. Loukkaava käytös ja häirintä.	40
Taulukko 6. Seksuaalinen häirintä.	40
Taulukko 7. Väkivallan uhka ja fyysinen väkivalta.	41
Taulukko 8. Muu häirintä.	42
Taulukko 9. Psykkiset vaikutukset.	42
Taulukko 10. Fyysiset vaikutukset.	43
Taulukko 11. Sosiaaliset vaikutukset.	44
Taulukko 12. Muut vaikutukset.	44
Taulukko 13. Mistä olet saanut apua vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen?	46

DIAGRAMMILUETTELO

Diagrammi 1. Oletko kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista työurasi aikana?	37
---	----

Diagrammi 2. Kuinka usein vertaisrajat ylittävää kiusaamista on tapahtunut?	39
Diagrammi 3. Tiedätkö mistä vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen voi saada apua?	45
Diagrammi 4. Onko työpaikallasi toimintaohjeet vertaisrajat ylittäviä kiusaamistapauksia varten?	45

LIITELUETTELO

LIITE 1: Saateteksti kyselylomakkeelle.	79
LIITE 2: Webropol –kyselylomake.	80
LIITE 3: Taulukot ja diagrammit.	86

1. JOHDANTO

Tilastokeskuksen (2017) mukaan vuonna 2017 Suomessa toimi 2276 peruskoulua, joissa opiskeli yhteensä 539 600 oppilasta. Voidaankin todeta, että opettajien harteilla lepää suuri vastuu, jonka vuoksi heidän hyvinvointinsa on ensiarvoisen tärkeää. Yksi opettajien hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä on vertaisrajat ylittävä kiusaaminen, jolla tässä tutkielmassa tarkoitetaan oppilaiden opettajiin kohdistamaa kiusaamista. Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, ovatko opettajat kokeneet vertaisrajat ylittävää kiusaamista ja millä tavoin se on heihin vaikuttanut. Tämän lisäksi selvitämme, miten opettajat sanoittavat ja suhtautuvat kokemaansa kiusaamiseen.

Vertaisrajat ylittävää kiusaamista on tutkittu Suomessa melko niukasti ja aiheeseen liittyvää tutkimusta on tehty viimeksi vuosikymmen sitten. (Ks. esim. Teemu Kauppi 2011, Koulukiusaamista ja kiusaamista koulussa – katsaus vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen) Ilmiön määrittäminen on haastavaa, sillä kiusaaminen on usein nähty tapahtuvaksi vertaisten välillä (Kauppi 2011, 46). Opettajan ja oppilaan välinen kiusaamissuhde on hyvin erilainen, sillä oppilas on statusasemaltaan koulumaailmassa opettajaa heikompi osapuoli (Kauppi & Pörhölä 2010, 131). Koulumaailmassa opettaja on paitsi vallankäyttäjä myös virkansa ja asiantuntijuutensa puolesta auktoriteetti (Väisänen, Savolainen & Enkenberg 2000, 177–179). Vertaisrajat ylittävää kiusaamista tapahtuu useimmiten silloin, kun opettajan auktoriteettia tai valtaa tietoisesti ja toistuvasti kyseenalaistetaan oppilaan toimesta (Nuutinen 1997, 72).

Tutkielman aiheen valintaan vaikuttivat omat kokemuksemme ja havaintomme vertaisrajat ylittävästä kiusaamisesta koulumaailmassa. Halusimme tutkia aihetta, sillä mielestämme siitä ei puhuta julkisessa keskustelussa tarpeeksi, vaikka todellisuudessa ongelma on hyvin yleinen. Tiina Rantala ja Soili Keskinen (2005, 121) huomauttavat, että kasvatusalalla opettajiin kohdistuvaa kiusaamista pidetään tabuna. Opettajiin kohdistuvaa väkivaltaa pidetään ennemmin opettajan kurinpito-ongelmina, joista opettajat usein vaikenevat. Vertaisrajat ylittävissä kiusaamistilanteissa opettajat voivat myös syyllistää itseään kiusatuksi tulemisesta.

Opettajan työnkuva on viimeisten vuosikymmenten aikana laajentunut. Kasvatuksellinen työ koulussa on lisääntynyt, työ on muuttunut haasteellisemmaksi ja opettajat kokevat resurssien saannin vähäiseksi. (Säntti 2008, 7–8.) Opettajat kokevat terveydelle haitallista työstressiä muita ammattiryhmiä enemmän. Työ koetaan kuormittavammaksi kuin aikaisemmin, eikä työaika tunnu riittävän kaikkiin työtehtäviin. Työoloissa ilmenneet puutteet ovat aiheuttaneet poissaoloja työpaikalta. (Länsikallio, Kinnunen & Ilves 2017, 2.) Opettaja-lehden tuoreen artikkelin (2020) mukaan kiusaamisesta ja epäasiallisesta kohtelusta aiheutuneet opettajien sairaspöissaolot ovat laskennallisesti maksaneet yhteiskunnalle viime vuonna 13,5 miljoonaa euroa (Manner 2020, 10–11). Voidaankin todeta, että myös vertaisrajat ylittävällä kiusaamisella on yhteiskunnallisesti katsottuna suuri hintalappu.

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarjota uutta tietoa vertaisrajat ylittävästä kiusaamisesta ja kannustaa opettajia keskustelemaan aiheesta avoimemmin. Tämän lisäksi tavoitteenamme on, että opettajien kynnys hakea ja vaatia vertaisrajat ylittäviin kiusaamistilanteisiin apua olisi matalampi. Tuottamiemme uusien tietojen valossa toivomme, että yksikään opetuslalla toimiva henkilö ei joudu kokemaan häpeää tai syyllisyyttä tullessaan vertaisrajat ylittävästi kiusatuksi.

2. EPÄASIAALLINEN KOHTELU OSANA TYÖARKEA

2.1 Kiusaaminen

Kiusaamiselle ei ole olemassa yhtä tiettyä, yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Kiusaamiseen liittyy kuitenkin yleisesti tunnistettuja yhdistäviä piirteitä, jolloin voidaan puhua kiusaamisesta. Tällaisia piirteitä ovat muun muassa fyysiset, verbaaliset ja psykologiset hyökkäykset, jotka aiheuttavat kohteena olevalle yksilölle pelkotiloja, stressiä ja muuta haittaa. Yleisenä piirteenä pidetään yleisesti myös kiusaajan ja uhrin epätasa-arvoista valtasuhdetta. Kiusaamisesta puhutaan myös silloin, kun se kohdistuu toistuvasti tietyn ajanjakson sisällä samaan uhriin ja sisältää uhrin provosoimisen elementtejä. (Farrington 1993, 384.)

Kiusaamisen määrittelyä vaikeuttaa rajanveto kiusoittelun ja itse kiusaamisen välillä. Kiusoittelua pidetään usein yleisesti hyväksyttynä toimintana, mutta mikäli se saa kohteena olevassa yksilössä aikaan ahdinkoa tai kärsimystä, voidaan se määritellä suoranaiseksi kiusaamiseksi. (Pearce 1991, 70.) Kiusaamiseksi lasketaan usein kaikki toista yksilöä alistava käytös, kuten fyysinen väkivalta, henkinen julmuus, pelottelu, kiristäminen, varastaminen, toisen omaisuuden tuhoaminen, merkitsevät katseet ja nimittely. On tärkeää hahmottaa, että kaikki kiusaamisen muodot liittyvät jollakin tavalla yhteen, sillä usein niillä on sama päämäärä. (Farrington 1993, 385.)

Mannerheimin lastensuojeluliiton (2017) mukaan jokaisella on oma, henkilökohtainen kokemus siitä, millaista kiusaaminen on ja mikä lasketaan kiusaamiseksi. Kiusatuksi tulemisen uhka voi syntyä jo muutamastakin kiusatuksi tulemisen kokemuksesta. Kiusaamisen tunnistamisessa oleellisin seikka, on kiusaamisen toistuminen. Juuri kiusaamiskertojen määrä, tekee kiusaamisesta kuluttavaa ja satuttavaa. (Kaski & Nevalainen 2017, 9.)

Suomen laissa mainitaan, että toisen henkilön epäasiallinen kohtelu on kiellettyä. Epäasiallinen toiminta, kuten kiusaaminen, ei ole sallittua missään olosuhteissa, koulussa, työpaikalla tai kotona. Silti kiusaamista esiintyy melko paljon ihmisten iästä riippumatta. Kiusaaminen on toistuvaa ja se voi olla

hyvinkin näkyvää, kuten julkista nimittelyä tai fyysistä väkivaltaa, kuten tönimistä. Kiusaaminen voi kuitenkin olla myös hyvin hienovaraista tai niin kätkeytyä, että ulkopuolisten ihmisten on vaikea havaita sitä. Tällainen kiusaaminen voi olla esimerkiksi tahallista kiusatun puheen päälle puhumista, pieniä katseita tai selän kääntämistä ryhmätilanteissa. (Kaski & Nevalainen 2017, 11–12.)

Kiusaaminen on määritelty koulu- ja työpaikkakiusaamista käsiteltävissä tutkimuksissa kolmen eri kriteerin avulla. Ensimmäinen kriteeri kiusaamiselle on sen aggressiivisuus, jossa osapuolta voidaan tahallisesti loukata tai vahingoittaa. Toisena kriteerinä on mainittu kiusaamisen toistuvuus ja kolmantena kiusaajan ja kiusatun välillä vallitseva epätasapaino ja kiusatun kyvyttömyys puolustautua kiusattua vastaan. Aina kiusaaminen ei välttämättä kuitenkaan ole toistuvaa, vaan kertaluonteisetkin tapaukset, kuten väkivallan uhka, fyysinen väkivalta tai sosiaalisessa mediassa mustamaalaaminen saattavat saada aikaan pysyvän pelon sen toteutumisesta. (Kauppi & Pörhölä 2010, 132.)

2.2 Henkinen ja fyysinen väkivalta

Väkivallalla tarkoitetaan yleensä tarkoituksellista toisen osapuolen vahingoittamiseen tähtäävä käyttäytymistä. Väkivalta jaetaan henkiseen ja fyysiseen väkivaltaan. (Rantaeskola, Hyyti, Kauppila & Koskelainen 2015, 6.) Fyysisen väkivallan tarkoituksena on pelotella ja aiheuttaa vahinkoa väkivallan kohteena olevalle henkilölle. Fyysinen väkivalta voi kohdistua uhrin kehoon, omaisuuteen tai lähipiiriin. Fyysistä väkivaltaa ovat esimerkiksi töniminen, sylkeminen, potkiminen, omaisuuden tuhoaminen, varastaminen tai hiuksista kiskominen. (Miller & Lowen 2012, 5.) Fyysisellä väkivallalla pyritään tietoisesti fyysisen, seksuaalisen tai henkisen vahingoittumisen tuottamiseen (Rantaeskola ym. 2015, 15).

Henkisellä väkivallalla pyritään tietoisesti saamaan uhrille ikävä tunne itsestään. Henkisen väkivallan muotoja ovat esimerkiksi nolaaminen, toisen kustannuksella pilailu, tahallinen nolaaminen sekä julkinen arvostelu. Henkinen väkivalta on usein verbaalista ja sitä tapahtuu myös internetissä. (Miller &

Lowen 2012, 6.) Henkinen väkivalta voi aiheuttaa myös haittaa uhrin sosiaaliselle kehitykselle (Rantaeskola ym. 2015, 6). Väkivaltainen tai aggressiivinen käytös yhteisön sisällä vaikuttaa moneen asiaan. Sen seurauksena saattaa olla mittavia sosiaalisia ja taloudellisia kustannuksia ja se aiheuttaa yhteisössä monenlaista haittaa ja hankaluutta. (Rantaeskola ym. 2015, 15.)

Työpaikkaväkivallaksi luokitellaan tapaukset, joissa henkilöä loukataan, uhataan tai vahingoitetaan suoraan tai epäsuorasti omalla työpaikallaan, niin että hänen turvallisuutensa tai hyvinvointinsa vaarantuu. Toisin sanoen väkivaltaa eivät ole vain tilanteet, joissa henkilö menettää henkensä tai loukkaantuu vakavasti. (Isotalus & Saarela 2001, 124.) Euroopan komission määritelmän mukaan ”työpaikkaväkivallalla tarkoitetaan tapahtumia, joissa henkilöitä loukataan sanallisesti, uhataan tai pahoinpidellään heidän työhönsä liittyvissä oloissa ja jotka suoraan tai epäsuorasti vaarantavat heidän turvallisuutensa, hyvinvointinsa tai terveytensä.” (Di Martino, Hoel & Cooper 2003, 47).

Työhön ja työpaikkaan liittyvästä väkivallasta voidaan puhua termein *työväkivalta* ja *asiakastyöväkivalta*. Edellä mainituilla väkivallan muodoilla tarkoitetaan työpaikalla ja työssä tapahtuvaa ei hyväksyttäväksi käyttäytymiseksi tai tapahtumaksi luokiteltavia asioita, jotka horjuttavat kohteena olevan työntekijän hyvinvointia. (Rantaeskola ym. 2015, 6–7.) Käytös ja tapahtuma voi olla kiusaamista, uhkailua tai pahimmillaan suoraa fyysistä väkivaltaa, kuten tönimistä. *Työväkivallan* ja *asiakastyöväkivallan* erona on, että *työväkivallassa* väkivalta voi olla esimerkiksi kollegan aiheuttamaa. *Asiakastyöväkivallasta* on kyse silloin, kun väkivallasta työpaikalla puhutaan työturvallisuuslainsäädännön mielessä. (Rantaeskola ym. 2015, 6–7.) Työpaikkaväkivaltaa voi tapahtua työpaikan sisällä esimerkiksi kollegoiden välillä tai tekijänä voi toimia entuudestaan tuntematon henkilö, jolloin väkivalta on työpaikan ulkopuolelta tulevaa. Pelko väkivallasta voi vaikuttaa yksilön työsuoritukseen, työssä viihtymiseen sekä työn ulkopuoliseen elämään. Pelko työpaikalla tapahtuvasta väkivallasta saattaa vaikuttaa myös ammatin tai työpaikan valintaan. (Sirén & Honkatukia 2005, 41.)

Vaikka turvallisuustilanne Suomessa onkin parantunut viimeisten parin vuosikymmenen kuluessa, mielenterveyshäiriöt ovat kuitenkin lisääntyneen

kaiken ikäisillä ihmisillä. Monien palvelualojen ammattilaisiin kohdistuu nykyään suoraa väkivaltaa ja väkivallan uhka palvelualoilla tulee yhä useammin ilmi. (Rantaeskola ym. 2015, 4.) Kasvatusalalla puolestaan opettajiin kohdistuvaa kiusaamista pidetään tabuna. Henkistä- ja fyysistä väkivaltaa pidetään ennemminkin opettajan kurinpito-ongelmina ja näistä ongelmista usein myös vaietaan. Tästä syystä opettajat voivat syyllistää itseään siitä, että joutuvat oppilaidensa kiusaamiksi. (Rantala & Keskinen 2005, 121.) Nykyaikana korostetaan yltiöyksilöllisyyttä sekä individualismia. Tämä on muokannut oppilasainesta siten, että perinteiset arvot ja auktoriteetit kyseenalaistetaan. Tällä on suora vaikutus opettajien työnkuvaan: työrauhan säilyttäminen ja luokanhallinta vievät suuren osan opettajan voimavaroista ja opetukseen tarkoitettusta ajasta. (Rantala & Keskinen 2005, 121.)

Väkivaltaa ja sen syntyyn vaikuttavia tekijöitä on haastavaa paikallistaa. Yhtä yksiselitteistä syytä väkivallalle voi olla hankala muodostaa. On kuitenkin ajateltu, että osa selittävistä tekijöistä voisi olla yksilökeskeinen elämäntapa, jossa yksilö itse on elämänsä keskiössä. Monet sosiaalisen median palvelut tukevat yksilökeskeisyyttä. Toinen selittävistä tekijöistä voisi olla yksilöiden erilainen häiriöherkkyys. Toisten on ajateltu kestävän paremmin elämän erilaisia kolhuja, kuin toisten. Lopulta on päädytty ajattelemaan, että ympäristö vaikuttaa yksilön kehitykseen geneeistä ja kulttuurista riippuen ratkaisevan paljon. (Rantaeskola ym. 2015, 5.)

2.3 Vertaisrajat ylittävä kiusaaminen

Vertaisuudella tarkoitetaan koulumaailmassa yleisesti toistensa kanssa suunnilleen samalla kognitiivisella, emotionaalisella ja sosiaalisella tasolla olevia yksilöitä. Vertaissuhteella tarkoitetaan esimerkiksi oppilaan vuorovaikutussuhteita samalla kehitystasolla olevien vertaistensa kanssa. (Kauppi 2011, 45.) Opettajan ja oppilaan vertaisuuden erottaa yksiselitteisesti jo ikä eli eri sukupolvi. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapset ovat valtasuhteiltaan sekä kehitykseltään eri asemassa aikuisten kanssa. Sukupolvien välinen hierarkia on kuitenkin ajan myötä muuttunut siten, että entisaikainen pelolla hallitseminen on muuttunut neuvottelukulttuuriksi. Sen sijaan, että oppilaat pitäisivät opettajaa

pelottavana, vaikeasti lähestyttävänä auktoriteettina, he kokevat opettajan neuvottelukumppanikseen. (Korhonen 2006, 51–55.)

Koulukiusaamisesta puhutaan usein oppilaiden välisenä vertaistasolla ilmenevänä tapahtumana. Vertaistasolla ilmenevästä kiusaamisesta voidaan puhua myös vaikka samassa työyhteisössä työskentelevien aikuisten välillä vallitsevasta työpaikkakiusaamisesta. Työpaikkakiusaaminen voi olla vertaisrajoja ylittävää, mikäli esimerkiksi koulussa kiusaamista ilmenee opettajan ja johtavassa asemassa olevan tahon välillä. Vertaisrajat ylittävästä kiusaamisesta on kyse myös silloin, kun kiusaajana on oppilas ja kiusaamisen kohteena opettaja tai päinvastoin. Tällainen tilanne juontuu siitä, että koulussa oppilaan ja opettajan välillä vallitsee eräänlainen vallan tasapaino. (Kauppi 2011, 46.) Opettaja on vastuussa oppilaan oppimisesta ja hyvinvoinnista ja hän on täten statukseltaan vahvemmassa asemassa oppilaaseensa nähden. Kiusaaminen on siis vertaisrajat ylittävää, kun kiusaajan ja kiusatun välillä vallitsee huomattava ero vallassa ja statuksessa. (Kauppi 2011, 46.)

Vertaisrajat ylittävä kiusaaminen ei ole täysin vakiintunut terminä. Tällaisesta kiusaamisen muodosta on hankalaa puhua koulukiusaamisena, sillä koulukiusaaminen on terminä rajautunut tarkoittamaan lähinnä oppilaiden, vertaisissa suhteissa tapahtuvaa keskinäistä kiusaamista. Myös työpaikkakiusaaminen terminä on tässä tilanteessa harhaanjohtava, koska sillä tarkoitetaan yleisesti työpaikalla työntekijöiden välillä tapahtuvaa kiusaamista. Vertaisrajat ylittävä kiusaaminen terminä on käynyt läpi kolmekymmenvuotisen kehityksen ja juontuu alunperin englanninkielisistä termeistä *contrapower harassment*, *peer-abuse* sekä *cross-peer abuse*. Samankaltaisia termejä ovat *ylöspäin kiusaaminen*, jolla tarkoitetaan alaisten harjoittamaa kiusaamista esimiestä kohtaan ja *alaspäin kiusaaminen*, jossa esimiestaso kiusaa alaisiaan. *Horisontaalisesta kiusaamisesta* puhutaan tapauksessa, jossa samassa hierarkisessa asemassa olevat henkilöt kiusaavat toisiaan. (Kauppi 2011, 47.) Vertaisrajat ylittävälle kiusaamiselle ei tutkimuskirjallisuudessa ole kovin vakiintuneita termejä, mutta muita tällaista kiusaamissuhdetta määritteleviä sanoja ovat muun muassa *bullying*, *bully-abuse* ja *educator-targeted bullying* (Kauppi 2011, 48).

Corene de Wet (2010, 190) puhuu tutkimuksessaan *Victims of educator-targeted bullying: a qualitative study* verstaarajat ylittävstä kiusaamisesta termillä educator-targeted bullying (EDB) eli *opettajaan kohdistuva kiusaaminen*. Hän määrittelee käsitteen tarkoittamaan sellaista aggressiivista käyttäytymistä, joka kohdistuu oppilaan taholta opettajaan, on tarkoituksellista ja jatkuvaa pyrkimyksenään aiheuttaa uhrille psyykkistä, emotionaalista, sosiaalista ja ammatillista harmia. de Wetin tutkimuksen mukaan oppilaat kiusasivat opettajaan verbaalisesti, elekielen keinoin, fyysisesti ja elektronisin keinoin tarkoituksenaan tuottaa opettajalla harmia (de Wet 2010, 198).

Tiina Rantala ja Soili Keskinen (2005, 122) antavat artikkelissaan *”Ei meidän koulussa... Eihän?” – Opettajan oppilaiden kiusaamina*, hyviä esimerkkejä siitä, millaista oppilaiden opettajiin kohdistama kiusaaminen usein on. Heidän mukaansa oppilaiden kiusaaminen on usein tahallista oppitunnin sabotointia erilaisin keinoin, kuten tahallista häirintää, uhittelua, epäasiallista kommentointia sekä opettajan ohjeiden noudattamatta jättämistä. Kiusaamistapa voi olla myös hyvin passiivista, kuten muiden yllyttämistä ”viittauslakkoon”. de Wet huomauttaa lisäksi, että huonokäyttösisyydellä ja todellisella kiusaamisella on hiuksen hieno ero. Hänen mukaansa voidaan puhua opettajaan kohdistuvasta kiusaamisesta silloin, kun oppilas vapaa-ehtoisesti ja tiedostaen käytöksensä, uhmaa opettajan auktoriteettia päämääränään alentaa opettajan asemaa. (de Wet 2010, 198.)

2.4 Koettu väkivallan uhka

Sosiaali- ja terveysministeriön (2014, 33) mukaan väkivallan uhkaa esiintyy monissa eri toimialoissa ja työtehtävissä. Väkivallan uhkaan vaikuttavat niin työn erilaiset piirteet, kuin itse toimialakin. Esimerkiksi yksintyöskentely, päihtyneiden tai väkivaltaisten asiakkaiden kanssa toimiminen sekä yksilön itsemääräämisoikeuden rajoittaminen voivat vaikuttaa väkivallan uhkaan työelämässä. Kaikista väkivaltilanteista ei kuitenkaan välttämättä aiheudu työntekijälle tapaturmaisia seurauksia ja tämän vuoksi niistä ei myöskään raportoida eteenpäin. Työturvallisuuskeskus (2010, 14) kertoo, että työväkivallasta raportointi ja ilmoitusalttius vaihtelee ammattikunnan mukaan.

Ilmoitusalttiutta voi heikentää muun muassa esimiehen tai työtovereiden väheksyvä asenne konfliktitilannetta kohtaan, tapahtuneen vaaratilanteen väheksyminen ja sen pitäminen työhön liittyvänä itsestäänselvyytenä tai tapahtuneen selittely ammattitaidon puutteena.

Työväkivalta on erilaista eri ammattiryhmissä. Usein työväkivalta on työpaikalla tapahtuvaa, mutta esimerkiksi opetuslalla suurin osa väkivallasta tai sen uhasta tapahtuu työmatkan aikana. (Työturvallisuuskeskus 2010, 10.) Työterveyslaitoksen (2010, 234) mukaan koettu stressi, kiusaamisen kohteeksi joutuminen, henkisen väkivallan uhka sekä negatiivisia tunteita herättävät tilanteet ovat opetus- ja koulutuslalla yleisempiä kuin muilla toimialoilla. Väkivallan uhasta voi koitua työntekijälle psyykkisiä oireita, kuten ylimääräistä stressiä ja paineita sekä itsetunnon heikentymistä (Rantala & Keskinen 2005, 121). Työterveyslaitoksen (2010, 235) teettämän Työ ja terveys -haastattelututkimuksen mukaan henkisen väkivallan tai kiusaamisen kohteeksi on joutunut 13% koulutusalan työntekijöistä. Tämä tulos on erityisen huolestuttava, sillä kyseinen prosenttiosuus on noussut puolella verrattuna vuosiin 1997-2006 ja on edelleen kasvussa.

Väkivallan uhalle altistuminen voi ilmetä esimerkiksi tilanteissa, joissa opettaja rajoittaa oppilaan toimintaa tai joutuu selvittämään oppilaiden välisiä konfliktitilanteita. Opettaja voi joutua kohtaamaan väkivallan uhkaa myös tilanteissa, joissa oppilas poistetaan opetustilasta tai koulun alueelta. Uhkaa voidaan kokea myös muilta tahoilta, kuten oppilaiden vanhemmilta tai koulun entiseltä oppilaalta. (Kyllönen & Rickman 2011, 23–24.) Työturvallisuuskeskus (2010, 13) huomauttaa, että myös kiire ja työpaine voivat vaikuttaa turvattomuuden tunteeseen ja vaaratilanteiden syntymiseen. Työpainetta ja koettua väkivallan uhkaa voi lisätä esimerkiksi henkilökunnan vähäinen määrä sekä uhkaavissa ja vaikeissa tilanteissa yksin toimiminen.

Väkivallan uhkaa voidaan ehkäistä erilaisin keinoin. Yksi keinoista on ottaa huomioon jo koulurakennusta suunniteltaessa työympäristön fyysisten rakenteiden ja kalusteiden turvallisuus sekä opetustilojen sijoittaminen suunnitelmallisella tavalla. Vaaralliseksi luokitellut tarvikkeet tulisi säilyttää lukituissa tiloissa sekä poistumisreiteistä huolehditaan asianmukaisesti. Opetustiloja suunniteltaessa tulisi huomioida mahdollisuus henkilöstön

yhteistoimintaan, mikäli vaaratilanteita esiintyy. (Kyllönen & Rickman 2011, 67–68.) Kuitenkin yksi merkittävimmistä tavoista ehkäistä väkivaltaa tai sen uhkaa on ennakoiva vuorovaikutus (Kyllönen & Rickman 2011, 73–74). Opettajan professionissa vaaditaan muihin ammatteihin verrattuna poikkeavan paljon näkyvää esilläoloa sekä omien kasvatuservojen- ja asenteiden ilmaisua (Kiviniemi 2000, 70). Nykyaikana opettajat kohtaavat työssään lisääntyvässä määrin erilaisia konflikteja sosiaalisissa tilanteissa. Työn luonne vaatii kuitenkin opettajalta ammattimaista otetta ja kärsivällisyyttä ongelmatilanteissa. Opettajien tulisi säilyttää malttinsa oppilaiden provosoinnista tai aggressiivisesta käytöksestä huolimatta. (Kiviniemi 2000, 147–148.) Tärkeänä osana laadukasta vuorovaikutusta on oppilaan tuntemus ja ymmärrys ryhmadynamiikasta (Kyllönen & Rickman 2011, 73–74, 87).

Opettajiin kohdistuvia väkivaltatilanteita ei yhteiskunnassa oteta riittävän vakavasti. Rantalan ja Keskinen (2005, 121–122) mukaan oppilaat ovat pitäneet opettajiin kohdistuvaa väkivaltaa yleisempänä ilmiönä kuin opettajat itse. Suhtautuminen työssä kohdattuun vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen on muuttunut. Opettajat ovat aiemmin katsoneet oppilaiden heihin kohdistamia väärinkäytöksiä läpi sormien. Nykyään opettajat tekevät kuitenkin aikaisempaa rohkeammin rikosilmoituksia heihin kohdistuvista kunnianloukkauksista ja laittomista uhkauksista. (Poutala 2010, 156, 164–165.)

Työturvallisuuskeskuksen (2010, 16) mukaan työväkivallan vähentämiseksi on tärkeää, että työntekijöille tarjotaan riittävät valmiudet ennakoida ja kohdata konflikti- ja väkivaltatilanteita ja niihin tulisikin valmistautua jo alan perus- sekä täydennyskoulutuksessa. Myös konfliktitilanteiden perusteellinen käsittely jälkikäteen on tärkeää niin yksittäisen työntekijän kuin koko työyhteisönkin kannalta. Opettajat kokevatkin koulu-yhteisön tuella olevan merkitystä ongelmatapausten käsittelyssä. Toimiva vuorovaikutus kollegoiden kanssa sekä esimiehen tuki asioiden käsittelyssä ja kannustavan työilmapiirin luomisessa koetaan merkittävänä. Sujuvan keskustelukulttuurin luomisesta ei kuitenkaan koeta kovin helpoksi, sillä ongelmatilanteista puhuminen voidaan kokea haastavaksi. Tästä syystä olisikin tärkeää, että työyhteisö on avoin sekä keskustelukykyinen, jolloin myös haastavista tilanteista ja ongelmakohtista keskustelu on mahdollista. (Kiviniemi 2000, 151–153.)

2.5 Opettajan valta ja auktoriteetti

Valta on monitahoinen käsite, jota muun muassa kirjallisuudessa käsitellään hyvin erilaajuisissa ja erilaisissa yhteyksissä (Nuutinen 1994, 26). Valta on yleisesti ihmissuhteisiin liittyvä ilmiö, johon sisältyy kokemus vallankäytön kohteeksi joutumisesta sekä vallankäyttäjistä (Kuusela 2010, 18). Yksilöiden välillä vallitsee valtasuhde, jossa toinen on alistava ja toinen alistettu subjekti. Valtasuhde on riippuvuussuhde, jossa valtaa käyttävä yksilö hyväksikäyttää toista osapuolta ja toteuttaa omia päämääriään. Tällaisessa tilanteessa valtasuhteen toisella osapuolella tulee olla jotakin, minkä takia valtaa käyttävä tai vallan käyttöön pyrkivä yksilö on hänestä riippuvainen eli vallankäytön toisella osapuolella tulee olla jotakin, jota valtaa käyttävä osapuoli tarvitsee voidakseen saavuttaa päämääriään. (Nuutinen 1994, 39.) Michael Foucault'n (1980, 34) määritelmän mukaan valtaa on kaikkialla ja se on nimetty kuvaamaan yhteiskunnassa vallitsevaa monimuotoista, strategista tilannetta. Foucault' mukaan valtaa ei voi hankkia, riistää tai jakaa, vaan oleellista on sen käyttö eriarvoisten ihmisten välillä alistuskeinona.

Myös kasvatussuhde on valtasuhde, sillä kasvatettavan ja kasvattajan vallat kohtaavat. Jos vallankäyttö ja vallanalistumista kyseenalaistetaan ja siitä poiketaan, johtaa se konfliktiin sekä vallankäytön roolien selvittelyyn. (Nuutinen 1997, 72.) Opettajien tehtävänä on sosiaalista lapsia ja nuoria yhteiskuntaa varten ja näin he myös käyttävät työssään hyödykseen yhteiskunnallista valtaa. Nykypäivän opettajan työn herättäessä yhä enemmän julkista keskustelua, voi opettajille aiheutua paineita, kun he joutuvat yhteiskunnallisina vaikuttajina huolehtimaan kokonaisvaltaisesti niin oppilaista kuin opetuksestakin. (Vuorikoski 2003, 17.)

Opettajalla on suurempi mahdollisuus vaikuttaa lapseen kuin lapsella opettajaan. Vallan riippuvuussuhde näkyy koulun arjessa, sillä opettaja on luokassa valtaa käyttävä yksilö, joka pyrkii omalla toiminnallaan toteuttamaan omia päämääriään kuten opetuksen tavoitteita. Oppilas on tilanteessa valtaan alistuva osapuoli, jolla on kuitenkin kyky omaksua oppisisältöä, jota opettaja puolestaan tarvitsee päästäkseen tavoitteisiinsa. Mikäli oppilas kyseenalaistaa tai poikkeaa valtasuhteen normeista, syntyy konflikti opettajan ja oppilaan välillä. (Puolimatka 1997, 273.)

Yksi valtasuhteita koskevista käsitteistä on auktoriteetti. Auktoriteettia on käsitteenä haastavaa määritellä yksiselitteisesti. Se voidaan kuitenkin määritellä kahden tai useamman henkilön välisenä tilana, jossa toisella yksilöllä on enemmän auktoriteettia suhteessa toiseen. Auktoriteettia voidaan tavallisesti kuvata esimerkiksi määräysvallaksi tai asiantuntemukseksi. Jotta yhteiskunnan järjestyksen perustaksi voidaan laatia sääntöjä ja käytännön sovelluksia, tarvitaan auktoriteettia. (Puolimatka 1997, 250.)

Auktoriteetti eroaa pakottamisesta ja suostuttelusta, sillä se merkitsee oikeutta ohjata ihmisten toimintaa. Auktoriteetin omaavan henkilön ohjeistuksen noudattaminen ei täten perustu pakkoon vaan pikemminkin ymmärrykseen siitä, että auktoriteettia tarvitaan isojen ihmisjoukkojen ohjaamiseksi, jotta jokaista yksilöä ei tarvitse ohjeistaa erikseen. (Puolimatka 1997, 250.) Auktoriteetti on myös nähty negatiivisessa valossa pyrkimyksenä määräillä ja käyttää valtaa epäoikeudenmukaisesti. Opettajat ovat paitsi vallankäyttäjiä myös virkansa ja yleisesti oletetun asiantuntemuksensa puolesta auktoriteetteja. (Väisänen, Savolainen & Enkenberg 2000, 177–179.)

Koulu on instituutiona hyvin hitaasti muuttuva ja tämän vuoksi kaikki kehittämissyritykset eivät välttämättä tavoita arkisia toimia ja rutiineja. Koulun vakiintuneet toimintatavat sisältävät opetussuunnitelmaan kirjaamattomia merkityksiä, jotka muodostavat piilo-opetussuunnitelman. (Törmä 2003, 109.) Piilo-opetussuunnitelma on ikään kuin koulun rakenteiden ja siellä käytetyn vallan oheistuote. Valta on usein nähty kielteisessä valossa, jonka vuoksi siitä ei usein haluta puhua. Kun opettaja tiedostamattaan opettaa opetussuunnitelmassa mainitsemattomia asioita, käytäntöjä ja arvoja, on kyse piilo-opetussuunnitelmasta. Tällöin oppilaskaan ei välttämättä havaitse tapahtuvaa oppimista. Esimerkiksi opettajan auktoriteetin kunnioitus ja sääntöjen noudattaminen eivät ole julkisia tavoitteita. Kun opetussuunnitelma käsittelee pääsääntöisesti oppimistavoitteita, on piilo-opetussuunnitelman merkitys kasvatuksellisten tavoitteiden käsittelijänä korostunut. (Törmä 2003, 110–111.)

3. OPETTAJAN TYÖHYVINVOINTI JA SIIHEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Työhyvinvointia on tutkittu jo runsaat sata vuotta, mutta tutkimuksen näkökulmat ovat ajan myötä muuttuneet. Aiemmin stressin syntyä on kuvattu reaktioperustaisen stressimallin avulla, jossa erilaiset kuormittavat tekijät synnyttävät ihmisessä erilaisia fyysisiä reaktioita. Näiden fysiologisten reaktioiden ajateltiin johtavan sairauksien kehittymiseen. Myöhemmin samaiseen malliin liitettiin myös hyvinvointiin liittyvät psykologiset tekijät. Reaktioperustainen stressimalli kehittyi ja lopulta se tarkasteli yksilön ominaisuuksien lisäksi myös ympäristön piirteitä ja kuormittavuutta. Työympäristö nähtiin kuormittavana, jos sen vaatimukset ylittivät työntekijän resurssit vastata näihin vaatimuksiin. (Manka & Manka 2016, 64–65.)

Työhyvinvointia voidaan käsitteenä määritellä laajasti. Usein työhyvinvointi mielletään kuitenkin yksilön kokemuksena työnteon sujuvuudesta, hyvästä työilmapiiristä sekä kokemuksena siitä, että työyhteisön sisällä asiat sujuvat ja niitä saadaan aikaiseksi. Työhyvinvointiin liittyvät myös vahvasti muun muassa yksilön osaaminen, työn sopiva vaativuus, oma terveys sekä asenteet ja arvot työtä kohtaan. Työhyvinvoinnin edistäminen lisää työpaikan kustannuksia, mutta työhyvinvoinnin laiminlyönti voi aiheuttaa organisaatiolle mittavia kuluja. (Onnismaa 2010, 5–6.) Onnismaan (2010, 6) mukaan opettajien työhyvinvointia on mitä luultavimmin tutkittu enemmän kuin muiden ammattiryhmien työhyvinvointia (ks. esim. Opetusalan työolobarometri 2017).

Opettajan työ on muuttunut viimeisten vuosikymmenien aikana haasteellisemmaksi. Opettajat kokevat resurssien saannin vähäiseksi sekä opetus- ja kasvatustyön haasteellisiksi. Etenkin kasvatuksellinen työ kouluissa on lisääntynyt, jonka vuoksi myös opettajan työnkuva on laajentunut. (Säntti 2008, 7–8.) Tilastokeskuksen (2010, 13) vuonna 2007 teetettämän kyselyn mukaan, opetusalan henkilökunta kokee kaksi kertaa enemmän psyykkistä hyvinvointia kuormittavaa häirintää ja kiusaamista, kuin muut työlliset keskimäärin.

Tämän hetkisen tiedon mukaan opettajat kokevat terveydelle haitallista työstressiä enemmän kuin muut ammattiryhmät. Työstä saatu ilo, innostuminen

ja työtyytyväisyys eivät selvityksen mukaan enää kannattele opettajien työhyvinvointia. Työ on kuormittavampaa kuin aikaisemmin, työyhteisö ei toimi entiseen tapaan eikä työajan koeta riittävän työtehtäviin. Moni opettaja kokee myös työssään epäasiallista kohtelua ja kiusaamista, osa opettajista on kokenut myös väkivaltaa. Terveyshaitat ja työoloissa ilmenneet puutteet ovat aiheuttaneet poissaoloja työpaikalta. Opettajat kokevat, että esimiehen ja johdon rooli on korvaamatonta työhyvinvoinnin kannalta. (Länsikallio ym. 2018, 2.)

Opettajan työn erityispiirteisiin kuuluu se, että opettaja voi joutua työssään oppilaiden kiusaamaksi. Työssä koettu kiusaaminen ja väkivalta voi aiheuttaa uhrissa monenlaisia oireita, kuten masentuneisuutta ja sosiaalisten tilanteiden pelkoa. Tällä tavoin työssään pahoinvoiva opettaja ei välttämättä pysty toimimaan professionille vaaditulla tavalla. Opettajan hyvinvointia heikentävä tilanne on myös silloin, jos hän joutuu kokemaan työssään väkivallan uhkaa. (Kauppi & Pörhölä 2010, 131.)

Opettajien työhyvinvointia edistävät ja heikentävät monet eri tekijät. Koulutusalaalla työskentelevät arvioivat terveytensä ja työkykynsä paremmaksi ja heillä on myös vähemmän sairauspoissaoloja kuin muilla toimialoilla keskimäärin. Opetusalaalla kuitenkin muiden alojen keskiarvoa yleisempiä vaivoja ovat silmäoireet, kurkunkäheys, masentuneisuus sekä unettomuus. Opetusalaalla koetaan muita aloja enemmän myös niska- ja hartiaseudun vaivoja, keskittymiskyvyn heikkenemistä ja päänsärkyä. (Onnismaa 2010, 8.)

Opettajien fyysistä työhyvinvointia heikentäviä tekijöitä ovat muun muassa koulurakennusten huono kunto, kosteus- ja homevauriot sekä työympäristön huono ergonomia. Edellä mainitut epäkohdat ovat aiheuttaneet esimerkiksi hengityselimistön ongelmia, silmätulehduksia sekä yleisoireita kuten väsymystä tai päänsärkyä. Opettajien työssä jaksaminen on heikentynyt, ongelmien aiheuttajia ovat työ itsessään, työympäristö, oppilaat sekä opettaja itse. Psykkistä työhyvinvointia kuormittaa muun muassa epäasiallisesti käyttäytyvät oppilaat, paperityön suuri määrä, tunne siitä, ettei työtä arvosteta sekä tuen ja palautteen puute ja liiallinen byrokratia. Nämä tekijät aiheuttavat opettajille myös stressiä ja työuupumusta. (Onnismaa 2010, 15–16.)

4. AIEMMAT TUTKIMUKSET

Vuonna 2017 opetusalan ammattijärjestö OAJ selvitti opetusalan työolobarometrissa kattavasti opettajien työhyvinvointia. Kysely toteutetaan kahden vuoden välein ja siihen vastaa opettajia ja opetusalan esimiehiä ympäri Suomen. Barometri käsittää koko Suomen opetusalat, varhaiskasvatuksesta yliopistoon asti. Yhtenä osana kyselyä tutkittiin opettajiin kohdistuvaa kiusaamista. Tulosten mukaan 42 prosenttia peruskoulun opettajista on kokenut epäasiallista kohtelua tai kiusaamista oppilaiden taholta viimeisen vuoden aikana. 15 prosenttia opettajista on kokenut vakavaa ja toistuvaa epäasiallista kohtelua ja kiusaamista. Nämä tutkittavat ovat olleet muita tyytymättömpiä muun muassa työyhteisön- ja esimiehen toimintaan sekä kokeneet muita enemmän kuormitusta työmäärästä ja väsymyksestä. Edellä mainittujen työstressin määrä oli todella korkealla tasolla. Vastanneista peruskoulun opettajista vain 26 prosenttia on saanut koulutusta häirintä- ja konfliktitilanteiden kohtaamiseen kahden viimeisen vuoden aikana. Koettu väkivallan määrä oli pysynyt aiempiin tutkimuksiin verrattuna melko samalla tasolla. Tulokset ovat silti huolestuttavia, sillä esimiehelle ja työsuojeluvaltuutetulle väkivaltailmoituksen on tehnyt joka toinen opettaja. (Länsikallio ym. 2018, 16.)

Vuonna 2011 Teemu Kauppi tutki kirjallisuuden keinoin vertaisrajat ylittävää kiusaamista, jossa oppilaat sekä vanhemmat kiusaavat opettajaa ja opettaja kiusaa oppilaita. Kauppi tarkastelee katsauksessaan oppilaiden opettajiin kohdistamaa kiusaamista usean kansainvälisen lähteen avulla. Hän tulee päätelmään, jossa opettajiin kohdistuvaa toistuvaa kiusaamista on tutkittu vähän, mutta muutaman viime vuoden aikana aiheen tutkiminen on lisääntynyt. Kiusaaminen oppilaan taholta on tutkimuksesta riippuen määritelty monella eri tavalla. (Kauppi 2011, 48–49, 54.)

Aiempiä tutkimuksia kyseisestä aiheesta ovat tehneet muun muassa Teemu Kauppi ja Maili Pörhölä (2010, 135) joiden tutkimuksen tavoitteena oli selvittää opettajien kokemuksia vertaisrajat ylittävästä kiusaamista. Tutkimuksessa selvisi, että noin 25 prosenttia opettajista koki joutuneensa oppilaidensa kiusaamaksi silloin tällöin. Muutama prosentti koki tulleen kiusatuksi viikoittain ja lähes 70 prosenttia koki, että heitä ei ole kiusattu. Myös

Työturvallisuuskeskus (2010, 7) on teettänyt tutkimuksen opettajiin kohdistuvasta väkivallasta. Tämän tutkimuksen mukaan väkivaltakokemukset eivät olleet opetuslalla muita ammattiryhmiä yleisempiä. Tutkimuksen mukaan erityisopettajiin kuitenkin kohdistui selvästi enemmän väkivaltaa kuin muuhun opetusalan henkilöstöön.

Vuonna 2008 Venla Salmi ja Janne Kivivuori (2009, 2–3) tutkivat yläkoulun opettajiin kohdistuvaa häirintää ja väkivaltaa. Heidän tutkimuksensa mukaan lukuvuoden 2007-2008 aikana opettajista 45 prosenttia koki vähintään kerran loukkaavaa käytöstä oppilaan taholta. Tämän lisäksi he tutkivat, mitkä tekijät lisäävät riskiä joutua väkivallan tai sen uhan kohteeksi. Näitä tekijöitä olivat Salmen ja Kivivuoren mukaan opettajan nuori ikä, miessukupuoli sekä erityisopettajana työskentely.

Tiina Rantala ja Soili Keskinen (2005, 137–143) ovat tutkineet vuonna 2002 vertaisrajat ylittävää kiusaamista. Heidän tutkimuksensa käsitteli opettajien kiusatuksi tulemisen kokemusta. Sen tavoitteena oli ensisijaisesti selvittää minkälaista henkistä ja fyysistä väkivaltaa opettajat kokevat oppilaiden toimesta. Lisäksi he tutkivat joutuvatko opettajat toistuvan kiusaamisen kohteeksi vai onko se satunnaista toimintaa. Otos koostui 90 yläkoulun opettajasta. Tuloksista kävi ilmi, että lähes kaikki opettajat olivat työuransa aikana kokeneet henkistä tai fyysistä väkivaltaa. Väkivalta koettiin satunnaiseksi eikä systemaattiseksi. Kaikkein vähiten opettajat olivat kokeneet fyysistä väkivaltaa. Harvemmin koettiin myöskään seksuaalista häirintää.

Janne Kivivuori ja Martti Tuominen tutkivat vuosina 1997-1998 oppilaiden opettajiin kohdistamaa häirintää ja väkivaltaa Helsingin suomenkielisissä kouluissa. Tutkimuksessa he tarkastelevat uhrikokemusten yleisyyttä. Kyselyyn vastasi 868 opettajaa, jotka olivat peruskoulun, lukion sekä ammattikoulun opettajia. Tutkimuksen mukaan alakoulun opettajista 48,3 prosenttia sekä yläkoulun opettajista 53,4 prosenttia oli kokenut loukkaavaa käytöstä lukuvuoden aikana. Lukuvuoden aikana väkivalta tilanteita olivat kokeneet eniten seitsemäs - ja kahdeksaluokkalaisia opettaneet opettajat. (Kivivuori, Tuominen & Aromaa 1999, 15–19.)

Emme ole juurikaan tuoneet esille kansainvälisiä tutkimuksia aiheesta sillä kulttuuri, opettajankoulutus ja kouluasenteet vaihtelevat maittain, jolloin vertailu tulosten kesken on haastavaa (Ks. Helkama ym. 2004 & Sahlberg 2011). Vertaisrajat ylittävää kiusaamista on kuitenkin tutkittu myös muualla maailmalla. Kuten edellä on esitetty, sen määrittelemisen ja nimeämisen vaihtelevat suuresti. Usein nimeäminen liittyy kuitenkin siihen, keneen kiusaaminen kohdistetaan.

Corene de Wet tutki Etelä-Afrikassa opetushenkilöstöön kohdistuvaa kiusaamista vuonna 2010. Tulokset ovat samansuuntaisia, kuin Suomessa tuotetuissa tutkimuksissa. Hän käytti oppilaiden opettajiin kohdistetusta kiusaamisesta termiä *educator-targeted bullying* eli ETB. Tutkimus oli laadullinen tutkimus, jonka aineistonkeruumenetelmänä toimivat yksilöhaastattelut. de Wet pyrki haastattelemalla selvittämään opetushenkilökunnan kokemuksia kiusaamisesta. Hän pyrki myös selvittämään oliko opetushenkilökunnalla näkökantaa siihen, miksi opettajiin kohdistuvaa kiusaamista tapahtui ja minkälaisia seurauksia sillä oli opettajien yksityiselämään. Hänen tutkimuksensa mukaan opettajat olivat kokeneet verbaalista kiusaamista oppilaiden taholta, joka vaikutti negatiivisesti heidän yksityiselämäänsä ja aiheutti muun muassa häpeän tunnetta. Lisäksi haastatellut olivat kokeneet vakavaa väkivallan uhkaa ja epätietoisuutta tilanteissa, kuinka niissä pitäisi toimia.

5. TUTKIELMAN TIETEENFILOSOFISET LÄHTÖKOHDAT

Tutkielman tausta muodostuu sosiokonstruktivistisesta tieteenfilosofiasta sekä emansipatorisesta eli kriittisestä tiedon intressistä. Sosiokonstruktivistisen teorian mukaan tieto on sosiaalisesti rakennettua eli se rakentuu sosiaalisissa konteksteissa. Tämän lisäksi tieto on yhteisesti jaettuja merkityksiä ja sosiaalisia sopimuksia. Emansipatorisen tiedonintressin päämääränä on vapauttaa ihminen kaikenlaisista häneen vaikuttavista sisäisistä ja ulkoisista pakotteista. Työkaluna tässä tiedonintressissä toimii ihmisen oma itsereflektio. (Kauppila 2007, 35.)

Valta ja kieli ovat sellaisia keinoja, joiden avulla ihmiskuntaa ja yhteiskunnan olemassaoloa ja jatkuvuutta voidaan ylläpitää (Jussilainen 1984, 68). Emansipatorinen tiedonintressi on yksi Jürgen Habermasin kehittämistä teorioista tiedon yhteiskunnallisista intresseistä. Muita teorioita ovat muun muassa tekninen tiedon intressi ja praktinen tiedon intressi. (Huttunen & Heikkinen 1999, 6.) Emansipatorinen tiedonintressi on yhdistettävissä läheisesti myös hermeneuttiseen tiedonintressiin, joka keskittyy ihmisten itseymmärryksen ja yhteisymmärryksen kehitykseen (Jussilainen 1984, 68). Emansipatorinen tiedonintressi toteutuu vallasta vapautumisena tai toisin ajateltuna vallan kautta (Huttunen & Heikkinen 1999, 6). Se myös pyrkii analysoimaan sellaisia taloudellisia ja yhteiskunnallisia oloja, jotka hankaloittavat yksilöä toteuttamasta mahdollisuuksiaan (Kiilakoski & Oravakangas 2010, 10).

Jotta tuloksia aikaansaataisiin, tulee kaikkien osapuolten arvioida omaa toimintaansa eli käyttää emansipaation vaatimaa kriittistä itsereflektiota hyödykseen. Tiedonintressin mukaisesti tarkoitus on vapauttaa ihminen itseänsä uusintamaan pyrkivästä sosiaalisesta kehyksestä. Uusintaminen voidaan kohdistaa koulutuspolitiikkaan tai pyrkimykseen, jossa päivittäisiä rutineja murretaan yksilöä vahvistavalla tavalla. (Kiilakoski & Oravakangas 2010, 14.) Esimerkiksi opettaja voi tarkastella omaa toimintaansa itsereflektion kautta ja vapautua hänelle haitallisesta, yhteiskunnan luomasta sosiaalisesta kehyksestä oman toiminnan kautta.

Valitsimme emansipatorisen tiedonintressin tutkielmamme filosofiseksi lähtökohdaksi, sillä siinä ei ainoastaan keskitytä kasvattajan ja kasvatettavan pedagogiseen suhteeseen, vaan näkökulmaa laajennetaan koskemaan myös suhdetta poliittis-yhteiskunnallisena toimintaa. Tässä poliittis-yhteiskunnallisessa toiminnassa rakennetaan yhteiskunnallisia luokkahierarkioita ja valta-asemia. Hyödyntämällä tutkielmassa emansipatorista tiedonintressiä, voidaan havaita ”luonnolliseksi väitettyjä paikkoja”. (Kiilakoski & Oravakangas 2010, 11.) Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun opettajan oletetaan sietävän vertaisrajat ylittävää kiusaamista professionsa suojassa.

6. TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tiina Rantala ja Soili Keskinen (2005, 121) toteavat artikkelissaan, että opettajiin kohdistuva vertaisrajat ylittävä kiusaaminen mielletään tabuksi. Tämän tutkielman tarkoituksena on tehdä aiheesta julkisempi ja herättää keskustelua. Aihe on vakava, eikä sen tulisi olla millään tavalla tabu yhteiskunnassamme. Tutkielmamme tutkimustehtävänä onkin selvittää, ovatko opettajat kokeneet vertaisrajat ylittävää kiusaamista, kuinka usein ja millaisilla tavoilla oppilaat ovat opettajia kiusanneet sekä millä tavoin kiusaaminen on opettajiin vaikuttanut. Tämän lisäksi selvitämme, miten opettajat sanoittavat ja suhtautuvat kokemaansa kiusaamiseen. Tutkimustehtävästä voidaan jäsentää neljä tarkempaa tutkimuskysymystä:

1. Ovatko opettajat kokeneet vertaisrajat ylittävää kiusaamista työuransa aikana?
2. Kuinka usein ja millaisilla tavoilla oppilaat ovat opettajia kiusanneet?
3. Miten koettu kiusaaminen on vaikuttanut opettajiin ja mistä he ovat hakeneet siihen apua?
4. Miten opettajat sanoittavat ja suhtautuvat kokemaansa kiusaamiseen?

Saadaksemme mahdollisimman kattavan kuvan vertaisrajat ylittävästä kiusaamisesta, sen toteutumisesta ja seurauksista, käytämme tässä tutkielmassa sekä määrällistä että laadullista tutkimusmetodia. Määrällisesti pyrimme selvittämään kyselylomakkeen avulla, ovatko opettajat kokeneet vertaisrajat ylittävää kiusaamista, minkälaisilla tavoilla kiusaamista on tapahtunut ja miten koettu kiusaaminen on heihin vaikuttanut.

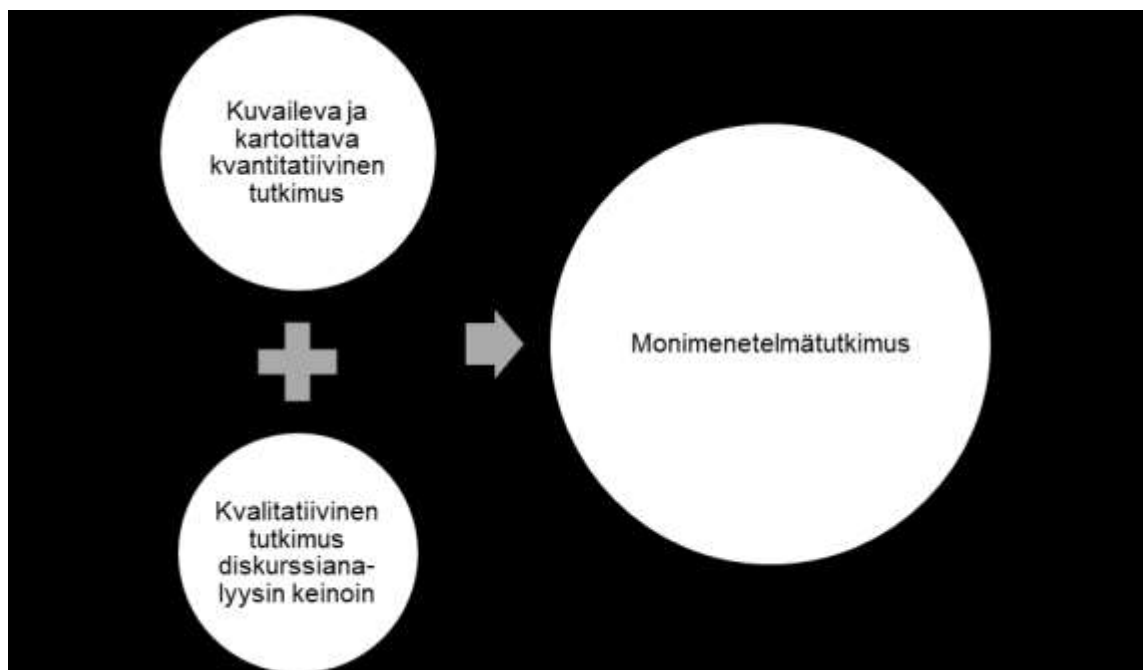
Laadullisessa osiossa käytämme aineiston analyysimenetelmänä diskurssianalyysiä, sillä haluamme rikastuttaa tutkimusaineistomme tulkintaa ja syvemmin selvittää, millä tavalla opettajat suhtautuvat vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen ja millä tavoin he sanoittavat kokemuksiaan kiusatuksi tulemisesta. Aineiston selonteosta on tuotettu yhdeksän diskurssia aineistolähtöisesti. Selonteolla tarkoitetaan diskurssianalyysin yhteydessä kuvauksia, joita analyysissä otetaan tarkastelun kohteeksi (Suoninen 2016,

233). Nämä yhdeksän diskurssia ovat valikoituneet suuren esiintyvyytensä vuoksi ja siksi, että niissä korostuvat opettajan rooli sisällöllisesti moninaisena toimijana. Aineisto sisältää opettajien tuottamaa kriittistä itsereflektiota omasta toiminnasta, jota halusimme diskurssianalyysin avulla tuoda näkyväksi. Yhdistämällä laadullisen ja määrällisen tutkimusmetodin pyrimme saamaan monimenetelmätutkimuksen avulla mahdollisimman kattavaa tutkimustietoa vertaisraajat ylittävästä kiusaamisesta.

7. TUTKIELMAN METODOLOGISET VALINNAT

7.1 Monimenetelmätutkimus

Tutkielma on yhdistelmä kvantitatiivista eli määrällistä ja kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. (Ks. Kuvio 1.) Kvantitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä tutkimuksen tapa, jossa tietoa tarkastellaan määrällisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkittavana olevia ilmiöitä tai asioita kuvataan numeroiden avulla. (Vilkkä 2007, 14.) Kvantitatiivisesta tutkimuksesta voidaan käyttää myös nimityksiä ”eksperimentaalinen tutkimus” tai ”positivistinen tutkimus” ja sen tutkimusperinteet tulevat luonnontieteistä. Kvantitatiivisessa ajattelutavassa korostuvat syyn ja seurauksen lait. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 129.) Määrällisen tutkimuksen aineistossa havaintoyksiköiden eli vastaajien määrä on yleensä suuri. Tutkimusprosessissa tärkeää on puolueettomuus tutkimuksen teossa ja tuloksissa. Puolueettomuutta edesauttaa kyselymenetelmä, joka ei vaadi tutkijan ja tutkittavan tapaamista, tällöin suhde pysyy etäisenä. Tällöin tutkija ei tule vaikuttaneeksi omalla käytöksellään saatuihin vastauksiin ja tuloksiin. (Vilkkä 2007, 16–17.)

Kuvio 1. Tutkielmassa hyödynnetyt metodologiset valinnat

Tutkielman määrällisessä osuudessa tarkoituksena on kuvailla ja kartoittaa opettajien kokemuksia koulumaailmassa tapahtuvasta vertaisrajat ylittävästä kiusaamisesta. Kuvailevassa tutkimuksessa tärkeää on esittää ja selittää tarkasti jonkin ilmiön tai tapahtuman keskeiset pääpiirteet. Tällöin tutkimuksen lukija voi itse muodostaa omia näkemyksiään aiheesta. (Vilka 2007, 20.) Tässä tutkielmassa pyrimme tarkasti kuvailemaan minkälaista vertaisrajat ylittävää kiusaamista opettajat koulumaailmassa kokevat ja niistä opettajalle koituneita seurauksia. Kartoittavan tutkimuksen avulla puolestaan pyritään saamaan uusia näkökulmia vähemmän tutkituista asioista. Menetelmän avulla tarkasteltavasta aiheesta voidaan löytää keskeisiä teemoja tai luokkia. (Vilka 2007, 20.) Tämän tutkielman aihe on Suomessa vähän tutkittu, jonka vuoksi pyrimme kartoittamaan aihetta saadaksemme siitä lisää tietoa ja herättääksemme keskustelua vaietusta aiheesta.

Valitsimme tutkielman aineistonkeruumenetelmäksi kyselyn. Kysely sopii aineiston keräykseen parhaiten silloin, kun tutkittavat ovat hajallaan ja heitä on paljon sekä silloin, kun aihe on arkaluontoinen. Tutkittavien ollessa hajallaan sähköinen tapa toimittaa kysely on järkevä ja kustannustehokas ratkaisu. Näin myös vastaajien muistuttaminen ja aktivointi on vaivattomampaa. (Vilka 2007, 28.) Kyselylomake tulee operationalisoida siten, että kysymykset ovat jokaisen vastaajan ymmärrettävissä. Operationalisoinnin lisäksi lomakkeessa olevat kysymykset tulee muodostaa siten, että kaikki vastaajat voivat vastata samalle lomakepohjalle, samoihin kysymyksiin. Näin tutkijan ei tarvitse eritellä kysymyksiä tai lomakkeita tutkittavien taustamuuttujien mukaan. Tätä kutsutaan strukturoinniksi. (Vilka 2007, 14–15.) Valitsimme aineiston keruumenetelmäksi sähköisen kyselyn, sillä halusimme vastaajia laajalta alueelta. Kysely sopi menetelmäksi myös aiheen sensitiivisyyden vuoksi. Lisäksi strukturoidulla kyselylomakkeella pystyimme kartoittamaan eri luokka-asteiden opettajia samalla lomakkeella. Virtuaalinen lomake mahdollisti myös opettajien tavoittamisen ympäri Suomea. Lisäksi verkossa tapahtuvan kyselyn avulla vastaajat saivat mahdollisuuden vastata silloin, kuin heille vastaaminen parhaiten sopi.

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on monimerkityksellinen käsite. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan todellista elämää ja tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä halutaan tutkia kokonaisvaltaisesti.

(Hirsjärvi ym. 2000, 152–153.) Laadullisessa tutkimuksessa ominaista on tarkastella ja käänellä tutkittavana olevaa ilmiötä monipuolisesti. Tyypillistä on myös ongelmalähtöinen lähestymistapa jopa itsestään selvänä pidettyihin näkökulmiin. (Alasuutari 1995, 83.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkittavia tapauksia on usein vähän, mutta niitä pyritään tarkastelemaan mahdollisimman monipuolisesti. Kvalitatiivinen tutkimus auttaa toisin sanoen ymmärtämään ja selittämään tutkittavan kohteen päämääriä ja syy-seuraus-suhteita mahdollisimman kattavasti. Tutkimusjoukko valitaan usein ”harkinnanvaraisesti” eikä sillä pyritä tilastollisiin yleistyksiin. (Heikkilä 2001, 16.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto kerätään useimmiten eri haastattelumenetelmin, kuten teema- tai ryhmähaastattelulla. Tutkimusaineisto voi olla myös jo valmiiksi tuotettua kirjallista materiaalia, kuten kirjeitä, päiväkirjoja tai omaelämäkertoja. (Heikkilä 2001, 17.) Vaikka kyselytutkimus määritellään usein kvantitatiivisen tutkimusperinteen menetelmäksi, sitä voidaan kuitenkin hyödyntää laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Usein kyselyaineistot koostuvat mitattavista numeroista, mutta sanallisesti annettuja vastauksia on mielekkäämpää käsitellä laadullisesti. (Vehkalahti 2014, 13.)

Kyselylomakkeessa voi olla avoimia ja suljettuja kysymyksiä. Suljettuja kysymyksiä käytetään lomakkeessa avoimia kysymyksiä enemmän, mutta molempia kysymysosioita tarvitaan, sillä ne täydentävät toisiaan. Suljetussa kysymyksessä on toisensa poissulkevia vastausvaihtoehtoja, kun taas avoimeen osioon voi vastata vapaamuotoisemmin ja omin sanoin. (Vehkalahti 2014, 24–25.) Tässä tutkielmassa hyödynnämme kyselylomakkeen toista avointa kysymystä ja lähestymme aihetta diskurssianalyysin keinoin. Tämän avulla tutkittavien vastauksista saadaan kerättyä kattavaa ja monipuolista tietoa siitä, miten opettaja sanoittaa ja suhtautuu kokemaansa vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen. Kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta voidaankin hyvin soveltaa samassa tutkimuksessa ja sen aineiston analysoinnissa (Alasuutari 1995, 32).

Kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen metodin yhdistämistä kutsutaan monimenetelmätutkimukseksi (mixed methods). Monimenetelmätutkimuksessa yhdistetään laadulliselle ja määrälliselle tutkimukselle tyypillisiä metodeja. (Ks. Kuvio 1.) Voidaan puhua myös triangulaatiosta, sillä tutkielmassa on yhdistetty

useampaa menetelmää sekä aineistotyyppiä. Monimenetelmätutkimus on viime aikoina vakiinnuttanut asemaansa usealla eri tieteenalalla. Monimenetelmätutkimuksen heikkoutena voidaan pitää sitä, että tutkimukseen kootut aineistot saattavat erota toisistaan suuresti. Monimenetelmätutkimuksen vahvuuksia puolestaan ovat erilaisen tiedon tuottaminen ja erilaisten ilmiöiden rikastuttava tulkitseminen. Metodien käyttö tuo parhaimmillaan esiin tutkittavan ilmiön monipuolisuuden. (Sormunen, Saaranen, Tossavainen & Turunen 2013, 312–314.)

Yksittäinen teoria ei kata koko todellisuutta, vaan eri teoriat täydentävät toisiaan ja näin myös tarjoavat kattavampaa ymmärrystä tarkasteltavaa aihetta kohtaan (Tamminen 2004, 127–128). Monimenetelmätutkimus sopii lähestymistavaksi hyvin silloin, kun aiheesta on melko vähän aiempaa tutkimustietoa ja kun tavoitteena on arvioida siitä syntyviä vaikutuksia (Ruutu 2019, 44). Tässä tutkielmassa monimenetelmätutkimusta hyödynnetään siten, että se lisää tutkielman tulosten vaikuttavuutta yhdistellen eri menetelmiä, jotka täydentävät toisiaan. Lisäksi se tarjoaa aiheesta syvempää tietoa perehtyen myös opettajien puheessaan tuottamiin yksityiskohtaisiin merkityksenantoihin kohtaamastaan kiusaamisesta.

7.2 Diskurssianalyysi ja kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät

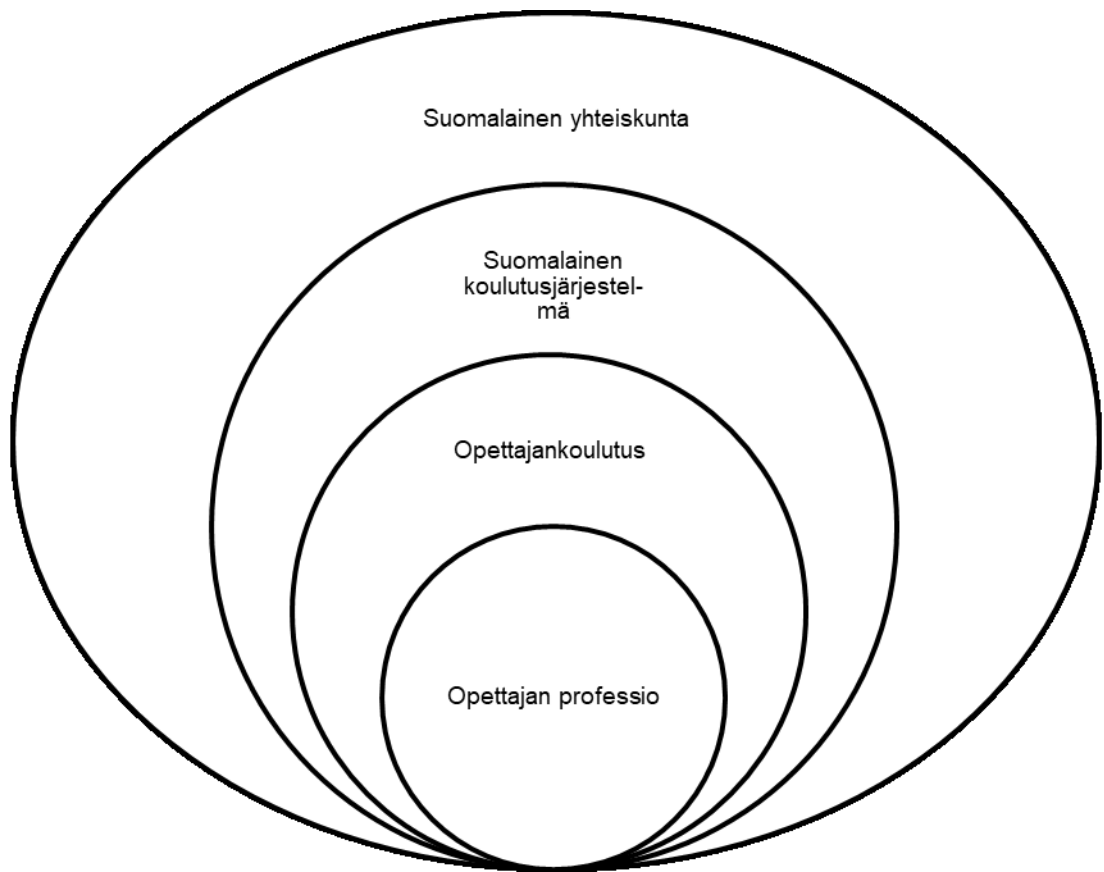
Diskurssi, eli puhuttu ja kirjoitettu kieli, voidaan nähdä eräänlaisten sosiaalisten käytänteiden muotona. Diskurssit muodostavat tilanteita, tiedon kohteita, sosiaalisia identiteettejä ja suhteita yksilöiden ja ryhmien välille. (Fairclough & Wodak 1997, 258.) Diskursseja tutkitaan monista erilaisista teoreettisista lähtökohdista käsin ja tutkimuksissa käytetään monenlaisia aineistoja ja metodeja (Wodak & Meyer 2016, 5). Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa keskiössä ovat kielelliset prosessit, joiden kautta rakennamme sosiaalista todellisuutta. Perusluonteeltaan tämä metodi on tutkivaa ja tulkitsevaa. (Pynnönen 2013, 9–10.)

Diskurssianalyysi pyrkii konstruoimaan eli toisin sanoen merkityksellistämään puhetta ja kirjoitusta (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18–19). Tässä tutkielmassa käytetään eritoten tulkitsevaa diskurssianalyysia, sillä sen tavoitteena on kuvata ilmiötä ja sen muotoutumista tutkijan tulkintojen valossa.

Tutkijan roolina on puhutella aineistoa (Pynnönen 2013, 27). Tutkielmassa olemme ottaneet lähestymistavaksemme puhuttaa aineistoa tutkimuskysymystemme valossa. Tulkitsevan analyysin diskursseissa näkyvät vastaajien arvot, oletukset sekä valinnat ja ne muodostavat kehyksen tehdyille tulkinnoille (Pynnönen 2013, 27). Diskurssit ovat aina yhteydessä niitä ympäröivään kontekstiin. Diskurssia on hankala hahmottaa, mikäli se ei ole yhteydessä aiemmin, samanaikaisesti tai myöhemmin tuotettuihin diskursseihin. (Philips & Hardy 2002, 4–5.)

Tässä tutkielmassa sovellamme Kirsi Juhilan (2016) luomaa metodista mallia, jonka hän on nimennyt *kulttuurin jatkuvasti rakentuviksi kehiksi*. Kehät rakentuvat erilaisista kerrostumista, joista ydin kuvastaa ”tässä ja nyt -toimintaa” eli on kiinni arkipäiväisissä tilanteissa. Ytimen ympärillä olevat kehät ovat osa samaa ”sosiaalista todellisuutta”, mutta kehät kuitenkin kuvastavat jo tapahtunutta toimintaa. (Juhila 2016, 392–393.) Kun kehämallia käytetään analyysin välineenä, ei siitä ole olemassa minkäänlaista ”vakiokehää” vaan tutkijan tulee itse luoda omiin tutkimusasetelmiinsa soveltuva kehä. Kehämallia tarkastellaan sen ytimestä käsin, josta tarkastelua laajennetaan sitä ympäröiviin kehiin. (Juhila 2016, 391–397.) Tässä tutkielmassa tarkastelu aloitetaan kirjoitetusta tekstistä ja sen yksittäisistä katkelmista. Tämän jälkeen huomio laajennetaan ydintä ympäröiville kehillä, jotka rakentuvat yhteiskunnallisista kysymyksistä opettajan professiota kohtaan.

Käytämme diskurssianalyttisen tutkimuksen välineenä Juhilan edellä mainittua kehämallia, sillä se on joustava ja se mukautuu hyvin tutkimusasetelmiimme. Tässä tutkielmassa *kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät* ovat opettajan professio, opettajankoulutus, suomalainen koulutusjärjestelmä sekä suomalainen yhteiskunta. (Ks. Kuvio 2.)

Kuvio 2. Kirsi Juhilan (2016) metodista mallia mukaillen tutkielman ”Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät”.

7.2.1 Opettajan professio

Professiolla tarkoitetaan jotakin tiettyä erityisammattia, joka on institutionalisoitu eli jollain tavalla järjestäytynyt. Tässä tapauksessa järjestäytyminen edellyttää tieteellistä koulutusta, jolla on oma ideologiansa ja toimintakäytäntönsä. Lisäksi professionaalisuus näkyy edustajissaan siinä, että he omaavat ”puhtaan tieteen” edustajista poiketen ”vahvan todellisuustajun”. (Laine 2004, 54.) Tällä tarkoitetaan sitä, että professiot suhteuttavat toisiinsa niin tieteellisen kuin arkielämänkin maailmat (Pirttilä 1991, 76).

Opettajan professio on luonteeltaan vaativaa, akateemista asiantuntijatyötä. Tämän lisäksi se on ennen kaikkea pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta vaativaa ihmissuhdetyötä. Opettajan työn keskiössä on sekä oppilaiden tukeminen yksilöinä että myös oppilasryhmänä. Opettaja on yhteiskunnallinen ja autonominen toimija, jonka työssä päätöksentekokyky sekä

ongelmanratkaisutaidot ovat keskiössä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. (Husu & Toom 2016, 9.) Alansa asiantuntijana opettajaa kiinnostavat sellaiset professioonsa liittyvät ulottuvuudet, jotka eivät juurikaan kiinnosta alan ulkopuolisia joukkoja. Asiantuntijuudella on kuitenkin nurja puoli, sillä työssään opettaja kohtaa kriittisyyttä ja kyseenalaistamista. Kun opettaja tekee työtä omana itsenään, myöskin kritiikki ja vastoinkäymiset työssä saattavat helposti tuntua henkilökohtaiselta. (Laine 2004, 58.)

7.2.2 Opettajankoulutus

Opettajankoulutuksen keskeinen tehtävä on tarjota opiskelijoille ammatissa tarvittavia tietoja, taitoja ja asenteita (Husu & Toom 2016, 18). Koulutuksessa korostetaan tieteellisyyttä, joka on osoitus työn professioluonteesta (Laine 2004, 56). Koulutuksen keskiössä ovat muun muassa pedagogiset käytänteet ja opetusmenetelmät, jotka tähtäävät siihen, että opiskelija hallitsee teoreettisesti työssä vaadittavat käsitteet ja opetuksen taidot käytännössä (Husu & Toom 2016, 18). Koulutukseen pääsy, sen sisällöt sekä myönnetyt kelpoisuudet on tarkoin valvottua. Valvovina eliminä toimivat opettajankoulutuslaitokset. Tällä tavoin pyritään varmistamaan, että jokainen koulutuksen saanut työllistyy opetuslalle sekä se, että ammatin arvostus säilyy yhteiskunnassa. (Laine 2004, 55.) Suomessa opettajankoulutukseen hakeminen on monivaiheinen prosessi, eikä opiskelemaan ole aivan yksinkertaista päästä. Opettajankoulutus perustuu tieteellisen, tutkitun tiedon ja käytännön taitojen yhdistämiseen, jolloin ne tukevat toinen toistaan. Opettajan tulee olla suorittanut vähintään maisterin tutkinto, voidakseen toimia virkatehtävissään. (Sahlberg 2011, 34–35.)

Koulutuksen korostuneen tieteellisyyden vuoksi siirtymä työelämään saattaa uusille opettajille näyttäytyä haastavana. Tämä johtuu siitä, että opettajankoulutuksen ”kriittistä reflektiivisyyttä korostava oppimisen malli” vaihtuu työelämässä sosiaalisiin muotoihin oppia käytänteitä. Tästä voi syntyä kokemus siitä, että koulutus ei ole tarjonnut tarpeeksi käytännön tason oppimista. (Husu & Toom 2016, 23.) Suomalaisen opettajankoulutuksen vahvuutena on nähty koulutuksen pitkäkestoinen maisteritutkinto, joka soveltuu ammatin asiantuntijuuteen ja vaativuuteen (Husu & Toom 2016, 17).

7.2.3 Suomalainen koulutusjärjestelmä

Suomalainen peruskoululaki tuli hyväksytyksi vuonna 1968 ja se otettiin käyttöön vuosina 1972-1977 alkaen Lapista ja edeten Etelä-Suomeen. Suomessa, kuten muissakin Pohjoismaissa, lapset aloittavat koulunsa samana vuonna kuin täyttävät seitsemän vuotta. Tätä ennen lapsilla on hyvin vähän akateemista stressiä. Jokaisella lapsella on oikeus kunnan tarjoamaan subjektiiviseen varhaiskasvatukseen. (Ks. Kupiainen, Hautamäki & Karjalainen 2009, 13.) Vuonna 1985 perusopetuslakiin kirjattiin hyväksyntä 6-vuotiaiden esiopetuksesta, mutta vasta 1998 -luvun lopulla kunnat veloitettiin tarjoamaan maksutonta esiopetusta kaikissa kunnissa (Holappa, Costiander, Haanpää, Kola-Torvinen & Packalen 2019, 6). Esiopetuksen tehtävänä on valmistaa lapsia koulua varten esimerkiksi lukemaan oppimisessa ja matemaattisissa taidoissa, ikätasolle soveltuvalla tavalla (Kupiainen ym. 2009, 13).

Suomalaisen koulutusjärjestelmän keskiössä on pakollinen, yhdeksänvuoden perusopetus. Vaikka perusopetus onkin yhtenäinen kokonaisuus, rakenteellisesti ala- ja yläkoulut toimivat usein itsenäisesti. Yhdeksänvuotisen peruskoulun jälkeen pakollinen oppivelvollisuus loppuu. Tämän jälkeen opintoja voi jatkaa toisen asteen opintoihin, joita ovat muun muassa lukio ja ammattikoulu. Toisen asteen opintojen jälkeen on mahdollista siirtyä korkeakouluopintoihin. Suomessa on mahdollista maisterin tutkinnon lisäksi suorittaa yliopistossa lisensiaatin ja tohtorintutkinnot. (Kupiainen ym. 2009, 14.)

Suomessa toteutettu inklusiivinen koulutus lisää myös yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä oppilaskeskeistä ja oppilaan yksilölliset tarpeet huomioivaa opetusta (Kuusilehto-Awale & Lahtero 2014, 9). Tomi Kiilakosken ja Aini Oravakankaan (2010, 20) mukaan ”Opettaja on pieni mutta tärkeä ratas koulutusjärjestelmän suuressa koneistossa.” Opettaja on kouluttaja, jonka tulee kunnioittaa kasvatettavaansa ja tätä voidaan pitää kasvatuksen lähtökohtana.

7.2.4 Suomalainen yhteiskunta

Metodisen mallin uloimpana kaarena ja viitekehyksenä toimii suomalainen yhteiskunta. Tässä tutkielmassa on tärkeää, että erotetaan suomalainen

opettajuus globaalista opettajuudesta. Suomessa opettajien arvostus sekä professio nähdään eri tavalla kuin esimerkiksi Kiinassa. Xin Tang (2015, 7–8) vertaa suomalaista koulutusjärjestelmää kiinalaiseen, Shanghaissa toteutettavaan järjestelmään ja toteaa, että kummatkin järjestelmät ovat tehokkaita aikaan saamaan hyviä oppimistuloksia. Järjestelmät toimivat kuitenkin hyvin eri tavoin. Suomessa tuetaan opiskelijoiden motivaatiota, henkilökohtaisia tarpeita sekä omia opiskelustrategioita, kun taas Shanghaissa koulutusjärjestelmä ei keskity opiskelijoiden motivoimiseen vaan opiskeluun kuluu runsaasti aikaa ja oppiminen tapahtuu painostuksen alla.

Suomalainen yhteiskunta on vuosien saatossa muuttanut muotoaan useaan otteeseen. Muutoksia ovat kokeneet niin elinkeinorakenne kuin koulutusjärjestelmäkin. (Helkama & Seppälä, 2004; Haapala, 2018.) Tämän tutkielman kannalta tärkeä huomio on, että suomalaisessa yhteiskunnassa opettajiin kohdistuvia väkivaltatilanteita ei oteta riittävän vakavasti. Jopa oppilaat itse ovat pitäneet opettajiin kohdistuvaa väkivaltaa yleisempänä kuin toisiin oppilaisiin kohdistuvaa väkivaltaa (Rantala & Keskinen 2005, 121–122).

Suomalainen yhteiskunta on vuosien saatossa myös kulttuurillisesti rikastunut. Tilastokeskuksen (2019) mukaan, vuonna 2018 Suomessa asui lähes 258 000 ulkomaan kansalaista, kun taas 20 -vuotta sitten 1990-luvun alussa ulkomaan kansalaisia oli alle 50 000. Myös väestön ikärakenne on kokenut sadan vuoden aikana dramaattisen muutoksen. Kun sata vuotta sitten Suomessa suurin väestöryhmä olivat lapset ja nuoret aikuiset ja pienin väestöryhmä vanhukset, nyt suurin osa väestöstä on yli 50-vuotiaita tai vanhuksia ja vähiten Suomessa on nuoria ja lapsia. (Tilastokeskus, 2019.)

7.3 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineistonkeruumenetelmä

Tutkielma on toteutettu kyselylomakkeen avulla ja lomakepohja tehtiin Webropol-alustalle. Lomakkeessa on yhteensä kaksikymmentä kysymystä. Kysymyksistä kahdeksantoista on suljettuja monivalintakysymyksiä ja kaksi avoimia kysymyksiä. Webropol-lomake julkaistiin marraskuussa 2019 ja se oli avoinna vastaajille kahden viikon ajan. Linkki Webropol-kyselyyn julkaistiin kymmenessä suljetussa Facebook-ryhmässä, joiden jäsenistö koostui opetus-

ja kasvatusalan ammattilaisista. Tämän lisäksi linkki Webropol-kyselyyn lähetettiin sähköpostitse yhteensä kahdeksaan keskisuureen ja suureen kaupunkiin, ympäri maata. Jokaisesta kaupungista valikoitui satunnaisesti neljä eri peruskoulua, joihin sähköpostiviesti lähetettiin. Kyselylomaketta testattiin neljällä eri-ikäisellä ja eri sukupuolta olevilla henkilöillä, ennen sen virallista julkaisemista.

Webropol-kyselyyn vastasi yhteensä 530 peruskoulussa työskentelevää tai työskennellyttä opettajaa. Vastaajista miehiä (n=44) on 8%, naisia (n=484) on 91% ja kaksi vastaajista ilmoittaa sukupuolekseen ”Muu”. Suurin osa vastaajista (n=208) eli 39% työskentelee alakoulussa. Yhtenäiskoulussa työskentelee lähes neljäsosa vastaajista (n=129) 24% ja yläkoulun puolella (n=114) 22% vastaajista. Lisäksi kyselyyn vastanneista 6% on opiskelijoita (n=34) ja 1% eläkeläisiä (n=6). Vastaajista 39 mainitsee nykyiseksi työpaikakseen jonkin muun koulutusasteen, kuten lukion, ammattikoulun tai aikuislukion. (Ks. taulukko 1.)

Taulukko 1. Vastaajien tämän hetkinen työpaikka

Tämän hetkinen työpaikka	n	Prosentti
Alakoulu	208	39,25%
Yläkoulu	114	21,51%
Yhtenäiskoulu	129	24,34%
Eläkkeellä	6	1,13%
Muu, mikä?	39	7,36%
Opiskelija	34	6,41%

Kyselyyn vastanneista suurin osa (n=163) eli 31% on ollut työelämässä yhdestä neljään vuoteen. Vastaajista 22% on työskennellyt alalla yli 10 vuotta. Vastaajista 21% (n=110) kertoo olleensa työelämässä viidestä kymmeneen vuoteen, 15% (n=77) kertoo olleensa työelämässä yli 20 vuotta ja 12% (n=65) mainitsee olleensa alalla alle vuoden.

Diskurssianalyysi rajattiin koskemaan vain toista avointa kysymystä, sillä se oli selkeämmin hahmotettavissa ja siinä vastattiin tarkasti määriteltyyn kysymykseen *kuvaile, mikä on ollut sinuun kohdistuva vakavin tai ikävin vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen liittyvä tapaus?* Kysymykseen vastasi 305

opettajaa. Luimme aineiston huolellisesti läpi useaan kertaan lähiluvun keinoin, jotta saisimme yleiskuvan siitä, millä eri tavoin puhe opettajien vastauksissa rakentuu. Lähiluku on lukemisen lähestymistapa, jossa kiinnitetään erityisesti huomiota tekstin merkityksenantoihin, muodollisiin piirteisiin ja niistä usein löytyviin erilaisiin johdonmukaisuuksiin (Gardner 2012, 268.)

Huomasimme pian, että opettajien puhe rakentuu vahvasti syy-seuraus-suhteiden pohdinnan ympärille ja tilanteiden monitahoiseen kuvailuun. Osa opettajista vastasi tarkasti kysymykseen kertomalla selkeästi, mitä he olivat koneet, mutta eivät avanneet kokemaansa enempää. Kun diskurssit alkoivat jäsentyä tekstistä, ”värikoodasimme” aineiston diskurssien mukaan. Tämän jälkeen jäsensimme ensin kahdeksan erilaista diskurssia aineistosta ja nimesimme ne niitä parhaiten kuvaavilla nimikkeillä. Laskimme myös aineistosta diskurssien esiintyvyyksiä ja merkitsimme luvut ylös. Myöhemmin havaitsimme vielä yhden teeman, jonka ympärillä opettajien puhe jäsentyi selkeästi ja lisäsimme sen analyysimme yhdeksänneksi diskurssiksi. Kun diskurssit olivat hahmottuneet, loimme niistä selkeän taulukon (Ks. taulukko 13.).

Selonteosta on tuotettu yhdeksän diskurssia aineistolähtöisesti. Nämä yhdeksän diskurssia ovat valikoituneet suuren esiintyvyytensä vuoksi ja siksi, että niissä korostuvat opettajan rooli sisällöllisesti moninaisena toimijana. Lisäksi jokainen niistä on yhteydessä Juhilan (2016) metodiseen malliin ja määrittelemme kulttuurin jatkuvasti rakentuviin kehiin, joita ovat opettajan professio, opettajankoulutus, suomalainen koulutusjärjestelmä ja suomalainen yhteiskunta. Nämä diskurssit ovat: *Itsensä syyllistämisen diskurssi, tilanteen vähättelyn diskurssi, oppilaan käytöksen hyväksymisen ja normalisoinnin diskurssi, vaikenemisen diskurssi, huoltajan toiminnan ja kotikasvatuksen ongelmallisuuden diskurssi, oppilaan toiminnan syyllistämisen diskurssi, opettajan negatiivisen tunnetilan diskurssi sekä yksin jäämisen diskurssi.*

Taulukko 2. Diskurssit avoimesta kysymyksestä Kuvaile, mikä on ollut sinuun kohdistuva vakavin tai ikävin vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen liittyvä tapaus?

Diskurssi	Diskurssien esiintyvyys aineistossa (N=305)	Esimerkki
<p>Itsensä syyllistämisen diskurssi</p>	<p>12</p>	<p><i>”Olin sijaisena vain muutaman viikon, joten en päässyt ollenkaan sisään koulun kulttuuriin. Tämä tietysti aiheutti sen, että heittopussina oleminen hermostutti oppilaitakin enkä tullut koskaan tietäneeksi, miten kutakin olisi tullut tukea oppimisessa.” - Opettaja nro. 171, alalla yli 20 vuotta</i></p>
<p>Tilanteen vähättelyn diskurssi</p>	<p>19</p>	<p><i>”Ei se ollut koskaan vakavaa, enemmän henkisesti kuormittavaa. jatkuvaa ammattitaitoni kyseenalaistamista.” - Opettaja nro. 273, alalla 1-4 vuotta</i></p>
<p>Oppilaan käytöksen hyväksymisen ja normalisoinnin diskurssi</p>	<p>15</p>	<p><i>”Väkivallan käyttö, potkiminen, pureminen, lyöminen sekä tavaralla heittäminen. (Tapahtui erityiskoulussa, joten oppilaat eivät täysin ymmärtäen tätä tee)” - Opettaja nro. 453, alalla 1-4 vuotta</i></p>

Vaikenemisen diskurssi	14	<p><i>"Tappouhkaus."</i></p> <p><i>"Minut on uhattu raiskata." -Opettaja nro. 319, alalla yli 10 vuotta</i></p>
Huoltajan toiminnan ja kotikasvatuksen ongelmallisuuden diskurssi	28	<p><i>"Oppilaan äiti huutanut, arvostellut ammattitaitoa ja sylkenyt päälle. Oppilaan äiti tehnyt listoja omista vioistani, yllyttänyt lasta haukkumaan ja uhmaamaan minua." - Opettaja nro. 320, alalla 1-4 vuotta</i></p> <p><i>"Oppilailla näyttäisi olevan käytöstavoissa lisääntyvästi puutteita." - Opettaja nro. 118, alalla 5-10 vuotta</i></p>
Oppilaan toiminnan syyllistämisen diskurssi	49	<p><i>"Aamulla, kun heräsi, alkoi heti ahdistaa töihin meneminen. Onneksi tilanne lopulta päättyi meidän onneksi hyvin, kun oppilas sai siirron pienryhmään, jonne hän todellakin kuului." - Opettaja nro. 127, alalla yli 10 vuotta</i></p>

<p>Opettajan negatiivisen tunnetilan diskurssi</p>	<p>35</p>	<p>"Kiusaaminen on jatkunut vuosia. Ensimmäisiin palavereihin liittyvä kokemus järkytti minua ja läsnäollutta kollegaa hyvin paljon, jopa niin että palaverin päätyttyä oksensin. Minua nöyryytettiin haukkamalla minua noin tunnin. Itse en uskaltanut puhua juuri yhtään." -Opettaja nro. 159, alalla yli 20 vuotta</p>
<p>Yksinjäämisen diskurssi</p>	<p>20</p>	<p>"Valitettavasti esimieheni ei seissyt asiassa täysin rinnallani vaan jäin vähän kuin yksin ottamaan syyt niskoilleni. Luottamus esimieheen katkesi täysin ja käytännössä varon tekemisiäni ja sanomisiani tämän yhden oppilaan kohdalla. Se on hirveän kuluttavaa, ahdistavaa ja stressaavaa." - Opettaja nro. 233, alalla 5-10 vuotta</p>
<p>Toimijuuden diskurssi</p>	<p>27</p>	<p>"Oppilas uhkasi oppitunnilla "nyt lyön sinua naamaan", koska kehotin häntä laittamaan puehlimen pois ja aloittamaan kuvataidetyönsä. Pyysin</p>

		<p>koulun vartijan seisomaan luokan ovelle ja hän tulikin ja ilmoitin oppilaan kotiin, että mikäli hän uhkailee minua jatkossa pahoinpitelyllä, teen virka-apupyynnön poliisille.” -Opettaja nro. 207, alalla yli 20 vuotta</p>
--	--	--

Osa opettajien vastauksista on hyvin tarkkoja tapahtumakuvauksia. Suuri osa opettajista jäsentää tapahtumia mielessään syy-seuraus-suhteiden kautta kun taas osa opettajista pyrkii selittämään mahdollisimman kattavasti, mikä heihin kohdistuneissa väärinkäytöksissä on todella tuntunut ikävimmältä ja mitä he todellisuudessa ovat tilanteessa tunteneet. Opettajat pyrkivät jäsentämään tapahtumia etsimällä aktiivisesti selitysmalleja tapahtumaketjujen taakse.

”Ikävintä on arjessa jatkuva päällepuhuminen ja negatiivinen asenne, jota vastaan pyristelemiseen ei meinaa enää riittää voimat. Opetustaitojen kyseenalaistaminen on myös yleistä ja ärsyttävää. Seassa on niin paljon erityisoppilaita, että aika ja kyvyt eivät riitä kaikkien opettamiseen itse kullekin sopivimmalla tavalla. Fyysisesti pahimpia tilanteita on ollut nuuskalla ja tuoililla heittämiset ja kirjojen repiminen ja/tai syöminen raivokkaasti tuijottaen.” -Opettaja nro. 30, alalla 1-4 vuotta

Osa vastaajista kuvailee kokemaansa hyvinkin lyhyesti, vain muutamalla sanalla.

”Pureminen ja päälle sylkeminen. Saksilla tai karttakepillä uhkaaminen.” -Opettaja nro. 31, alalla 1-4 vuotta

Aineistossa oli jonkin verran havaittavissa myös vaikenemisen diskurssia, jossa vastaaja kuvaili kokemustaan yhdellä sanalla. Vaikenemisen diskurssia esiintyi yhden teeman ympärillä, johon palaamme myöhemmin.

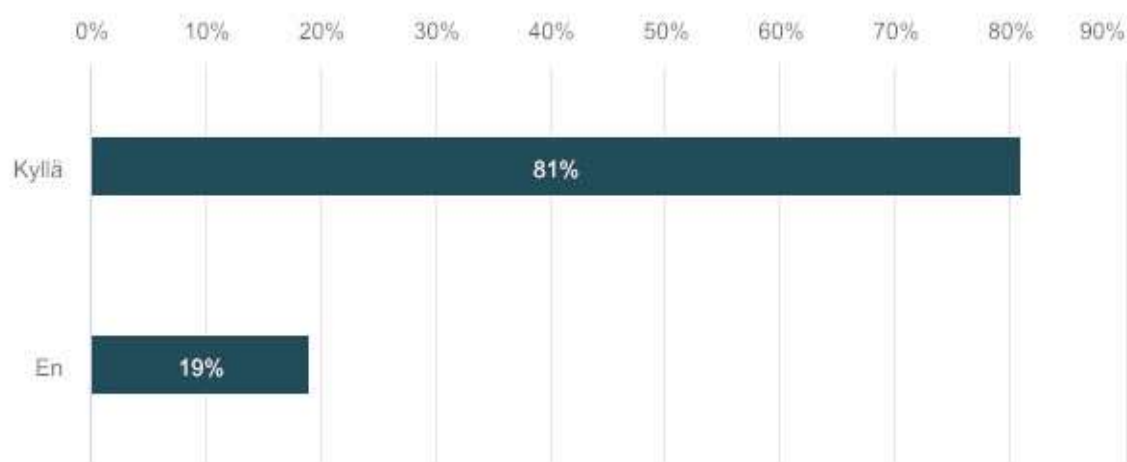
”Tappouhkaus.”

8. TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Ovatko opettajat kokeneet vertaisrajat ylittävää kiusaamista työuransa aikana?

Webropol-lomakkeessa kysyttiin, ovatko vastaajat kokeneet työuransa aikana vertaisrajat ylittävää kiusaamista. Vastaajista (n=427) eli 81% on kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista työuransa aikana. 19% vastaajista (n=103) ei ole kokenut työuransa aikana vertaisrajat ylittävää kiusaamista. (Ks. diagrammi 1. ja taulukko 2.) Tässä vaiheessa vastaajien lukumäärä muuttuu, sillä vastaajat, jotka eivät ole kokeneet vertaisrajat ylittävää kiusaamista ovat päättäneet kyselyn. Tämän jälkeen vastaajien määrä on 427, mutta vastausten määrä saattaa vaihdella kysymyksestä riippuen, sillä kysymyksissä on mahdollista valita useampi eri vastausvaihtoehto.

Diagrammi 1. Oletko kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista työurasi aikana?
Vastaajien määrä: 530

Taulukko 3. Oletko kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista työurasi aikana?

Oletko kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista työurasi aikana?	n	Prosentti
Kyllä	427	80,57 %
En	103	19,43 %

Seuraavaksi kysyttiin millä luokka-asteilla vastaajat ovat kokeneet vertaisrajat ylittävää kiusaamista. Vaihtoehtoja sai valita useita. Tutkielman mukaan vertaisrajat ylittävä kiusaaminen lisääntyy mitä suuremmasta luokka-asteesta on kyse. 57% vastaajista (n=244) on kokenut kiusaamista yläkoulun puolella ja 5-6-luokilla 50% (n=214) vastaajista. Vastaajista 30% (n=129) on kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista luokilla 3-4, luokilla 1-2 kiusaamista on kokenut (n=79) 18% vastaajista. (Ks. taulukko 3.)

Taulukko 4. Millä luokka-asteilla olet kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista? Voit valita useita vaihtoehtoja. Vastaajien määrä: 427, valittujen vastausten lukumäärä: 685.

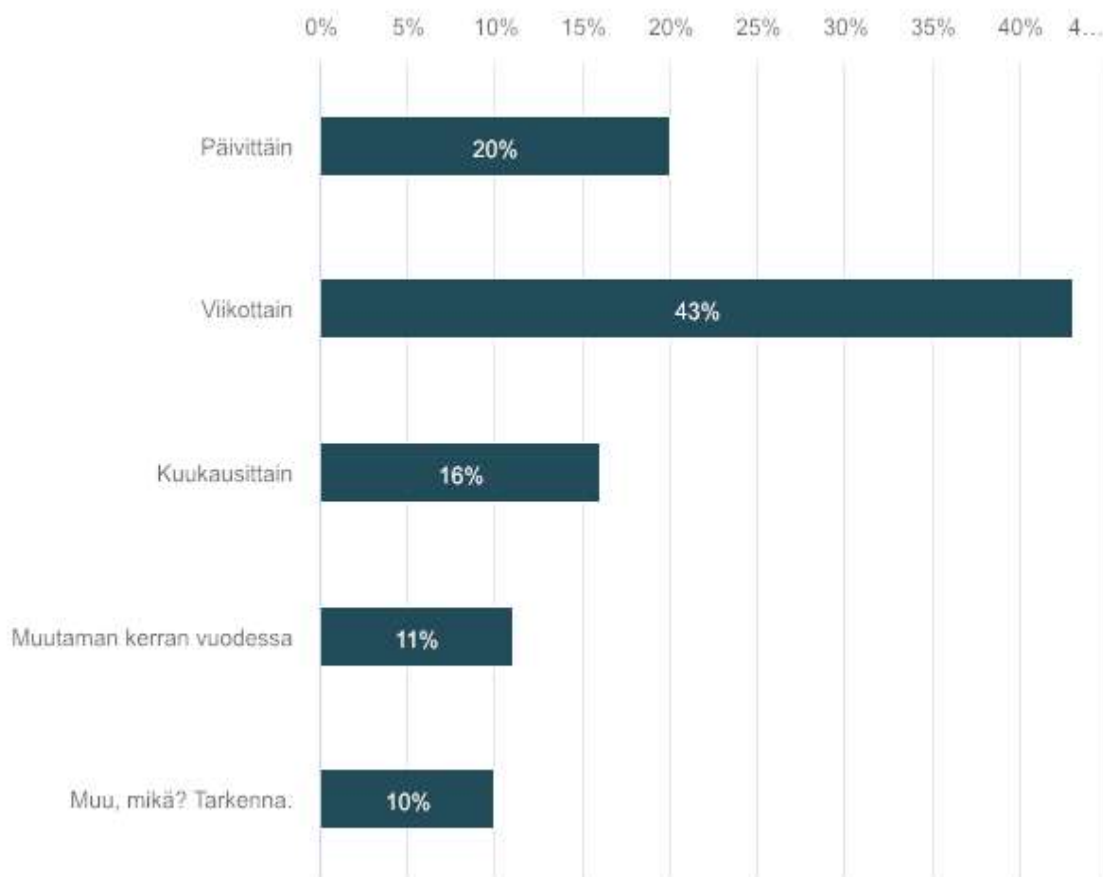
Millä luokka-asteilla olet kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista? Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Luokat 1-2	79	18,46%
Luokat 3-4	129	30,14%
Luokat 5-6	214	50%
Yläkoulu	244	57,01%
Jokin muu, mikä?	19	4,44%

8.2 Kuinka usein ja millaisilla tavoilla oppilaat ovat opettajia kiusanneet?

Lomakkeessa kysytään kuinka usein vastaajat ovat kokeneet vertaisrajat ylittävää kiusaamista. Selvästi eniten kiusaamista tapahtuu viikoittain (n=181) 42%. 20% vastaajista (n=86) kokee kiusatuksi tulemista päivittäin. 16% vastaajista (n=70) kokee kiusaamista kuukausittain. 11% vastaajista (n=48) kokee kiusatuksi tulemista muutaman kerran vuodessa. 10% vastaajista (n=41) valitsi vastausvaihtoehdoksi ”muu mikä? Tarkenna.”, vastaajat kertoivat tulleen kiusatuksi muutamia kertoja koko työuransa aikana tai satunnaisesti oppilasryhmästä riippuen. (Ks. diagrammi 2.)

Diagrammi 2. Kuinka usein vertaisrajat ylittävää kiusaamista on tapahtunut?

Vastaajien määrä: 426

Seuraavaksi käsittelemme tapoja, joilla oppilaat ovat opettajia kiusanneet. Kiusaamistavat on luokiteltu neljään aihepiiriin, joita ovat loukkaava käytös ja häirintä, seksuaalinen häirintä, väkivallan uhka ja fyysinen väkivalta sekä muu häirintä.

Lähes kaikki vastaajat ovat kokeneet loukkaavaa käytöstä ja häirintää. Eniten eli 91% vastaajista on kokenut työrauhan tarkoituksellista häirintää, päällepuhumista on kokenut 87% vastaajista ja epäasiallista kielenkäyttöä on kokenut 85% kyselyyn vastanneista. Vähiten eli 12% vastaajista on kokenut juoruilua. Vastaajista 12% vastasi jonkin muun vaihtoehdon ja nimesi esimerkiksi naureskelun, saivartelun, opettajan ulkonäön kommentoinnin ja rasistisen kielenkäytön sekä luvattoman kuvaamisen loukkaavaksi käytökseksi ja häirinnäksi. (Ks. taulukko 4.)

Taulukko 5. Loukkaava käytös ja häirintä. Vastaajien määrä: 426, valittujen vastausten lukumäärä: 2986.

Loukkaava käytös ja häirintä. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Nimittely	193	45,31%
Epäasiallinen kielenkäyttö	364	85,45%
Nonverbaaliset eleet ja ilmeet	297	69,72%
Opetustaitojen arvostelu	185	43,43%
Päällepuhuminen	371	87,09%
Jatkuva tekemisen kyseenalaistaminen	229	53,76%
Toistuva ohjeiden noudattamatta jättäminen	348	81,69%
Juoruilu	53	12,44%
Toistuva valehtelu	131	30,75%
Opettajan matkiminen	177	41,55%
Opettajan huomiotta jättäminen	202	47,42%
Työrauhan tarkoituksellinen häiritseminen	387	90,85%
Muu, mikä?	49	11,5%

Vastaajat ovat kokeneet erilaista seksuaalista häirintää. 63% on kokenut oppilaiden taholta seksuaalissävytteistä kommentointia. Rivoa elehtimistä on kokenut 37% vastaajista. Vastaajista 22% on kokenut oppilaiden taholta flirttailua. Vähiten eli 5% on kokenut lähentelyä. Vastaajista 9% vastasi jonkin muun vaihtoehdon ja nimesi esimerkiksi seksuaalissävytteisen uhkailun, naiseuden halventamisen sekä seksuaalisesta suuntautumisesta vihjailun. (Ks. taulukko 5.)

Taulukko 6. Seksuaalinen häirintä. Vastaajien määrä: 123, valittujen vastausten lukumäärä: 179

Seksuaalinen häirintä. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Seksuaalissävytteinen kommentointi	77	62,6%
Rivo elehteminen	45	36,59%
Fyysinen koskettelu	13	10,57%
Lähentely	6	4,88%
Flirttailu	27	21,95%
Muu, mikä?	11	8,94%

Väkivallan uhkaa ja fyysistä väkivaltaa on kokenut suurin osa vastaajista. 54% vastaajista on heitetty tavaroilla ja 51% on kokenut väkivallalla uhkaamista. 35% vastaajista on lyöty. Vähiten eli 9% vastaajista oli kohdannut väkivaltaisia tekoja jonkin aseiden tai välineiden avulla. 12% vastaajista oli kokenut väkivallan uhkaa, joka kohdistui hänen lähipiiriinsä. Vastaajista 8% vastasi jonkin muun vaihtoehdon ja nimesi esimerkiksi sormen vääntämisen, riuhtomisen sekä nonverbaalisen uhkaavan käytöksen. (Ks. taulukko 6.)

Taulukko 7. Väkivallan uhka ja fyysinen väkivalta. Vastaajien määrä: 245, valittujen vastausten lukumäärä: 822

Väkivallan uhka ja fyysinen väkivalta. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Väkivallalla uhkaaminen	125	51,02%
Tappouhkaus	53	21,63%
Epäonnistunut väkivaltainen teko, esimerkiksi ohi mennyt lyönti	59	24,08%
Väkivallan uhka, joka kohdistuu opettajan lähipiiriin	29	11,84%
Lyöminen	86	35,1%
Potkiminen	81	33,06%
Pureminen	45	18,37%
Töniminen	83	33,88%
Nipistely, tökkiminen, huitominen	56	22,86%
Päälle sylkeminen	32	13,06%
Tavaroilla heittäminen	132	53,88%
Väkivaltainen teko jonkin aseiden tai välineiden avulla	22	8,98%
Muu, mikä?	19	7,76%

Webropol-lomakkeeseen on luokiteltu muuksi häirinnäksi vertaisrajan ylittävän kiusaamisen tapoja, joita ei ole luokiteltu yllä mainittuihin aihepiireihin. Eniten eli 80% vastaajista on kohdannut koulun omaisuuden vahingoittamista oppilaan toimesta. 17% vastaajista on kokenut häirintää viestintäteknologian välityksellä. Vähiten eli 5% vastaajista on kokenut kotirauhan rikkomista ja 3% on vastannut jonkin muun vaihtoehdon ja nimesi esimerkiksi uhkauksen haastaa oikeuteen, opettajan omaisuuden piilottamisen tai vahingoittamisen sekä paikkojen sotkemisen. (Ks. taulukko 7.)

Taulukko 8. *Muu häirintä. Vastaajien määrä: 287, valittujen vastausten lukumäärä: 482*

Muu häirintä. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Opettajan omaisuuden vahingoittaminen	47	16,38%
Koulun omaisuuden vahingoittaminen	229	79,79%
Varkaus	41	14,29%
Kouluajan ulkopuolella tapahtuva häirintä	21	7,32%
Kotirauhan rikkominen	13	4,53%
Häirintä viestintäteknologian välityksellä	50	17,42%
Vahingonteon uhkaus	39	13,59%
Sosiaalisessa mediassa tapahtuva häirintä	33	11,5%
Muu, mikä?	9	3,14%

8.3 Miten koettu kiusaaminen on vaikuttanut opettajiin ja mistä he ovat hakeneet siihen apua?

Vertaisrajat ylittävän kiusaamisen vaikutukset on jaettu neljään eri kategoriaan. Nämä kategoriat ovat psyykkiset, fyysiset, sosiaaliset sekä muut vaikutukset. Negatiivisia ajatuksia työtä kohtaan on kokenut 75%, stressiä 73% sekä vihan ja ärtyneisyyden tunteita 70% vastaajista. Vähiten eli 2% vastaajista on kokenut itsetuhoisia ajatuksia. Mielenterveydellisiä häiriötä on kokenut 4% vastaajista. 5% on vastannut jonkin muun vaihtoehdon ja nimesi psyykkisiksi vaikutuksiksi esimerkiksi turhautumisen, riittämättömyyden tunteen, ajatukset alanvaihdosta sekä oman ammattitaidon kyseenalaistamisen.

Taulukko 9. *Psyykkiset vaikutukset. Vastaajien määrä: 420, valittujen vastausten lukumäärä: 2723.*

Psyykkiset vaikutukset. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Stressi	307	73,1%
Heikentynyt työssä jaksaminen	253	60,24%
Negatiiviset ajatukset työtä kohtaan	314	74,76%
Mielenterveydellinen häiriö, esimerkiksi masennus tai paniikkihäiriö	18	4,29%
Ahdistuneisuus	113	26,9%
Unettomuus	156	37,14%

Itsevarmuuden puute	201	47,86%
Motivaation heikentyminen	268	63,81%
Vihan ja ärtyneisyyden tunteet	296	70,48%
Burn out	29	6,9%
Toivottomuuden tunne	168	40%
Keskittymisvaikeudet	86	20,48%
Itsetunnon lasku	120	28,57%
Voimattomuuden tunne	218	51,9%
Muistihäiriöt	71	16,9%
Tarkkaavaisuuden puute	78	18,57%
Itsetuhoiset ajatukset	7	1,67%
Muu, mikä?	20	4,76%

Fyysisistä vaikutuksista eniten eli 82% vastaajista on kokenut väsymystä ja päänsärkyä on kokenut 53%. Vähiten eli 5% vastaajista on vertaisraajat ylittävän kiusaamisen fyysisenä vaikutuksena saanut ihottumaa. 5% vastaajista nimesi muun vaihtoehdon, kuten verenpaineen nousun, syömiseen liittyvän häiriön sekä lapsettomuuden. (Ks. taulukko 9.)

Taulukko 10. Fyysiset vaikutukset. Vastaajien määrä: 329, valittujen vastausten lukumäärä: 740

Fyysiset vaikutukset. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Päänsärky	175	53,19%
Migreeni	45	13,68%
Vatsavaivat	80	24,32%
Ihottuma	15	4,56%
Pahoinvointi	34	10,33%
Väsymys	269	81,76%
Ruokahaluttomuus	28	8,51%
Selkä- ja hartiakivut	76	23,1%
Muu, mikä?	18	5,47%

Kyselyyn on nimetty kolme sosiaalisen terveyden vaikutusta. Näistä vaikutuksista suurin osa vastaajista eli 84% kokee häpeän ja/tai nöyryytetyksi tulemisen tunteita. 17% prosenttia vastaajista on kokenut sosiaalisten

suhteiden kärsivän vertaisrajat ylittävän kiusaamisen seurauksena. 13% vastaajista nimesi muun vaihtoehdon, kuten väheksytyin olon, omien harrastusten väliin jäämisen, kokemuksen yksinäisyydestä, oman perheen kärsimisen tilanteesta sekä säikähtelyn.

Taulukko 11. *Sosiaaliset vaikutukset. Vastaajien määrä: 197, valittujen vastausten lukumäärä: 226*

Sosiaaliset vaikutukset. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Häpeän ja/tai nöyryytetyksi tulemisen tunne	166	84,26%
Sosiaalisten suhteiden kärsiminen	34	17,26%
Muu, mikä?	26	13,2%

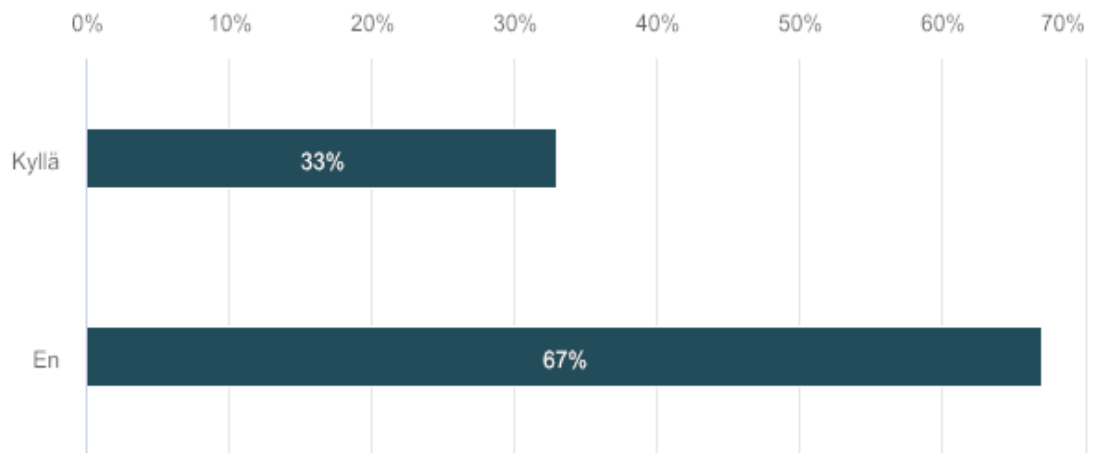
Muihin vaikutuksiin on luokiteltu asiat, jotka eivät kuuluneet edellä mainittuihin kolmeen kategoriaan. Vajaa puolet vastaajista eli 42% vastasi sairauslomien lisääntyneen vertaisrajat ylittävän kiusaamisen seurauksena. 21% vastaajista koki kostonhalua ja 12% vastaajista koki kiusaamisen aiheuttavan lääkkeiden käytön lisääntymistä. 8% vastaajista koki kiusaamisesta aiheutuvan alkoholin runsaskäyttöä sekä kasvaneita lääkekustannuksia. 32% vastaajista nimesi muun vaihtoehdon, kuten työnlaadun kärsimisen, päätöksen vaihtaa työpaikkaa, muutto toiselle paikkakunnalle sekä pelko oppilaan kohtaamisesta kouluajan ulkopuolella. (Ks. taulukko 11.)

Taulukko 12. *Muut vaikutukset. Vastaajien määrä: 117, valittujen vastausten lukumäärä: 149*

Muut vaikutukset. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Tulonmenetys	7	5,98%
Kasvaneet lääkekustannukset	9	7,69%
Sairauslomien lisääntyminen	49	41,88%
Lääkkeiden käytön lisääntyminen	14	11,97%
Alkoholin runsas käyttö	9	7,69%
Kostonhalu	24	20,51%
Muu, mikä?	37	31,62%

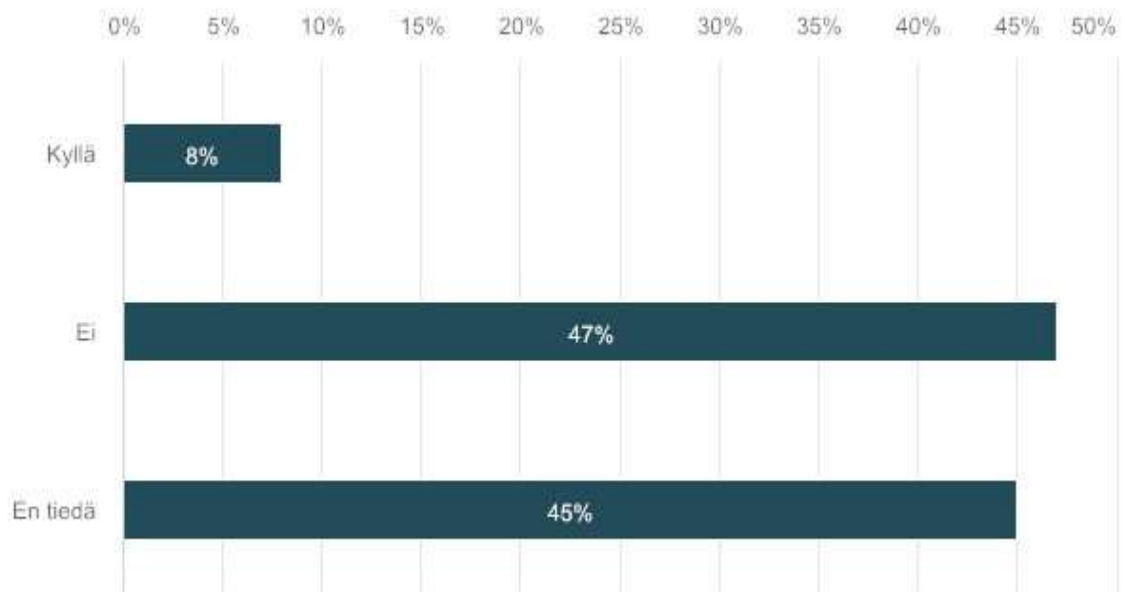
Vastaajilta kysyttiin tietävätkö he, mistä vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen voi saada apua. Vastaajista 33% (n=139) tietää mistä apua voi saada ja 67% (n=288) ei tiedä. (Ks. diagrammi 3.)

Diagrammi 3. Tiedätkö mistä vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen voi saada apua? Vastaajien määrä: 427.

Seuraavaksi lomakkeessa kysyttiin, onko työpaikalla toimintaohjeet vertaisrajat ylittäviä kiusaamistapauksia varten. Vastaajista (n=199) 47% vastasi, ettei koulussa ole toimintaohjeita. 45% (n=193) ei tiennyt onko koulussa toimintaohjeita vertaisrajat ylittäviä kiusaamistapauksia varten. Vastaajista (n=35) 8% tiesi koulusta löytyvän toimintaohjeet vastaavaa tilannetta varten. (Ks. diagrammi 4.)

Diagrammi 4. Onko työpaikallasi toimintaohjeet vertaisrajat ylittäviä kiusaamistapauksia varten? Vastaajien määrä: 427

Lomakkeessa kysyttiin mistä vastaajat ovat saaneet apua vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen. Tässä osiossa vaihtoehtoja pystyi valitsemaan useita ja ne oli määritelty Brita Jokisen (2007) teoksen ”Kiusaaja keskeämme -Kokemuksia ja

selviytymistarinoita vaikeasta ihmissuhteesta” mukaan. Tämän tutkielman mukaan vastaajat olivat saaneet eniten apua kollegoiltaan. Vastaajista 79% ilmoitti saaneensa apua kollegoiltaan. Vastaajista 48% oli saanut apua esimieheltään ja 17% työterveyshuollosta. Huolestuttavaa on, että 17% vastaajista ei ollut saanut apua mistään. 11% vastaajista nimesi muun vaihtoehdon avun saamiselle, kuten perheen ja ystävän tuen, luottamusmiehen, työsuojeluvaltuutetun sekä seurakunnan. (Ks. taulukko 12.)

Taulukko 13. *Mistä olet saanut apua vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen? Vastaajien määrä: 423, valittujen vastausten lukumäärä: 749*

Mistä olet saanut apua vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen? Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Kollegat	335	79,2%
Esimies	205	48,46%
Sivistysjohtaja	3	0,71%
Ammattiliitto	10	2,36%
Työterveyshuolto	70	16,55%
Työyhteisökonsultti	1	0,24%
TYKY-kuntoutus	2	0,47%
Yhdistysten tuki (mainitse yhdistys)	1	0,24%
Oikeusteitse	4	0,95%
En mistään	71	16,78%
Muu, mikä?	47	11,11%

Seuraavaksi analysoimme diskurssianalyysin avulla avointa kysymystä: ”Kuvaile, mikä on ollut sinuun kohdistuva vakavin tai ikävin vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen liittyvä tapaus”.

8.4 Miten opettajat sanoittavat ja suhtautuvat kokemaansa vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen? -Diskurssianalyysin tulokset

Diskurssianalyysin tulokset on esitetty kukin oman otsikkonsa alla. Tällä tavoin ne ovat selkeämmin ymmärrettävissä omina kokonaisuuksinaan. Analyysien yhteyteen on esimerkeiksi liitettyä suoraa lainauksia aineistostamme. Lainausten yhteyteen on liitetty tieto opettajan työuran pituudesta.

8.4.1 Itsensä syyllistämisen diskurssi

Itsensä syyllistämisen diskurssi esiintyy aineistossa 12 kertaa. Opettajat kuvaavat vastauksissaan sitä, kuinka vastuullista ja yksinäistä opettajan työ on ja kuinka ongelmien kanssa jää helposti yksin. Itsensä syyllistäminen on yleistä tilanteissa, joissa opettaja ei jostain syystä ole osannut vaatia tai pyytää apua. Kuten Husu & Toom (2016) edellä mainitsevat, opettaja on autonominen toimija, jonka vastuulla on niin yksilön kuin koko oppilasryhmänkin tukeminen. Opettajan työssä läsnä on jatkuva ongelmanratkaisu- ja päätöksentekotilanteet. Tutkielman mukaan opettajat taipuvat syyllistämään itseään, kun profession tarjoamat taidot eivät enää riitä haastavien tilanteiden kohtaamisessa.

Itsensä syyllistämistä tapahtui myös tilanteissa, kun nuoret tai vastatyöllistyneet opettajat kokevat, että opettajankoulutus ei ole valmistanut kohtaamaan tällaisia haastavia tilanteita työelämässä. Husun & Toomin (2016) mukaan siirtymä koulutuksesta työelämään saattaa olla uusille opettajille haastava tilanne. Opettajat kuvailevat haastaviksi tilanteiksi muun muassa oppilaiden tottelemattomuuden ja hyökkäävän asenteen opettajaa kohtaan. Vastauksista käy ilmi, että opettajat syyttävät itseään tilanteissa, joissa tuntevat etteivät enää pärjää. Opettajat kuvailevat myös kokevansa syyllisyyttä tilanteissa, joissa he ovat sidottuna professioonsa, mutta ympärillä oppilaiden käytös on täysin absurdi ja professiossa pitäytyminen tuntuu haastavalta.

”Olen uusi opettaja ja olen todellakin tehnyt kaikkeni että tunnit olisivat hauskoja ja mielenkiintoisia (ja monet muut oppilaat ovat myöskin olleet sitä mieltä että tunnit ovat olleen kivoja) mutta kuten usein käy, jää päällimmäiseksi mieleen ne negatiiviset kommentit.” -Opettaja nro. 300, alalla alle 1 vuosi

”Yksittäiset haukkumistilanteet (natsi, idiootti) sekä uuden ysiluokan kanssa aloittamani lukuvuosi. Olen heille kun ilmaa sekä ilmeilyn ja selän takana naureskelun kohde. En koe olevani auktoriteetti, koska olen heitä vain 10 vuotta vanhempi. Tekevät eleillään, puheillaan ja olemuksellaan hyvin selväksi, että ptivät edellisestä opettajastaan enemmän.” -Opettaja nro. 295, alalla 1-4 vuotta

Yksi vastaajista kuvailee ongelman olevan ”aina opettajien ammattitaidosta kiinni, vaikka vaikeata joskus onkin.” Hänen mukaansa pärjätä pitäisi, vaikka olisikin jatkuvasti vaikeaa. Kuten Laine (2004) edellä kuvailee, opettajan tehdessä työtä täysin omana itsenään, myöskin vastoinkäymiset saattavat

helposti tuntua henkilökohtaiselta. Tällöin syvällä omassa professiossaan olevat opettajat saattavat syyllistää paitsi itseään myös muita ammattikunnan jäseniä vaikeista tilanteista ja olosuhteista..

8.4.2 Tilanteen vähättelyn diskurssi

Tilanteen vähättelyn diskurssi esiintyy aineistossa 19 kertaa. Aineiston mukaan opettajat eivät pidä vakavina itseensä kohdistuvia väärinkäytöksiä, vaan vähättelevät heihin kohdistuvaa väkivaltaa. Opettajien tavasta kertoa tilanteista käy ilmi, että he ovat hyvin tottuneita väärinkäytöksiin ja väkivaltaan oppilaiden taholta. Moni opettaja kuvailee, että tilanteita on usein ja tämä johtaa tietynlaiseen tottumiseen, kun väkivaltatilanteita tapahtuu. Opettajat ikään kuin asennoituvat kestäämään väkivaltaa osana arkipäiväistä työtään.

Husu & Toom (2016) mainitsevat opettajankoulutuksen yhdeksi tärkeimmäksi tehtäväksi tarjota opiskelijoille ammatissa tarvittavia tietoja, taitoja ja asenteita. Minkälaisia asenteita työssä pärjäämisestä suomalainen opettajankoulutus opiskelijoilleen tarjoaa, mikäli näin moni opettaja kokee, että vertaisrajat ylittävää kiusaamista tulisi vain sietää ja vähätellä? Aineistossa on useampi tilanne, jossa oppilas on kohdistanut suoraa fyysistä väkivaltaa opettajaa kohtaan, mutta opettaja vähättelee tilannetta, sillä väkivaltainen teko on epäonnistunut.

"Kerran oppilas heitti minua eli opettaa kohti tuolilla. Onneksi meni ohi. Joskus oppilas sanonut, että tapan sut, mutta yleensä katunut sanojaan myöhemmin ja pyytännyt anteeksi." -Opettaja nro. 101, alalla yli 10 vuotta

Osa opettajista kuvailee, että yksittäiset vakavatkin tilanteet työelämässä eivät tunnu niin pahalta, kuin jatkuva oppilaiden huono käytös ja häirintä. Osa taas on sitä mieltä, että ikävät tilanteet jäävät mieleen, mutta eivät varsinaisesti tunnu heistä pahalta.

"En ole kokenut mitään kovin ikävää, lähinnä vain yksi ryhmä on päättänyt olla noudattamatta ohjeitani ja arvostella jatkuvasti kovaan ääneen kaikkea mitä teen ja miten opetan." -Opettaja nro. 122, alalla 1-4 vuotta

Aineistosta kuitenkin käy ilmi, että moni opettaja aloittaa kertomalla kohtaamistaan väärinkäytöksistä ja myöntää niiden epäasiallisuuden, mutta kerronnan lopussa päätyy puolustelemaan ja selittelemään tilannetta. Kuten eräs opettajista kuvailee: ”Ei se ollut koskaan vakavaa, enemmän henkisesti kuormittavaa. jatkuvaa ammattitaitoni kyseenalaistamista. En ole kyllä koskaan joutunut karjumaan kuten sille yhdelle luokalle.” Opettaja siis kuvailee työnsä olevan kuormittavaa, mutta kertoo kuitenkin samalla ettei se ole vakavaa. Tämä voi kieliä siitä, että työssä on asennoiduttu kestävä jatkuvaa arvostelua ja kyseenalaistamista oman hyvinvoinnin heikkenemisenkin uhalla.

8.4.3 Oppilaan käytöksen hyväksymisen ja normalisoinnin diskurssi

Oppilaan käytöksen hyväksymisen ja normalisoinnin diskurssi esiintyy aineistossa 15 kertaa. Näistä kuvauksista on erotettavissa se, että osa opettajista hyväksyy ja normalisoi oppilaan käytöstä oppilaasta kumpuavista syistä. Näitä syitä ovat aineiston mukaan esimerkiksi lapsen psyykinen pahoinvointi, huonot kotiolot tai jokin erityisen tuen diagnoosi. Osa opettajista puolestaan selittelee oppilaiden käytöstä opettajan toiminnasta käsin, esimerkiksi niin, että oppilaiden huono käytös on hyväksyttävämpää, kun opettaja toimii sijaisena.

”Koen, että tärkeimpiä ovat tilanteet, joissa minua on joko heitetty esineillä tai nimitelty toistuvasti. Fyysinen koskemattomuus koskee opettajaakin ja tilanteessa on ollut lapsi, joka ei ole pystynyt hillitsemään itseään, mikä auttaa ymmärtämään tilannetta. Nimittely tapahtui uhkaavasti käyttäytyvän teinin tapauksessa. Hän oli kovaääninen, epävakaa ja käytös oli ennustamatonta.” -Opettaja nro. 308, alalla 1-4 vuotta

Oppilaat juonivat isommalla joukolla vastaan sijaisuuden aikana. Huijasivat nimiään ja naureskelivat päin naamaa sijaisopen ”tyhmyydelle”. Voisin kuvitella, että suurimmaksi osaksi johtui siitä, että olin sijaisena ja käytös oli heillä erilaista normaaliin verrattuna. -Opettaja nro. 138, alalla alle 1 vuosi

Opettajan numero 138 ilmaukset siitä, että oppilaat ”juonivat”, ”huijasivat” ja ”naureskelivat päin naamaa”, kuvastaa tilannetta, jossa opettaja poistuu hetkellisesti professiostaan ja käyttää vahvoja ilmauksia, joita ei usein mielletä professiolle tyypillisenä kielenkäyttönä oppilaista. Tällainen ”professiosta

poistuminen” on aineistossa epätyypillistä, sillä usein opettajat kuvailevat tilanteita neutraalimmin.

Osa opettajista mainitsee, että opettajankoulutus ei anna tarpeeksi valmiuksia tällaisten haastavien tilanteiden kohtaamiseen. Kuten Husu & Toom (2016) huomauttavat, opettajille saattaa työelämään siirtymisen jälkeen syntyä kokemus siitä, että he eivät ole koulutuksessaan saaneet tarpeeksi käytännön tason oppimista. Kun ongelmatilanteita kohdataan, opettajat saattavat hyväksyä heihin kohdistuvaa vertaisraajat ylittävää kiusaamista, sillä he eivät välttämättä osaa käsitellä tällaisia tilanteita. Kun tilanteita ei osata käsitellä, ne tulevat helpommin hyväksytyiksi.

”Tiedän, että kyse on oppilaan rajojen puutteesta ja että minun aikuisena tulee olla tilanteen yläpuolella, mutta tuntuu, ettei näihin tilanteisiin ole saanut mitään eväitä opekokoulutuksessa tai muuten. Tulee itse helposti toimittua väärin vaikka ei niin tarkoittaisi, kun ei ole valmistautunut lukiossa/ylipäättään kohtaamaan tällaista.” -Opettaja nro. 81, alalla alle 1 vuosi

Kari Kiviniemen (2000, 147–148) mukaan opettajan työn luonne vaatii opettajalta kuitenkin ammattimaista otetta ja kärsivällisyyttä ongelmatilanteissa. Oppilaan provosoinnista tai aggressiivisesta käytöksestä huolimatta, opettajan tulisi säilyttää malttinsa. Eräs opettaja koki haastavaksi pysyä professiossaan, kun vertaisraajat ylittävä kiusaaminen vaikutti häneen syvästi henkilökohtaisella tasolla. Hän kuvaili tilannetta seuraavalla tavalla: ”Yksi oppilas rupesi täysin provosoimatta kerran tunnilla sanomaan kuinka kaikki ulkomaalaiset, erityisesti muslimit, pitää ajaa maasta ja tappaa, koska he vievät työt ja raiskaavat naiset. Tiesin, että hän tarkoitti myös kumppaniani ja siksi halusi asian minulle sanoa, koska aggressiivisesti yritin pitää luokkaani vapaana rasistisesta puheesta. Yritin heittää oppilaan ulos tunnilta, mutta hän ei suostunut poistumaan. Lopulta lopetin yrittämisen, koska pelkäsin alkavani itkeä koko ryhmän nähden.”

8.4.4 Vaikenemisen diskurssi

Kuten edellä mainitsimme, osa kysymykseen vastanneista opettajista käsittelee kokemuksiaan hyvin vähäsanaisesti. Heistä on kuitenkin erotettavissa vielä ne opettajat, jotka kuvaavat kokemuksiaan vain yhdellä sanalla, joka yleisimmin on ”tappouhkaus”. Toinen hyvin vaietuksi jäänyt kokemus on ”raiskauksella

uhkaaminen”. Vaiettu diskurssi esiintyy aineistossa 13 kertaa. Valitsimme tämän yhdeksi diskursseista, sillä ainoa väkivaltainen kokemus, josta aineistossa täysin vaiettiin, on tappouhkaus. Vain muutama opettaja käsittelee vastauksessaan tappouhkausta ja kuvailee tilannetta uhkauksen ympärillä tarkemmin, esimerkiksi tapahtuman syy-seuraussuhteilla. 13 vastaajaa mainitsi tappouhkauksen vain yhdellä sanalla.

Vaikenemisen diskurssiin saattaa vaikuttaa kysymyksenasettelu. Kysyimme suoraan vastaajilta mikä on heidän mielestään vakavin tai ikävin heihin kohdistunut vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen liittyvät tapaus. Osa opettajista kertoi ja kuvaili heihin kohdistunutta väkivaltaa hyvinkin tarkkasanaisesti. Aineiston perusteella tappouhkaus on kuitenkin niin vakava kokemus, että sitä ei haluta sen enempää kuvailla tai selittää. Vaikka vastaaja on kokenut aiemmin muutakin vertaisrajat ylittävää kiusaamista, ylittää tappouhkaus vakavuudellaan kuitenkin kaikki muut kokemukset. Mielestämme tällainen vaiteliaisuus saattaa kertoa jotakin myös suomalaisesta yhteiskunnasta. Suomessa opettajan professiota pidetään arvostettuna ja vaikka tappouhkaus on henkilökohtainen uhkaus, opettaja helposti kääriytyy omaan professioonsa niin, että asiasta voi olla hankala puhua. Opettajien vaitonaisuus liittyen tappouhkauksiin saattaa selittyä myös sillä, että opettajat yhä edelleen pelkäävät uhkaajaansa eivätkä halua kertoa tämän vuoksi tunnistettavammin tapahtuneesta.

8.4.5 Huoltajan toiminnan ja kotikasvatuksen ja ongelmallisuuden diskurssi

Opettajat ovat aineiston mukaan huolissaan oppilaiden huoltajien toiminnasta. Opettajat tuovat esiin erilaisia näkökulmia tilanteista, joissa huoltaja on toiminut heitä kohtaan epäasiallisesti. Huoltajan toiminnan ja kasvatuksen ongelmallisuuden diskurssi esiintyy aineistossa 28 kertaa. Monessa tapauksessa esiintyy jollain tavalla vaikutusvaltainen vanhempi, joka käyttää valtaansa väärin opettajaa tai koulua kohtaan.

”Poliittisesti vaikutusvaltainen huoltaja masinoi kampanjan jonka seurauksena tehtiin laitton työpaikan siirto. Asian ratkaisun teki lopulta hallinto-oikeus. Pitkä käsittelyaika rikkoi opettaja-identiteetin.” -Opettaja nro. 34, alalla yli 20 vuotta

Moni opettaja on kohdannut myös vanhempia, jotka uskovat lastensa valheelliset kertomukset koulun tapahtumista kotona ja hyökkäävät saamansa tiedon perusteella opettajaa vastaan. Opettajat kuvailevat, kuinka tällaiset tilanteet lietsovat lapsen ongelmia ja käytöstä koulussa. Lastaan sokeasti uskovien vanhempien vuoksi moni opettaja kertoo joutuvansa vakuuttelemaan ja puolustelemaan omaa ammattitaitoaan.

"'Vitun lesbo huora', 'painu huora vittuun', 'jos et lähde itse, heitän sut vittuun', meillä on Suomessa paljon nuoria yleisopetuksessa, jotka eivät sinne kuulu. Pahinta on ne vanhemmat, joiden lapset käyttäytyvät kamalasti ja vanhemmat syyttävät koulua." -Opettaja nro. 354, alalla 5-10 vuotta

Sanallisten solvausten ja ammattitaidon kyseenalaistamisen lisäksi osa opettajista kokee huoltajien taholta fyysisen koskemattomuuden loukkaamista. Tilanteet ovat sellaisia, joissa vanhempi on tullut "opettajan iholle" eivätkä ole toimiessaan kunnioittaneet opettajan koskemattomuutta. Opettajat kertovat, että fyysistä väkivaltaa on ilmennyt siinä vaiheessa, kun henkistä väkivaltaa on tapahtunut jo pitkään.

"Oppilaan äiti huutanut, arvostellut ammattitaitoa ja sylkenyt päälle. Oppilaan äiti tehnyt listoja omista vioistani, yllyttänyt lasta haukkumaan ja uhmaamaan minua." -Opettaja nro. 337, alalla 5-10 vuotta

"Kiusaamistapauksen selvittämisessä käsiksi käyminen, omaan kotiin kohdistunut ilkeiden teko, mutta ehkä pisimmät vaikutukset, kun vanhempi lähtee mukaan kiusaamaan ja haukkumaan ja oikeuttaa lapsen kiusaamisen opettajaa kohtaan haukkumalla tätä epäammattilliseksi ja uskomalla lapsen valheet opettajasta." -Opettaja nro. 452, alalla yli 10 vuotta

Teemu Kaupin (2011, 46) mukaan tällaisia huoltajien aiheuttamia väkivaltatilanteita voidaan myös kutsua vertaisrajat ylittäväksi kiusaamiseksi, sillä koulussa vanhemmat ja opettajat eivät ole yhdenvertaisessa asemassa. Opettajat kuvailevat huoltajien taholta kohdistuvaa vertaisrajat ylittävää kiusaamista hyvin nöyryyttäväksi ja omaa ammatti-identiteettiä alentavaksi kokemukseksi.

8.4.6 Oppilaan toiminnan syyllistämisen diskurssi

Opettajat kuvailevat olevansa pettyneitä oppilaiden lisääntyneeseen häiriökäyttäytymiseen. Vaikka opettajat kokevat jatkuvasti heihin kohdistuvaa henkilökohtaista selkkausta, opettajat pysyvät tarkasti professiossaan ja arvostelevat ainoastaan oppilaan toimintaa, eivät oppilasta persoonana. Oppilaan toiminnan syyllistämisen diskurssi esiintyy aineistossa 49 kertaa. Tämä on määrällisesti suurin diskurssi tässä tutkielmassa. Opettajat kuvailevat tarkasti oppilaiden toimintaa ja häiriökäyttäytymistä. Vastauksista huokuu pettymys siihen, ettei opettaja saa tehtyä työtään niin hyvin kuin haluaisi. Kuten yksi opettajista mainitsee: ”Jatkuva, ärsyttävä kommentointi ja oppituntien häiritseminen. Se on raskasta ja rasittavaa, vie voimat ja syö motivaatiota.”.

Opettajat kuvailevat kahdenlaista toimintatapaa kiusaamistapauksissa. Osa opettajista mainitsee oppilaat, jotka toimivat yksin pyrkimyksensä häiritä oppituntin kulkua tai opetusta. Lisäksi opettajat mainitsevat sellaisista oppilaista, jotka pyrkivät yhdessä järjestelmällisesti häiritsemään opettajan työtä.

”Oppilas joka ikisellä aineen oppitunnilla käyttää energiansa tahalliseen tunnin häirintään puhuen omia asioitaan, tehden hölmöjä asioita hauskuuttaakseen kavereitaan, väittää vastaan tympeällä ja ylimielisellä sävyllä, käyttää epäasiallista kieltä (kiroilee, kaksimielisyyksiä), jättää tehtävät tekemättä tahallisesti, ilmoittaa isoäänisesti, että turha tehdä Wilmamerkintöjä, koska vanhemmat nauravat niille.” -Opettaja nro. 456, alalla yli 10 vuotta

Tämän diskurssin kohdalla havaitsimme, että oppilaan toimintaa syyllistävät opettajat olivat erittäin valmiita toimimaan tilanteessa, jossa oppilas vertaisrajat ylittävästi kiusasi. Opettajat kertoivat, että he ovat puuttuneet tilanteisiin ja vieneet asioita eteenpäin esimerkiksi tekemällä rikosilmoituksen.

”Toisaalta ikävimpiä/rasittavampia kokemuksia on ollut kokonaisen luokan toimesta, lukuvuoden ajan, valehtelu, koulun ja minun ominaisuuden pilaaminen / tuhoaminen, työskentelyn häiritseminen ym. Tämän luokan kanssa työskentely loppui yhden vuoden jälkeen, kun ilmoitin rehtorille, että joko luokka vaihtuu tai minä lähden. Luokka vaihtui.” -Opettaja nro. 52, alalla 5-10 vuotta

Osa opettajista kokee, että oppilaat ovat nykypäivänä hyvin tietoisia omista oikeuksistaan ja siitä, että opettajalla ei ole konkreettisia keinoja puuttua häiriökäyttäytymiseen. Kuten eräs opettaja asian kuvailee: ”Oppilaat kyllä

"tuntevat oikeutensa", eli sen, että opettajalla on todella vähän keinoja puuttua mihinkään, joka aiheuttaa sen, että mikään sanominen ei tunnu lopettavan häiritsemistä/kiusaamista." Tällaiset tilanteet aiheuttavat aineiston mukaan opettajissa voimattomuuden ja pettymyksen tunteita.

8.4.7 Opettajan negatiivisen tunnetilan diskurssi

Opettajan negatiivisen tunnetilan diskurssi esiintyy aineistossa 34 kertaa. Opettajien vastauksista välitty useita negatiivisia tunteita, jotka vaikuttavat heidän fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiinsa. Negatiiviset tunnetilat ovat aiheuttaneet monelle opettajalle fyysistä oireilua, kuten pahoinvointia ja oksentelua. Yksi opettaja kuvailee olotilaansa ennen oppitunnin alkua: "Ennen tunteja kärsin kovista vatsakivuista".

Negatiiviset tunnetilat ovat myös vaikuttaneet opettajien psyykkiseen hyvinvointiin. Opettajat kuvailevat kärsivänsä ahdistuneisuudesta, työuupumuksesta, itkuherkkyydestä ja turhautumisesta sekä suoranaisestä pelosta. "Tunne ettei voi tehdä mitään" ilmenee yhtenä negatiivisesti psyykkiseen hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä. Osa opettajista myös kokee, että heidän työssään kokema vertaisrajat ylittävä kiusaaminen on vaikuttanut heidän itsetuntoonsa ja jopa töihin lähteminen tuottaa negatiivisia tunteita.

"Pureminen ja potkiminen sekä lyöminen on ollut pahinta. Silloin kun väkivaltainen käytös on fyysistä minua kohtaan, tuntuu että mennään tietyn rajan yli, joka on kuormittanut minua henkisestä hurjan paljon." -Opettaja nro. 282, alalla 1-4 vuotta

"Työnilo oli kadonnut, työt tulivat uniin ja iltaisinakin murehti tätä asiaa. Luulin jo etten osaa tehdä tätä työtä, kun tuntui ettei mikään onnistu keneltäkään" -Opettaja nro. 127, alalla yli 10 vuotta

"Oli äärettömän raskasta mennä luokan eteen viikko toisensa jälkeen, kun tiesi etukäteen, että opetuksesta ei vain tule mitään. Tämä vaikutti todella negatiivisesti itsetuntooni opettajana." - Opettaja nro. 111, alalla 5-10 vuotta

Opettajat kertovat, että työssä kohtaamat negatiiviset tunteet seuraavat heitä myös yksityiselämään ja näin pääsevät vaikuttamaan opettajan sosiaaliseen hyvinvointiin. Kuten eräs opettaja kertoo: "Juoruilu, jossa pienellä paikkakunnalla useat henkilöt luulivat väitteitä tosiksi. Pahaa mieltä ja haittaa myös perhe-elämään ja parisuhteelle." Opettajat kertovat, että työssä kohdatut

negatiiviset tunteet vaikuttavat muun muassa parisuhteeseen ja ystävyys-suhteisiin.

8.4.8 Yksin jäämisen diskurssi

Yksin jäämisen diskurssi esiintyy aineistossa 20 kertaa. Useimmat opettajat kertovat vastauksissaan siitä, kuinka joko esimies tai kollegat ovat jättäneet heidät yksin haastavassa tilanteessa. Yksin jäämiseen sisältyy paljon pettymystä ja ammatillista häpeää.

”Oppilas vastusti minua välituntivalvojana ja löi kipeästi käsivarrelle. Pidin opettajaan kajoamista täysin sopimattomana, ja tein siitä rikosilmoituksen, myös siksi, että kyseinen oppilas oli kajonnut aiemmin joihinkin muihin opettajiin. Sain ilmoituksen tekemiseen kannatusta oppilaan omalta opettajalta. Rikosilmoituksen seurauksena rehtori ilmoitti, että asiassa olisi pitänyt toimia toisin, vaikka hän ei ollut koskaan aiemmin kertonut 'oikeaa' toimintamallia. Asia olisi pitänyt käsitellä huolellisesti rehtorin kansliassa, mutta sitä ei käsitelty enää lainkaan - nähtävästi, koska olin toiminut 'väärin'.” -Opettaja nro. 351, alalla yli 10 vuotta

Joissakin tilanteissa opettajan kuvailevat, että apua ei saada, vaikka sitä erikseen pyydetään ja avun tarjoamisen sijaan syytetään tapahtumista opettajaa. Osa opettajista kertoo, että ongelmaksi muodostuu kollegojen kesken yhteisistä säännöistä luistaminen, kuten eräs opettaja toteaa: ”Tässä tapauksessa isossa osassa oli myös koulumme opettajien leväperäisyys yhteisten sääntöjen noudattamisen seuraamisessa ja vaatimisessa. Ne ovat nipottajia, jotka pitävät yhteisistä säännöistä kiinni.”. Muutama opettaja mainitsee, että haastavissa tilanteissa huoltajilta ei myöskään ole saanut tukea. Tällaisissa tilanteissa opettaja koki jäävänsä yksin tilanteeseen, kun koulun ja kodin yhteistyö ei toiminut.

8.4.9 Toimijuuden diskurssi

Toimijuus on käsite, jolla tarkoitetaan henkilöltä oletettua ja hänelle mahdollista toimintaa, joka saattaa toteutua. Toimijuus vaatii tietoisia valintoja ja se todentuu, kun on mahdollisuus tehdä tai valita toisin. (Ronkainen 2006, 531–550.) Tässä tutkielmassa toimijuudella tarkoitetaan sitä, että opettaja tarttuu

toimeen ja vaatii vertaisrajat ylittävään kiusaamistilanteeseen muutosta tai ratkaisua.

Opettajan toimijuuden diskurssi esiintyy aineistossa 27 kertaa. Opettajat kuvaavat vastauksissaan sitä, kuinka he ovat puuttuneet työelämässään ilmenevään vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen. Toisin sanoen opettajat eivät ole katsoneet oppilaiden käytöstä läpi sormien. Opettajan puuttuessa kiusaamiseen, tilanne raukesi aineiston mukaan kahdella eri tavalla. Tilanne ratkesi joko opettajan eduksi eli se saatiin selvitettyä esimerkiksi keskustelemalla tai ulkopuolisen tahon puuttuessa tilanteeseen. Tilanne saattoi päättyä myös toisella tavalla, jolloin opettajan aktiivisesta toiminnasta huolimatta, asiaan ei tullut muutosta.

”Pyysin rehtoria vaihtamaan ko. oppilaan toiseen luokkaan. Se tehtiin.” -Opettaja nro. 491, alalla yli 10 vuotta

”Laitoin viestiä rehtorille, apulaisrehtorille ja potkijaoppilaan luokanvalvojalle. Rehtorit eivät vaivautuneet edes keskustelemaan asiasta, luokanvalvoja kysyi, pitääkö asia viedä eteenpäin. Koska potkijaoppilas oli siirtymässä toiseen kouluun muuton takia, asialle ei koskaan tehty mitään.” -Opettaja nro. 382, alalla yli 10 vuotta

Vaikka opettajat hakevat vaikeaan tilanteeseen apua, avun saaminen on haastavaa tai sitä ei heille edes tarjota. Suurinta osaa peruskoululaisista ei sido rikosoikeudellinen vastuu, jonka vuoksi poliisin on haastavaa tarttua opettajien tekemiin rikosilmoituksiin. Haastavaksi tilanteen tekee opettajien mukaan myös se, että he työskentelevät pääsääntöisesti yksin, eikä tästä syystä todistajia konfliktitilanteille ole. Rantala & Keskinen (2005) toteavat, että opettajiin kohdistuvia väkivaltatilanteita ei yhteiskunnassa oteta riittävän vakavasti. Kuten aineistosta käy ilmi, opettajat kuvailevat tilanteita haastaviksi, sillä heidän kokemaansa väkivaltaa ei pidetä vakavana. Eräs opettaja kuvailee, kuinka poliisi ei selvittänyt kunnianloukkauksena häneen kohdistunutta ilkivaltaa, sillä poliisin mukaan opettajan on siedettävä sen kaltaista arvostelua julkisena viranhaltijana. Kyseistä opettajaa oli arvosteltu ja nimitelty hänen koko nimeään käyttäen julkisella nuorten lehden keskustelupalstalla.

8.5 Tutkimustulosten yhteenveto

Suurin osa kyselyyn vastanneista opettajista on kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista. Tämän tutkielman mukaan vertaisrajat ylittävä kiusaaminen lisääntyy, mitä korkeammasta luokka-asteesta on kyse. Yläkoulun opettajat kokevat eniten vertaisrajat ylittävää kiusaamista.

Tutkielman mukaan suurin osa opettajista kokee vertaisrajat ylittävää kiusaamista joka viikko. Huomattavaa on, että neljäsosa vastaajista kokee kiusaamista oppilaiden taholta päivittäin. Kysyimme opettajilta minkälaisilla tavoilla oppilaat ovat heitä kiusanneet. Huomio kiinnittyy siihen, että lähes kaikki vastaajat kokevat loukkaavaa käytöstä ja häirintää oppilaidensa taholta, esimerkiksi suurin osa opettajista kokee työrauhan tarkoituksellista häirintää, päälle puhumista ja epäasiallista kielenkäyttöä.

Seksuaalinen häirintä on huomattavasti vähäisempää kuin yleinen loukkaava käytös ja häirintä, mutta sitä kokee kuitenkin kolmasosa vastaajista. Huolestuttavaa on, että aineistostamme 77 opettajaa on joutunut seksuaalissävyytteisen kommentoinnin uhriksi. Tällaisissa tilanteissa opettajat etsivät tilanteiden taustalle syitä ja selityksiä. Tilanteista kertoessaan, opettajat syyllistävät itseään tai oppilaan toimintaa. Joissain tapauksissa he rinnastavat ongelmien taustalle oppilaiden kotikasvatuksen ongelmallisuuden. Toisin sanoen opettajat etsivät konfliktitilanteille erilaisia selitysmalleja.

Tuloksista käy ilmi, että opettajan työssä on myös vahvasti läsnä fyysisen väkivallan uhka sekä fyysinen väkivalta. Suuri osa vastaajista kokee väkivallan uhkaa tai fyysistä väkivaltaa työssään. Näistä opettajista yli puolet kertoo heitä heitetyn tavaroilla tai uhatun väkivallalla. Merkittävää on, että yli 80 opettajan fyysistä koskemattomuutta on loukattu joko lyömällä, tönimällä tai potkimalla. Hieman alle 300 opettajaa on kokenut oppilaiden taholta myös muuta häirintää. Moni opettaja on esimerkiksi kokenut tilanteen, jossa oppilas on vahingoittanut koulun omaisuutta.

Selonteosta on tuotettu vaikenemisen diskurssi, jossa opettajat tuovat vaikenemalla ilmi heihin kohdistuneen vakavan väkivallan uhan merkittävyyden.

Tällaista väkivallan uhkaa ovat aineistossa ilmenneet tappouhkaukset ja raiskausuhkaus. Opettajat toisin sanoen selittävät uransa kamalinta heihin kohdistunutta tapausta lähestulkoon vaikenemalla siitä kokonaan. Opettajien vastauksista käy myös ilmi, että mikäli heihin kohdistunut fyysisen väkivallan teko jollakin tavoin epäonnistuu, he helposti vähättelevät tilanteen vakavuutta. Opettajat saattavat myös normalisoida oppilaan käytöstä väkivaltatilanteissa, mikäli oppilaalla on heidän tulkintansa mukaan ongelmia esimerkiksi tunteiden hallinnassa.

Tutkielman mukaan vertaisrajat ylittävä kiusaaminen vaikuttaa opettajien psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin negatiivisesti. Kiusaaminen aiheuttaa suurelle osalle opettajista negatiivisia ajatuksia ja stressiä omaa työtä kohtaan. Hälyttävää on, että kiusaaminen saa lähes 300 vastaajassa aikaan vihan ja ärtyneisyyden tunteita ja aiheuttanut opettajille myös paljon fyysisiä oireita, kuten väsymystä ja päänsärkyä. Osalla opettajista vertaisrajat ylittävä kiusaaminen on vaikuttanut sosiaaliseen elämään ja he ovat muun muassa kokeneet häpeän ja nöyryytetyksi tulemisen tunteita. Lähes 50 opettajalla sairauslomat ovat lisääntyneet kiusaamisen takia. Vertaisrajat ylittävä kiusaaminen aiheuttaa opettajissa negatiivisia tunnetiloja sekä kokemuksia yksin jäämisestä. Opettajat kuvailevat kiusaamisen saavan heissä aikaan pettymystä ja pahaa mieltä.

Suurin osa opettajista ei tiedä mistä vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen voi saada apua. Lähes puolet vastaajista ilmoittaa, että työpaikalla ei ole toimintaohjetta vertaisrajat ylittäviä kiusaamistapauksia varten ja lähes sama määrä vastaajia kertoo, ettei tiedä onko työpaikalla toimintaohjetta ollenkaan. Apua vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen on kuitenkin saatu eri tahoilta, kuten kollegoilta, esimieheltä tai työterveyshuollosta. Tutkielman mukaan opettajat kokevat kuitenkin usein jäävänsä yksin vertaisrajat ylittävän kiusaamiskokemuksensa kanssa. Positiivisen huomion diskurssianalyysissä saa "toimijuuden diskurssi", jossa opettajat pyrkivät omalla toiminnallaan muuttamaan tilannettaan parempaan suuntaan tai puuttumaan suoraan kokemaansa vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen.

9. POHDINTA

9.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tässä osiossa pohdimme tutkielman tuloksia teoreettisesta viitekehyksestä käsin. Tämän sosiokonstruktivistisen tieteenfilosofian sekä emansipatorisen eli kriittisen tiedon intressin valossa muodostetun tutkielman tavoitteena on selvittää, ovatko opettajat kokeneet vertaisrajat ylittävää kiusaamista, kuinka usein ja millaisilla tavoilla oppilaat ovat opettajia kiusanneet sekä millä tavoin kiusaaminen on opettajiin vaikuttanut. Tämän lisäksi selvitämme, miten opettajat sanoittavat ja suhtautuvat kokemaansa kiusaamiseen.

Idea tämän tutkielman aiheeseen lähti omista kokemuksista ja havainnoista. Olemme tehneet paljon sijaisuuksia opettajaopintojemme aikana ja jo sijaisuuksia tehdessämme olemme törmänneet oppilaiden loukkaavaan käytökseen opettajia kohtaan. Oppilaat ovat kiusanneet sekä meitä sijaisia, mutta myös meidän läsnä ollessamme muita opettajia. Halusimme tutkia aihetta, sillä muistellesamme omia kouluaikojamme, emme muista mitään yhtä radikaalia tai vastaavaa käytöstä tapahtuneen.

Suurin muutos on voinut tapahtunut siinä, että nykyään oppilaat pitävät opettajaa tasavertaisena neuvottelukumppaninaan, kun taas omina kouluaikoinamme opettajan koettiin omaavan vahva auktoriteetti ja valta-asema luokassa. Kuten Merja Korhonen (2006, 51–55) huomauttaa artikkelissaan *Sukupuolven merkitys vuorovaikutussuhteissa*, oppilaat kokevat nykyään opettajan neuvottelukumppanikseen sen sijaan, että pitäisivät opettajaa vaikeammin lähestyttävänä, vahvana auktoriteettina.

Opettajan ja oppilaan välisen vuorovaikutussuhteen muutos ei ole vain huono asia, sillä opettajan tuleekin olla helposti lähestyttävä henkilö lapsen elämässä. Ongelmia kuitenkin syntyy silloin kun opettajan auktoriteetin kyseenalaistamisesta tulee jatkuvaa ja opettajan työtä kuormittava elementti. Kuten Nuutinen (1997, 72) huomauttaa, myös kasvatussuhde on valtasuhde ja mikäli vallan käytöstä ja siihen alistumisesta poiketaan ja sitä kyseenalaistetaan, johtaa se konfliktiin eli vallan käytön roolien selvittelyyn.

Koemme että lasten kotikasvatus on muuttunut ja osa vanhemmista ei enää arvosta ja kunnioita opettajan auktoriteettia yhtä paljon kuin aiemmin. Tällainen tietynlainen negatiivinen asenne koulua kohtaan saattaa heijastua myös lasten käytökseen opettajaa kohtaan. Tiina Rantala ja Soili Keskinen (2005, 121) huomauttavat artikkelissaan että yltyöyksilöllisyyttä ja individualismia korostetaan nykyaikana. Tämä on muokannut myös oppilasainesta sillä tavoin, että auktoriteetti kyseenalaistetaan. Olemme huomanneet tällaisen kasvatuksessa tapahtuneen muutoksen koulun arjessa. Näemme, että koulussa lapsi kyseenalaistaa auktoriteettia jatkuvasti siksi, että kotona hänellä on valta päättää omista asioistaan ja vanhemmat ovat vallanjaossa jääneet lapsen alapuolelle. Opettaja tarvitsee auktoriteettiaan ohjataksaan suurempia oppilasmääriä kerrallaan ja jotta opetus olisi tasapuolista kaikille. Tämä on opettajan oikeus. (Puolimatka 1997, 250.)

Kun kotikasvatus on individualismiin pyrkivää, se haastaa myös koulussa opetuksen, kun lapsi pyrkii samanlaisiin valta-asetelmiin kuin kotona. Kun opettaja puolestaan pyrkii pitämään omaa valta-asemaansa yllä, syntyy konfliktitilanteita. Koulussa auktoriteetti on kuitenkin opettajalla ja kun oppilas tiedostaen uhmaa jatkuvasti auktoriteettia, voidaan puhua tahallisuudesta häirinnästä ja vertaisrajat ylittävistä kiusaamisista. (Ks. Nuutinen 1997 & Puolimatka 1997). Nykyään on paljon puhuttu niin sanotusta ”Curling-vanhemmuudesta”. Tällaisella vanhemmuudella tarkoitetaan sitä, että curling-pelin tavoin, vanhemmat pyrkivät tasoittamaan lapsensa elämää kaikin keinoin. Vanhemmat pyrkivät poistamaan lastensa edestä pettymykset ja epäonnistumisen tunteet. Tämä aiheuttaa lapsissa avuttomuutta, sillä he ovat tottuneet siihen, että vanhemmat hoitavat haastavat asiat heidän puolestaan. (Hougaard 2005, 64–65.) Mikäli useampi lapsi kyseenalaistaa tai vaatii osakseen erityiskohtelua opettajalta, saattaa se kuormittaa opettajan auktoriteettia ja vaikeuttaa ryhmän hallintaa ja ohjaamista.

Tämän tutkielman mukaan suurin osa opettajista kokee vertaisrajat ylittävää kiusaamista. Kyselyyn vastasi yhteensä 530 peruskoulussa opettavaa tai opettanutta opettajaa. Heistä 81 prosenttia on kokenut työuransa aikana vertaisrajat ylittävää kiusaamista. Tämän tutkielman mukaan vertaisrajat ylittävä kiusaaminen on lisääntynyt merkittävästi viimeisten vuosikymmenien aikana. Janne Kivivuori ja Martti Tuominen tutkivat yli 20 vuotta sitten, vuosina 1997-

1998 Helsingin suomenkielisissä kouluissa oppilaiden opettajiin kohdistamaa häirintää ja väkivaltaa. Heidän tutkimuksensa mukaan, alakoulun opettajista 48 prosenttia ja yläkoulun opettajista 53 prosenttia oli kokenut loukkaavaa käytöstä lukuvuoden aikana. Tulosten eroavaisuuksiin saattaa vaikuttaa se, että Kivivuoren ja Tuomisen tutkimuksessa keskityttiin vaan Helsingin suomenkielisiin kouluihin, kun taas tähän tutkielmaan vastasivat opettajat ympäri Suomea. Tämän lisäksi kasvatusta ja oppilasainesta on ehtinyt muuttua kahdessakymmenessä vuodessa. Huomattavaa kuitenkin on, että jo vuosikymmeniä sitten vertaisrajat ylittävää kiusaamista on tapahtunut paljon ja nykyään sen määrä on kasvussa.

Merkittävää on myös, että Teemu Kaupin ja Maili Pörhölän (2010) tutkimuksessa, jossa tavoitteena oli selvittää opettajien kokemuksia vertaisrajat ylittävästä kiusaamisesta käy ilmi, että lähes 70 prosenttia peruskoulun opettajista koki, että heitä ei ole ”juuri koskaan” kiusattu vertaisrajat ylittävästi. Tässä tutkielmassa puolestaan 19 prosenttia opettajista ilmoitti, että heitä ei ole ollenkaan kiusattu vertaisrajat ylittävästi. Tulosten suuri ero saattaa johtua siitä, että Kaupin ja Pörhölän tutkimuksessa vertaisrajat ylittää kiusaamisen ilmenemismuotoja ei olla määritelty yhtä tarkasti kuin tässä tutkielmassa. Näin ollen vastaajat eivät välttämättä ole käsittäneet vertaisrajat ylittävän kiusaamisen termiä kokonaisuudessaan tai siihen liittyviä ilmenemismuotoja.

Tämän tutkielman vahvuutena voidaan pitää sitä, että vertaisrajat ylittävä kiusaaminen on terminä tarkoin määritelty ja kyselylomakkeessa kiusaamisen ilmenemistavat on tarkoin luokiteltu ja pyritty huomioimaan epätyypillisemmätkin tavat kiusata. Tällöin kiusaamisen määrittelemisen ei jää vastaajan vastuulle ja näin ollen voidaan saada tarkempaa tietoa siitä, kuinka moni opettajista on todella tullut vertaisrajat ylittävästi kiusatuksi. Yllä mainituissa tutkimuksissa kiusaamisen muodot ovat jääneet opettajan itsensä määriteltäviksi. Tämän tutkielman laadullinen osio kuitenkin osoittaa, että opettajat määrittelevät heihin kohdistunutta kiusaamista hyvin eri tavoin. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että kiusaamisentavat on valmiiksi määritelty kyselyvaiheessa, jotta jokainen vastaaja voi suhteuttaa kokemuksensa samoihin raameihin.

Kaupin ja Pörhölän (2010) mukaan, opettajan työn yksi erityispiirre on, että opettaja voi joutua työssään oppilaiden kiusaamaksi. Voidaanko vertaisrajat

ylittävää kiusaamista enää pitää vain erityispiirteenä, sillä tämän tutkielman mukaan sitä joutuu kohtaamaan suurin osa opettajista työuransa aikana? Olisikin tärkeää, että tämä ilmiö huomioitaisiin laajasti opettajankoulutuksessa, jotta opettajat saisivat valmiuksia kohdata haastavia tilanteita oppilaiden taholta.

Haluamme antaa esimerkin avulla kuvan siitä, miten kahden eri ammatin lähestymistavat väkivaltaa kohtaan voivat erota toisistaan: Kun poliisiksi haluava henkilö hakeutuu koulutukseen, hän luultavimmin tietää, että työnkuvaan kuuluu väkivaltaiset asiakkaat, opettajaksi hakeutuva henkilö ei välttämättä tiedosta tätä. Vaikka poliisin ensisijainen työtehtävä onkin järjestyksen ylläpito, on opettajan työssä havaittavissa samanlaisia asetelmia, toisin pienemmässä mittakaavassa. Työssään opettaja voi kohdata väkivallan uhkaa monilta eri tahoilta, kuten oppilaiden tai heidän huoltajiensa toimesta (Kyllönen & Rickman 2011, 23–24).

Poliisiammattikorkeakoulun opetussuunnitelman (2018, 29) mukaan, poliisin koulutukseen kuuluu valmistautuminen sekä henkistä, että fyysistä väkivaltaa kohtaan. Poliisit saavat työhönsä myös voimankäyttövälineitä, valtansa ja auktoriteettinsa tueksi. Poliisikoulussa perehdytään myös työturvalliseen toimintaan ja saadaan valmiudet fyysisten voimakeinojen turvalliseen käsittelyyn ja käyttöön. Opettajaksi hakeutuvalla henkilöllä voi olla opetusalaista kokemusta vain omilta kouluajoiltaan, eikä hänellä välttämättä ole valmiuksia kohdata tulevia työelämän haasteita. Opettajankoulutuksessa ryhmän hallintaan ja konfliktitilanteiden käsittelyyn keskitytään mielestämme suhteellisen vähän. Toisin sanoen poliisi saa koulutuksestaan konkreettisia välineitä toimia väkivaltatilanteissa, kun taas opettaja voi niitä kohdatessaan kokea neuvottomuutta. Vaikka ammattikunnat eroavat toisistaan radikaalisti työtehtävien ja tavoitteiden osalta, on hyvä muistaa, että myös opettajat saattavat olla työssään tekemisissä oppilaiden kanssa, joilla on väkivaltarikostaustaa.

de Wet määrittelee tutkimuksessaan (2010, 190) vertaisrajat ylittävän kiusaamisen tarkoitukselliseksi ja jatkuvaksi toiminnaksi, jonka pyrkimyksenä on aiheuttaa opettajalle harmia. Tämän tutkielman laadullisesta osasta käy ilmi, että moni opettaja kokee, ettei tiedä mitä vertaisrajat ylittävä kiusaaminen on tai mitä se voi pitää sisällään. Monet opettajat kokevat osan kiusaamisesta niin

arkipäiväiseksi, etteivät he koe tilanteita suoranaisena kiusaamisena. Hyväksyvätkö tai sopeutuvatko opettajat liian helposti heihin ja heidän työhönsä kohdistuvaan tahalliseen häirintään? Työturvallisuuskeskuksen (2010, 14) tekemän selvityksen mukaan opettajat pitävät usein työssä kohtaamaansa väkivaltaa työhön liittyvänä itsestäänselvytenä ja tapahtumia voidaan selittää ammattitaidon puutteena. de Wet (2010, 198) huomauttaa, että huonokäyttösisyydellä ja kiusaamisella on hiuksenhieno ero. Huonokäyttösisyydestä tulee kiusaamista silloin, kun oppilas vapaaehtoisesti ja käyttöksensä tiedostaen uhmaa opettajan auktoriteettia. Jokainen meistä on joskus käyttäytynyt huonosti, esimerkiksi puhumalla toisen päälle. Yksittäiset tilanteet eivät ole kiusaamista, vaan inhimillisiä virheitä. Päälle puhumisesta tulee kuitenkin kiusaamista, mikäli se on tarkoituksellista ja toistuvaa. Päälle puhuminen on vertaisrajat ylittävää kiusaamista silloin, kun se toistuu opettajan huomautuksista tai kielloista huolimatta.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (2017) mukaan, jokaisella on oma, yksilöllinen kokemus siitä, millaista kiusaaminen on ja mitkä asiat määrittellään kiusaamiseksi. Tämän tutkielman laadullisesta osasta käy ilmi, että opettajat suhtautuvat hyvin erilaisin asentein kohtaamaansa kiusaamiseen. Se minkä joku toinen kokee vakavana kiusaamisena, voi toisesta taas tuntua todella harmittomalta. Vaikka kiusaamiselle on hahmoteltu yleisesti tunnistettuja, yhdistäviä piirteitä, sille ei kuitenkaan ole olemassa yhtä tiettyä määritelmää (Farrington 1993, 384).

Kuten opettajilla, myös heidän esimiehillään on erilaisia käsityksiä kiusaamisesta. Tämän tutkielman mukaan noin puolet opettajista on saanut vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen apua esimieheltään. Osa opettajista kuitenkin kokee, ettei saa tarpeeksi tukea esimieheltään kiusaamistilanteissa. Kiviniemen (2000) mukaan, esimiehen tuki konfliktitilanteissa ja asioiden käsittelyssä koetaan kouluuyhteisössä merkittävänä. Hän kuitenkin huomauttaa, että sujuvan keskustelukulttuurin luominen ei aina ole helppoa, sillä ongelmatilanteista puhuminen voidaan kokea haastavana. Koska kiusaamiselle ei ole tiettyä määritelmää, opettajat saattavat kokea haastavana lähestyä esimiestä, peläten tuomitukseksi tuleamista tai ammattitaitonsa kyseenalaistamista. (Kiviniemi 2000, 151–153.)

Tämän tutkielman mukaan, vertaisrajat ylittävä kiusaaminen aiheuttaa opettajille monenlaisia oireita. Opettajat kärsivät muun muassa stressistä, väsymyksestä sekä häpeän ja nöyryytetyksi tulemisen tunteista. Kiusaaminen on lisännyt myös sairauslomien määrää. Keväällä 2020 julkaistaan uusi Opetusalan työolobarometri. Uudesta työolobarometrasta on kuitenkin saatu jo joitakin tietoja, joita Opettaja -lehti on hyödyntänyt artikkelissaan ”*Kiusattu opettaja tulee kalliiksi*”. Vertaisrajat ylittävä kiusaaminen on yksilön hyvinvoinnille kuormittavaa ja sairauslomia lisäävää, ja täten kallista myös yhteiskunnalle. Opettaja -lehden artikkelin mukaan, kiusaamisesta ja epäasiallista kohtelusta aiheutuneet sairauspoissaolot ovat laskennallisesti maksaneet viime vuonna 13,5 miljoonaa euroa. (Manner 2020, 10–11.)

Tämän tutkielman mukaan opettajat saavat hyvin vähän apua vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen muilta virallisilta tahoilta kuin esimieheltään. Eniten opettajat saavat tukea kollegoiltaan, mikä on työhyvinvoinnin kannalta merkityksellistä. Olisi kuitenkin tärkeää, että kiusaamistilanteita ja niistä aiheutuvia ongelmia saataisiin vietyä eteenpäin virallisille tahoille esimerkiksi ammattiliiton tai enemmän työterveyshuollon piiriin. Tämä olisi tärkeää, sillä tilanteet eivät muutu ja ilmiöstä ei saada näkyvää, ellei niistä tiedetä korkeammalla taholla.

Tässä tutkielmassa huomiota herättää se, että suurin osa opettajista ei tiedä mistä vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen voi saada apua ja tähän tulisivin saada muutos. Kuten edellä on käynyt ilmi, vertaisrajat ylittävä kiusaaminen on merkittävä työhyvinvointia heikentävä tekijä ja yhteiskunnallisesti kallis ilmiö. Julkisessa keskustelussa on ollut pinnalla täydennyskoulutus opettajille, joka keskittyisi väkivaltatilanteiden kohtaamiseen ja hallintaan. Tästä puhuttiin muun muassa vuonna 2017 julkaistussa Opetusalan työolobarometrissa, jossa mainittiin, että opettajille annetaan vain vähän koulutusta väkivaltatilanteiden kohtaamiseen ja niissä toimimiseen. Suurin osa opettajista, jotka ovat saaneet koulutusta väkivaltatilanteita varten ovat sitä mieltä, että koulutus on auttanut heitä hallitsemaan väkivaltatilanteita. (Länsikallio ym. 2018, 16.)

9.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi ja eettisyys

Tämä tutkielma koostuu pääosin määrällisestä eli kvantitatiivisesta tutkimuksesta. Tutkielman metodina toimi Webropol -kyselylomake, joka sisälsi kahdeksantoista suljettua monivalintakysymystä ja kaksi laadullista avointa kysymystä. Kun puhutaan kvantitatiivisesta tutkimuksesta ja sen luotettavuudesta, keskitytään yleensä arvioimaan tutkielman validiutta ja reliabiliteettia.

Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen syy-vaikutussuhteita. Toisin sanoen sillä tarkoitetaan tulosten pätevyyttä suhteessa tutkimuskohteena olevaan aiheeseen tai tutkittavana oleviin henkilöihin. (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 162.) Tässä tutkielmassa kyselyyn vastattiin internetin välityksellä, joten emme voineet vaikuttaa siihen, minkälaisessa ympäristössä tai mielentilassa vastaajat ovat lomakkeen täyttäneet. Toisin sanoen vastauksiin on saattanut vaikuttaa se, onko vastaaja täyttänyt kyselyn rauhallisessa ympäristössä vai kiireen keskellä. Ulkoisella validiudella tarkoitetaan tulosten yleistettävyyttä eli toisin sanoen sitä, ovatko tuloksista johdetut oletukset tai käsitteet siirrettävissä muunlaiseen tilanteeseen tai ryhmään (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 163). Koska tutkielman kyselylomake on jaettu useaan suljettuun Facebook-ryhmään, emme pysty valtakunnallisesti yleistämään tuloksia, sillä emme tiedä mistäpäin maata vastaajat ovat. Toisaalta vastaajien suuri määrä lisää tutkielman luotettavuutta, sillä Facebook alustana tarjoaa mahdollisuuden saada vastaajia kattavasti ympäri Suomea.

Tutkimuksen reliabiliudella tarkoitetaan toistettavuutta. Toisin sanoen mittauksen tulisi antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia, jos tutkimus toteutetaan uudelleen samalle tai vastaavalle kohderyhmälle. (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 164.) Tässä tutkielmassa vastaajia on lähestytty Webropol -kyselylomakkeella, jonka linkki jaettiin peruskouluihin lähetetyillä sähköpostiviesteillä sekä suljetuissa Facebook-ryhmissä, joiden jäsenistö koostui opetus- ja kasvatustieteen ammattilaisista. Näin ollen tämä tutkielma on toistettavissa, sillä olemme kuvanneet tarkasti, millaisiin kaupunkeihin ja Facebook -ryhmiin kyselylomakkeen linkki on jaettu. Lomakkeemme löytyy tämän lisäksi tutkielmamme liitteistä ja sen kysymykset sekä kysymystenasettelut on metodikappaleessamme perusteltu tarkasti. Lomakkeen

kysymykset ja vastausvaihtoehdot ovat tarkasti kirjallisuudesta johdettuja, jotka myös lisää tutkielmamme toistettavuutta. Käyttämällä kyselylomaketta uskomme vastausten olevan aidompia ja rehellisempiä verrattuna tilanteeseen, jossa olisimme haastatelleet opettajia heidän kokemuksistaan. Juuri aiheen arkaluontoisuuden ja siihen liittyvän häpeän tunteen takia kyselylomakkeen käyttö oli hyvä ratkaisu.

Tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin lisäksi, tulee luotettavuutta tarkasteltaessa ottaa huomioon myös tutkimuksen objektiivisuus. Objektiivisuudella tarkoitetaan sitä, etteivät esimerkiksi tutkijan näkemykset tai asenteet vaikuta tutkittaviin. (Soininen & Merisuo-Storm 2009, 164.) Tämä tutkielma toteutettiin Webropol -lomakkeen avulla, jonka vuoksi emme pystyneet vaikuttamaan omilla asenteillamme tai näkemyksillämme tutkittaviin. Tämän lisäksi tutkimuslomakkeessa esiintyneet vastausvaihtoehdot oli muodostettu kirjallisuuden perusteella, joka puolestaan vaikuttaa tutkielman objektiivisuuteen eksaktin kielenkäytön avulla. Objektiivisuuteen vaikuttaa kuitenkin myös omat kokemuksemme ja ajatuksemme aihetta kohtaan. Olemme itse kohdanneet työelämässä vertaisrajat ylittävää kiusaamista, jonka vuoksi se on meille tuttua ja saattaa näin myös vaikuttaa objektiivisuuteemme aihetta käsitellessämme.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon muun muassa tutkimuksen tiedonantajat eli kohderyhmä, aineiston keruu ja siihen liittyvän, oikeanlaisen menetelmän valinta sekä tutkimuksen raportointi. Tutkijan tulee pitää huoli siitä, että tiedonantajien anonymiteetti säilyy, eikä heitä voi tunnistaa tutkimuksesta ilmi käyvien tietojen perusteella. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 140–141.) Tässä tutkielmassa kysely toteutettiin täysin anonymisti Webropol -lomakkeen avulla. Tämän vuoksi luotettavuutta arvioitaessa onkin huomioitava, että internetissä teetetyn kyselyn takia on mahdotonta tietää kyselyyn vastanneiden todellista ammattitaustaa. Kysely jaettiin kuitenkin vain opettajille suunnatuissa, suljetuissa Facebook-ryhmissä sekä suoraan peruskouluihin lähetetyillä sähköposteilla, jonka vuoksi kyselyyn todennäköisesti vastasivat kohderyhmään kuuluvat henkilöt.

Anonymiteetin lisäksi tutkijan tulee huolehtia tutkimukselle oikeanlaisen aineistonkeruumenetelmän valinnasta sekä siihen liittyvistä erityispiirteistä

(Tuomi & Sarajärvi 2013, 140–141). Rikastuttaaksemme tuloksia ja lisätäksemme tutkielmamme luotettavuutta, käsittelimme tutkielman laadullista aineiston osaa diskurssianalyysin keinoin. Halusimme saada opettajien ääntä kuuluviin niin diskurssianalyysin, kuin raporttiin liitettyjen suorien lainauksien avulla. Edellä mainittujen lisäksi, tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa raportointi. Raportoinnin tulee olla selkeää ja ymmärrettävää ja tutkijan tulee kuvailla tutkimuksen vaiheita siten, että lukijalle käy yksityiskohtaisesti ilmi, miten tutkimus on toteutettu. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 141.) Tässä tutkielmassa olemme pyrkineet avoimesti ja yksityiskohtaisesti kuvaamaan tutkimuksen etenemistä, jotta lukijalle syntyisi mahdollisimman selkeä kuva tutkimusprosessista ja sen kulusta.

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2018, 127) huomauttavat teoksessaan *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* että ”Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus”. Tällä tarkoitetaan yhtä laadullisen tutkimuksen tärkeimmistä ominaisuuksista puhuttaessa tutkimuseettisyydestä. Tuomen ja Sarajärven mukaan tutkimuksen eettisyys on vahvasti sidoksissa myös tutkimuksen luotettavuuteen. Eettisyydellä on osansa myös tutkimuksen laatua pohdittaessa, sillä laadullinen tutkimus ei automaattisesti ole laadultaan hyvä.

Tämän tutkielman alkujuurilta saakka eettisyyttä on pyritty pohtimaan kattavasti. Ennen kyselylomakkeen luontia tutustuimme aiempiin tutkimuksiin huolella. Aiheen arkaluontoisuuden vuoksi halusimme tarkasti määritellä lomakkeen vastausvaihtoehdot kirjallisuuden avulla ja rajata huolellisesti toisen avoimen kysymyksen, jotta vastaajan vastuulle ei jäisi tapahtumien tai kokemusten määrittelemisen. Tämän lisäksi osasimme aavistaa, että aiheemme herättäisi monessa kysymyksiä ja erilaisia tunteita. Tämän vuoksi vastaajan oli mahdollista purkaa tunteitaan ja ajatuksiaan lomakkeen viimeiseen avoimeen kysymykseen. Pyysimme vastaajia myös olemaan meihin yhteydessä sähköpostitse, mikäli he kaipaivat aiheesta lisää informaatiota.

”Tärkeä aihe. Antoi minulle luvan sanoittaa ja kohdata ikävä tapahtuma menneestä. En ole aikaisemmin tiennyt koko ilmiöstä. Tämäkin varmasti osaltaan auttoi minua tilanteen käsittelyssä. Kiitos!” - Opettaja nro. 124, alalla 5-10 vuotta

Diskurssianalyysia tehtäessä valitsimme aineistoksi tarkasti kysymyksellä rajatun avoimen kysymyksemme vastaukset. Täten analyysi oli mielekkäämpää

aloittaa, sillä kaikki vastaajat olivat vastanneet samaan kysymykseen ja diskurssit olivat selkeämmin rajattavissa. Selkeän rajauksen ansiosta tulostemme laadukkuus paranee, sillä diskurssit on muodostettu samoja asioita ja kokemuksia pohtivilta vastaajilta.

Tutkimuksen laadun ja eettisyyden kannalta voidaan pitää tärkeänä myös niitä seikkoja, joissa tarkasti pohditaan, miksi tutkimukseen on ryhdytty ja kenen ehdoilla aihe tutkimukseen valitaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 128–130). Tämän tutkielman tarkoituksena ei ole etsiä syllistä vertaisrajat ylittäviin ongelmiin vaan poistaa tabu aiheen ympäriltä ja lisätä keskustelua. Tähän tutkielmaan on ryhdytty täysin vastaajien ehdoilla. Vertaistuen lisäksi, haluamme, että tutkielma rohkaisee opettajia vaatimaan itselleen oikeuksia vertaisrajat ylittävissä kiusaamistilanteissa sekä pyytämään apua tilanteisiin ilman häpeäntunnetta. Vastaajia kunnioitamme täydellä anonymiteetillä, toisin sanoen vastauksista ei käy missään vaiheessa ilmi vastaajien henkilöllisyys. Tutkielman aineisto säilötään asianmukaisella tavalla salasanan taakse, eivätkä ulkopuoliset henkilöt pääse aineistoon käsiksi.

Lomaketta suunniteltaessa otimme myös huomioon vastaajien täyden anonymiteetin. Kysyimme taustakysymyksissä vain uran pituutta ja tämän hetkistä työpaikkaa kouluasteen mukaan. Vastaajien anonymiteetti on ollut yksi tämän tutkielman tärkeimmistä eettisistä valinnoista ja se on ollut erityisen merkityksellistä myös vastaajillemme.

”Toivon kuitenkin että jotenkin sekoittelette vastauksiani niin ettei minun kertomat ole esim entisen esimieheni tunnistettavissa.” - Opettaja nro. 170, alalla yli 10 vuotta

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa vastaajien anonymiteetti ja oikeudet ovat puhututtaneet tiedepiirejä jokaisella vuosikymmenellä toisen maailmasodan jälkeen, kuten Ralph L. Rosnow ja Robert Rosenthal (2011, 42–43) mainitsevat artikkelissaan *Ethical principles in data analysis: an overview*. Vastaajien identiteetit ja oikeudet nousivat pintaan 1900 –luvun puolen välin tienoilla, kun toisen maailmansodan aikaisia tutkimuksia ja niiden tuloksia alkoi levitä suuren yleisön tietoisuuteen

Kun tehdään kvantitatiivista tutkimusta, tutkijan on hyvä olla perillä sekä tutkimukseen liittyvistä eettisistä kysymyksistä, mutta myös taitava suorittamaan

tarpeelliset aineiston keruuseen ja sen tulkintaan liittyvät toimenpiteet. Osaamaton tutkija voi tahtomattaan tulla vaikuttaneeksi epäeettisesti tutkimuksensa kulkuun tai tuloksiin. (Gardenier 2011, 20.) Emme ole pyrkineet johdattelemaan vastaajia kyselylomakkeessa millään tavalla, sillä lomakkeen vastausvaihtoehdot on muodostettu kirjallisuuteen perustuen. Tutkielman teon jälkeen aineisto säilötään asianmukaisesti salasanoin suojattuna mahdollisia jatkotutkimuksia varten.

9.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Tämä tutkielma on laajuutensa ansiosta hyvä alku vertaisrajat ylittävän kiusaamisen tutkimiseen, mutta aiheesta olisi tärkeä saada lisää tutkittua tietoa. Aihetta olisi tärkeä tutkia laajemmin, sillä se vaikuttaa suorasti opettajien hyvinvointiin niin työssä kuin vapaa-ajalla. Aihetta on viimeksi tutkittu Suomessa kymmenisen vuotta sitten, jonka vuoksi olisikin hyvä saada päivitetystä tietoa tämän päivän tilanteesta. Uskomme, että sosiaalinen media ja älylaitteet ovat vaikuttaneet nykyajan koulumaailmaan, sosiaalisiin suhteisiin ja sitä kautta myös kiusaamiseen monella eri tavalla. Tämän vuoksi päivitetystä tietoa olisi hyvä saada, jotta myös keinot puuttua tilanteisiin paranisivat.

Tutkielmasta käy ilmi, että vertaisrajat ylittävää kiusaamista tapahtuu myös sosiaalisessa mediassa. Tutkielmamme ei kuitenkaan keskittynyt tähän aiheeseen tarkemmin, minkä vuoksi olisikin seuraavissa aihetta koskevissa tutkimuksissa mielenkiintoista selvittää, minkälainen rooli sosiaalisella medially, sen sovelluksilla ja erilaisilla laitteilla on vertaisrajat ylittävässä kiusaamisessa. Mielenkiintoista olisi myös selvittää mitä tämän kaltainen, toisinaan anonyymi, sosiaalisessa mediassa tapahtuva vertaisrajat ylittävä kiusaaminen tekee opettajan hyvinvoinnille. Oletamme, että tämän kaltainen ilmiö on haastava ja vaikea, mikäli opettaja kokee tullessa kiusatuksi jatkuvasti jopa työaikansa ulkopuolella. Tämän voisi olettaa olevan erittäin kuormittavaa opettajalle.

Kuten olemme aiemmin todenneet, vertaisrajat ylittävää kiusaamista on monenlaista. Sitä ovat esimerkiksi tilanteet, joissa esimies kiusaa alaistaan tai oppilaan vanhemmat kiusaavat opettajaa. Tässä tutkielmassa keskityimme pelkästään sellaiseen vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen, jossa oppilas kiusaa

opettajaa. Aineistosta kävi kuitenkin ilmi, että opettajat kokevat vertaisrajat ylittävää kiusaamista myös huoltajien taholta. Aihetta on sivuttu muun muassa Opetusalan Työolobarometrissa (2017), josta kävi ilmi, että peruskoulun opettajat kokevat epäasiallista kohtelua ja kiusaamista huoltajien taholta lähes yhtä paljon kuin oppilaiden toimesta. Tämän vuoksi kyseistä aihetta tulisi tutkia omana ilmiönään, sillä se selvästi vaikuttaa opettajien hyvinvointiin ja työssä viihtymiseen.

Tulevaisuudessa olisi tärkeää tutkia myös, vaikuttavatko tietyt taustamuuttujat, kuten opettajan sukupuoli tai työuran pituus, vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen ja sen yleisyyteen. Tässä tutkielmassa emme keskittyneet esimerkiksi vertaamaan vertaisrajat ylittävän kiusaamisen yleisyyttä sukupuolten välillä. Tähän vaikutti suurimmaksi osaksi se, että aineistomme vastaajat olivat pääsääntöisesti naisia. Ennako-oletuksistamme huolimatta aineistosta kävi kuitenkin ilmi, että myös miesopettajat avautuivat heille vaikeista kokemuksista hyvinkin yksityiskohtaisesti. Miesopettajat kokivat naisopettajien tavoin työkykynsä ja terveytensä heikentyneen vertaisrajat ylittävän kiusaamisen seurauksena. Olisikin mielenkiintoista selvittää, vaikuttaako opettajan sukupuoli kiusaamisen yleisyyteen, oppilaiden kohdistamiin kiusaamistapoihin tai kiusaamisen kokemukseen.

Tärkeää opettajan työn houkuttelevuudelle olisi myös selvittää, vaikuttaa työuran pituus kiusatuksi tulemiseen. Toisin sanoen olisi mielekästä saada tietää kiusataanko esimerkiksi vasta valmistuneita opettajia enemmän, kuin jo pitkään alalla olleita opettajia. Venla Salmi ja Janne Kivivuori (2009) ovat tutkimuksessaan *Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta 2008* selvittäneet, että kiusaamistilanteissa väkivallan tai sen uhan kohteeksi joutumisen riskiä lisäävät muun muassa miessukupuoli sekä opettajan nuori ikä. Olisi mielenkiintoista tutkia aihetta syvemmin ja selvittää, miksi tietyt piirteet altistavat vertaisrajat ylittävälle kiusaamiselle?

Näiden lisäksi tarpeellinen jatkotutkimusmahdollisuus olisi selvittää, minkälaiset oppilaat kiusaavat opettajia. Teemu Kauppi ja Maili Pörhölä (2010) ovat sivunneet aihetta omassa tutkimuksessaan. He tutkivat minkälaiset oppilaat kiusaavat opettajia ja minkälaisiin opettajiin kiusaaminen kohdistuu. Mielestämme aihe vaatisi kuitenkin lisätutkimuksia, sillä tulosten avulla voitaisiin

saada konkreettisia apukeinoja ja työkaluja vertaisrajat ylittävien kiusaamistapausten ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan. Tärkeää kiusaamiseen puuttumisessa, olisi myös tietää minkälainen vaikutus oppilaiden huoltajilla on lapsen asenteisiin koulua ja opettajaa kohtaan. Kiinnitimme aineistossa huomiota siihen, että moni opettaja kertoi vanhempien asenteen vaikuttavan oppilaiden käytökseen koulussa. Osa opettajista kuvaili, kuinka joillain vanhemmilla on välinpitämätön tai jopa negatiivinen asenne opettajaa tai koulua kohtaan ja nämä asenteet heijastuvat heidän lapsiinsa ja lasten käytökseen koulussa. Tunnistamalla tällaiset huoltajat, voitaisiin tilanteita ennaltaehkäistä panostamalla kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 1995. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Vastapaino.
- Fairclough, N. & Wodak, R. 1997. Critical discourse analysis. Teoksessa T. van Dijk, Discourse and social interactions. Lontoo: Sage.
- Farrington, D. P. 1993. Understanding and preventing bullying. Teoksessa M. Tonry, Crime and justice - A review of research. Chicago: The University of Chicago Press.
- Foucault, M. 1980. Tarkkailla ja rangaista. Suom. E. Nivanka. Helsinki: Otava.
- Gardenier, J. S. 2011. Ethics in quantitative professional practice. New York: Routledge.
- Gardner, T. 2012. Close reading. Teoksessa R. Greene. The Princeton Encyclopedia of Poetry and Poetics. New Jersey: Princeton University Press
- Haapala, P. 2018. Suomen rakennehistoria -näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400-2000). Tampere: Vastapaino.
- Heikkilä, T. 2001. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Helkama, K. & Seppälä, T. 2004. Arvojen muutos Suomessa 1980-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Sitra. <https://media.sitra.fi/julkaisut/heiskala.pdf> (Luettu: 28.01.2020.)
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tammi.
- Holappa, A.-S., Costiander, K., Haanpää, S., Kola-Torvinen, P., & Packalen, P. 2019. Kaksivuotinen esiopetus. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kaksivuotinen_esiopetus.pdf (Luettu 20.12.2019.)
- Hougaard, B. 2005. Curling-vanhemmat ja lapsityrannit -järkevän kasvattajan käsikirja. Suom. V. Vainikainen. Helsinki: WSOY.
- Husu, J. & Toom, A. 2016. Opettajat ja opettajankoulutus -suuntia tulevaan. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75552/okm33.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Luettu: 10.01.2020.)
- Huttunen, R. & Heikkinen, H. L. 1999. Kriittinen teoria ja toimintatutkimus. Teoksessa R. Huttunen, H. L. Heikkinen & P. Moilanen (Toim.), Siinä tutkija missä tekijä. Jyväskylä: Atena .
- Isotalus, N. & Saarela, K. L. 2001. Työväkivalta kaupan alan uhkana. Yhteiskuntapolitiikka

66. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100825/012isotalus.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Luettu 13.12.2019.)
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. 2016. Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät - Tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, Diskurssianalyysi - Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.
- Jussilainen, M. 1984. Kirjasto ja tiedonintressit. Kirjastotiede ja informatiikka(3). [file:///C:/Users/ellaa/Downloads/1200-Artikkelin%20teksti-3404-1-10-20090130%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/ellaa/Downloads/1200-Artikkelin%20teksti-3404-1-10-20090130%20(2).pdf) (Luettu 10.02.2020.)
- Kaski, S. & Nevalainen, V. 2017. Jo riittää - Irti kiusaamisesta ja kiusaajista. Helsinki: Kirjapaja.
- Kauppi, T. 2011. Koulukiusaamista ja kiusaamista koulussa – katsaus vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen. Teoksessa M. Leppälahti & S. Näre, Nuorisotutkimus - Väkivalta ja kiusaaminen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.
- Kauppi, T. & Pörhölä, M. 2010. Peruskoulun opettajat oppilaidensa kiusaamina : kiusaamisen muodot, kohteena olevat opettajat ja kiusaavat oppilaat. Jyväskylä. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/26830/Kauppi_P%c3%b6rh%c3%b6l%c3%a4%202010.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Luettu 02.10.2019)
- Kauppila, R. A. 2007. Ihmisen tapa oppia - Johdatus sosiokonstruktiiviseen oppimiskäsitykseen. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Kiilakoski, T. & Oravakangas, A. 2010. Koulutus tuotantokoneistona? - Tulostavoitteinen koulutuspolitiikka kriittisen teorian valossa. Kasvatus & Aika. (4).
- Kiviniemi, K. 2000. Opettajan työtodellisuus haasteena opettajankoulutukselle : opettajien ja opettajankouluttajien käsityksiä opettajan työstä, opettajuuden muuttumisesta sekä opettajankoulutuksen kehittämishaasteista. Helsinki: Opetushallitus.
- Kivivuori, J. Tuominen, M. & Aromaa, K. 1999. "Mä teen mitä mä haluan": oppilaiden opettajiin kohdistama häirintä ja väkivalta Helsingin kouluissa 1997-1998. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

- Korhonen, M. 2006. Sukupolven merkitys vuorovaiktussuhteissa. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari M. Hännikäinen A. R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen, Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.
- Kupiainen, S. Hautamäki, J. & Karjalainen, T. 2009. The Finnish education system and pisa. Helsinki: Opetusministeriö.
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75640/opm46.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Luettu 13.01.2020.)
- Kuusela, S. 2010. Valta ja vuorovaikutus johtamisessa. Tampere.
- Kuusilehto-Awale, L. & Lahtero, T. 2014. Finnish case of basic education for all – With quality learning outcomes. N. J. Online (toim.) Journal of Education and Research. <http://oaji.net/articles/2017/6030-1519944201.pdf> (Luettu 01.02.2020.)
- Kyllönen, T. & Rickman, A. 2011. Henkilöturvallisuus koulussa - Vaarallisen käytöksen ennakointi ja hallinta. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laine, T. 2004. Huomisen opettajat -luokanopettajakoulutus ammatillisen identiteetin rakentajana. Tampere.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67394/951-44-5996-2.pdf?sequence=1> (Luettu 09.12.2019.)
- Länsikallio, R. Kinnunen, K. & Ilves, v. Opetusalan työolobarometri 2017. Helsinki: OAJ.
https://www.oaj.fi/globalassets/julkaisut/2018/tyoolobarometri_final_0905_sivut.pdf (Luettu 20.11.2019.)
- Manka, M.-L. & Manka, M. 2016. Työhyvinvointi. Helsinki: Talentum Pro.
- Manner, M. 28. helmikuu 2020. Kiusaamisella on miljoonien eurojen hintalappu. Opettaja. (4).
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. 4. elokuu 2017. Mannerheimin lastensuojeluliitto. <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/> (Luettu 17.09.2019.)
- Di Martino, V. Hoel, H. & Cooper, C. L. 2003. Preventing violence and harassment. Dublin: European foundation for the improvement of living and working conditions.
https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef02109en.pdf (Luettu 02.02.2020.)

- Miller, C. & Lowen, C. 2012. The essential guide to bullying: Prevention and intervention. New York, USA: Alpha.
<http://web.a.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzQ3ODQ0MV9fQU41?sid=b6ab7f9c-339b-4240-b157-bd520b82cdd7@sdc-v-sessmgr02&vid=0&format=EB&rid=1> (Luettu 01.03.2020.)
- Nuutinen, P. 1994. Lapsesta subjektiksi : Tutkimus vallasta ja kasvatuksesta. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Nuutinen, P. 1997. Tutkiva opettaja - Kokemuksista pedagogiikaksi. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Onnismaa, J. 2010. Opettajien työhyvinvointi -Katsaus opettajien työhyvinvointitutkimuksiin 2004-2009. Helsinki: Opetushallitus.
[file:///C:/Users/ellaa/Downloads/Opettajien_tyohyvinvointi%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/ellaa/Downloads/Opettajien_tyohyvinvointi%20(2).pdf)
 (Luettu 11.11.2019.)
- Pearce, J. 1991. "What can be done about the bully?" In bullying: A practical guide to coping for schools. Harlow: Longman.
- Phillips, N. & Hardy, C. 2002. Discourse analysis : Investigating processes of social construction. Thousands Oaks: Sage Publications.
- Pirttilä, I. 1991. Tiede yhteiskunnallisena objektina ja subjektina. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto sosiologian laitos.
- Poliisiammattikorkeakoulu. 2018. Poliisi (AMK) -opetussuunnitelma 2018-2020. Tampere.
https://www.polamk.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polamkwwwstructure/61107_Poliisi_amk_ops.pdf?8709481261dbd588 (Luettu 12.03.2020.)
- Poutala, M. 2010. Opettajan valta ja vastuu. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Puolimatka, T. 1997. Opetusta vai indoktrinaatiota? : valta ja manipulaatio opetuksessa. Helsinki.
- Pynnönen, A. 2013. Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42412/978-951-39-5471-0.pdf?sequence=1> (Luettu 06.01.2020.)
- Rantaeskola, S.Hyyti, J.Kauppila, J. & Koskelainen, M. 2015. Haastavat asiakastilanteet - Väkivalta työssä. Helsinki: Talentum.
- Rantala, T.& Keskinen, S. 2005. "Ei meidän koulussa... Eihän?" Opettajat oppilaiden kiusaamina. Teoksessa S. Keskinen, Valta, kilpailu ja kusaaminen opettajan työssä - Artikkelisarja. Helsinki: OKKA-säätiö.

- Ronkainen, S. 2006. Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus. Teoksessa M. Lohiniva-Kerkelä, Väkivalta - Seuraamukset ja haavoittuvuus. Helsinki: Talentum.
- Rosnow, R. L. & Rosenthal, R. 2011. Ethical principles in data analysis: an overview. Teoksessa A. Panter & S. K. Sterba, Handbook of ethics in quantitative methodology. New York: Routledge.
- Ruutu, P. 2019. Psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa hoidettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin tukeminen perusopetuksessa ja sairaalaopetuksen koetut vaikutukset koulunkäyntiin. Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305843/Psykiatr.pdf?sequence=1> (Luettu 27.02.2020.)
- Sahlberg, P. 2011. Lessons from Finland. American Educator. (Summer/2011).
- Salmi, V. & Kivivuori, J. 2009. Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta 2008. Verkkokatsauksia 10/2009. Helsinki: OPTL Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. https://ttk.fi/files/1983/Opettajiin_kohdistuva_hairinta.pdf (Luettu 20.10.2019.)
- Sirén, R. & Honkatukia, P. 2005. Suomalaiset väkivallan uhreina - Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Soininen, M. & Merisuo-Storm, T. 2009. Kasvatustieteellisen tutkimuksen perusteet. Rauma: Turun yliopisto.
- Sormunen, M., Saaranen, T., Tossavainen, K. & Turunen, H. 2013. Monimenetelmätutkimus terveystieteissä. Joensuu. [file:///C:/Users/ellaa/Downloads/41281-Artikkelin%20teksti-29501-1-10-20140323%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/ellaa/Downloads/41281-Artikkelin%20teksti-29501-1-10-20140323%20(4).pdf) (Luettu 28.01.2020.)
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2014. Väkivallan uhka työelämässä. Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74694/RAP2014_17_v%C3%A4kivallan_uhka.pdf?sequence=1 (Luettu 05.11.2019.)
- Suoninen, E. 2016. Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen. Diskurssianalyysi – Teoriat, käsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.
- Säntti, J. 2008. Opettajan muuttuva työ vastakohtaisuuksien. Kasvatus & Aika , 2, 7-8. <file:///C:/Users/ellaa/Downloads/68139-Artikkelin%20teksti-83549-1-10-20171215.pdf> (Luettu 01.03.2020.)

- Tamminen, T. 2004. Integratiiviset teorit. Teoksessa I. Moilanen, E. Räsänen, T. Tamminen, F. Almqvist, J. Piha & K. Kumpulainen (toim.) Lasten- ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim.
- Tang, X. 2015. Suomalainen ja kiinalainen koulutusjärjestelmä PISA-tutkimuksessa menestymisen taustalla. Suom. S. Lehtonen. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti. (25).
- Tilastokeskus. 2017. Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/kjarj/2017/kjarj_2017_2018-02-13_tie_001_fi.html (Luettu 15.03.2020.)
- Tilastokeskus. 2019. Ulkomaan kansalaiset. Helsinki. <https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaan-kansalaiset.html> (Luettu 19.03.2020.)
- Tilastokeskus. 2019. Väestön ikärakenne. Helsinki. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#V%C3%A4est%C3%B6n%20ik%C3%A4rakenne%2031.12 (Luettu 05.02.2020.)
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi - Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Työterveyslaitos. 2010. Työ ja terveys Suomessa 2009. Helsinki. <https://www.ttl.fi/wp-content/uploads/2016/11/tyo-ja-terveys-suomessa-2009.pdf> (Luettu 10.01.2020.)
- Työturvallisuuskeskus. 2010. Työväkivallan riskiammatit. Helsinki. https://ttk.fi/files/1535/ttk_tyovakivallan_riskiammatit_valmis_NETTI.pdf (Luettu 11.11.2019.)
- Törmä, S. 2003. Piilo-opetussuunnitelman jäljillä. Teoksessa M. Vuorikoski, S. Törmä & S. Viskari, Opettajan vaiettu valta. Tampere: Vastapaino.
- Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Finn Lectura.
- Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa -Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98723/Tutki-ja-mittaa_2007.pdf (Luettu 15.01.2020.)
- de Wet, C. 2010. Victims of educator-targeted bullying: a qualitative study. Teoksessa South African Journal of Education. Pretoria, South Africa: University of Pretoria.

- Wodak, R. & Meyer, M. 2016. Critical discourse studies: history, agenda, theory and methodology. Teoksessa R. Wodak;& M. Meyer, Methods of critical discourse studies. Sage.
- Vuorikoski, M. 2003. Opettajan yhteiskunnallinen valta ja vastuu. Teoksessa M. Vuorikoski, T. Sirpa & S. Viskari, Opettajan vaiettu valta. Tampere: Vastapaino.
- Väisänen, P., Savolainen, E. & Enkenberg, J. 2000. Opettajatiedon kipinöitä : kirjoituksia pedagogiikasta. Joensuu: Joensuun yliopisto.

LIITTEET

LIITE 1: Saateteksti kyselylomakkeelle

Hei sinä PERUSKOULUSSA työskentelevä tai työskennellyt opettaja!

Olemme Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen Rauman kampuksen luokanopettajaopiskelijoita ja teemme pro gradu-tutkielmaa vertaisraajat ylittävästä kiusaamisesta. Vertaisraajat ylittävällä kiusaamisella tarkoitamme tässä yhteydessä tilannetta, jossa oppilas kiusaa opettajaa. Kiusaamisella puolestaan tarkoitamme monitahoista ilmiötä, jossa opettaja kokee henkistä tai fyysistä väkivaltaa oppilaiden toimesta. Vertaisraajat ylittävään kiusaamiseen sisältyy monenlainen toiminta, joka saattaa opettajasta tuntua arkiselta esimerkiksi päälle puhuminen, epäasiallinen kielenkäyttö tai toistuva ohjeiden noudattamatta jättäminen. Toivomme vastauksia peruskoulussa opettaneilta opettajilta. **Vastaathan, vaikka et olisi kokenut vertaisraajat ylittävää kiusaamista työurasi aikana.**

Aihetta on tutkittu Suomessa hyvin vähän ja se koetaan eräänlaisena tabuna. Tämän vuoksi haluamme tuoda ilmiötä näkyvämmäksi ja selvittää, kuinka yleistä vertaisraajat ylittävä kiusaaminen on ja mistä siihen voi saada apua. Kyselyyn vastataan täysin anonymisti, eikä siitä käy missään vaiheessa ilmi vastaajan henkilöllisyys. Kyselyn vastaamiseen kuluu noin 10 minuuttia. Toivomme vastauksia 19.11.2019 mennessä.

Mikäli sinulle herää kysymyksiä tai haluat kertoa kokemuksistasi tarkemmin, voit olla meihin yhteydessä sähköpostitse:

Ella Kaunisto, elalka@utu.fi
Elli-Noora Karlsson, enjkar@utu.fi

Pro gradu -ohjaaja: yliopistonlehtori, Susanna Itäkare, susanna.itakare@utu.fi

Tässä linkki Webropol-kyselyyn: <https://urly.fi/1IMG>

LIITE 2: Webropol-kyselylomake

Vertaisrajat ylittävä kiusaaminen – oppilas opettajan kiusaajana

Hei, olemme Turun yliopiston Rauman opettajankoulutuslaitoksen luokanopettajaopiskelijoita ja teemme pro gradu-tutkielmaa vertaisrajat ylittävästä kiusaamisesta. Vertaisrajat ylittävällä kiusaamisella tarkoitamme tässä yhteydessä tilannetta, jossa oppilas kiusaa opettajaa. Kiusaamisella puolestaan tarkoitamme monitahoista ilmiötä, jossa opettaja kokee henkistä tai fyysistä väkivaltaa oppilaiden toimesta. Aihetta on tutkittu Suomessa hyvin vähän ja se koetaan eräänlaisena tabuna. Tämän vuoksi haluamme tuoda ilmiötä näkyvämmäksi ja selvittää kuinka yleistä se on ja miten siihen voi saada apua. Tutkielmaan vastataan täysin anonymisti, eikä siitä käy missään vaiheessa ilmi vastaajan henkilöllisyys.

Mikäli sinulle heräsi kysymyksiä tai haluat kertoa kokemuksistasi tarkemmin, voit olla meihin yhteydessä sähköpostitse:

Ella Kaunisto, elalka@utu.fi

Elli-Noora Karlsson, enjkar@utu.fi

1. Vastauksiani saa käyttää pro gradu -tutkielmassa.

Kyllä

Ei

2. Sukupuoli.

Mies

Nainen

Muu

3. Tämänhetkinen työpaikka.

Alakoulu

Yläkoulu

Yhtenäiskoulu

Eläkkeellä

Muu, Mikä?

4. Työuran pituus.

Alle 1 vuosi

1-4 vuotta

5-10 vuotta

Yli 10 vuotta

Yli 20 vuotta

5. Oletko kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista työurasi aikana?

Kyllä

En

6. Millä Luokka-asteilla olet kokenut vertaisrajat ylittävää kiusaamista? Voit valita useita vaihtoehtoja.

Luokat 1-2

Luokat 3-4

Luokat 5-6

Yläkoulu

Jokin muu, mikä?

7. Kuinka usein vertaisrajat ylittävää kiusaamista on tapahtunut?

Päivittäin

Viikoittain

Kuukausittain

Muutaman kerran vuodessa, voit halutessasi tarkentaa vastaustasi:

Seuraavat oppilaiden käyttämät kiusaamistavat (kohdat 8-11) on luokiteltu aihepiireittäin Janne Kivivuoren (1999) artikkelin "Opettajien uhrikokemukset Helsingin suomenkielisissä kouluissa" sekä Teemu Kaupin (2015) väitöskirjan

mukaan. Valitse alla olevista vaihtoehtoista ne kiusaamisen tavat, joita olet oppilaiden toimesta kokenut.

8. Loukkaava käytös ja häirintä.

Nimittely

Epäasiallinen kielenkäyttö

Nonverbaaliset eleet ja ilmeet

Opetustaitojen arvostelu

Päällepuhuminen

Jatkuva tekemisen kyseenalaistaminen

Toistuva ohjeiden noudattamatta jättäminen

Juoruilu

Toistuva valehtelu

Opettajan matkiminen

Opettajan huomiotta jättäminen

Työrauhan tarkoituksellinen häiritseminen

Muu, mikä?

9. Seksuaalinen häirintä.

Seksuaalissävytteinen kommentointi

Rivo elehtiminen

Fyysinen koskettelu

Lähentely

Flirttailu

Muu, mikä?

10. Väkivallan uhka ja fyysinen väkivalta.

Väkivallalla uhkaaminen

Tappouhkaus

Epäonnistunut väkivaltainen teko, esimerkiksi ohi mennyt lyönti

Väkivallan uhka, joka kohdistuu opettajan lähipiiriin

Lyöminen

Potkiminen

Pureminen

Töniminen

Nipistely, tökkiminen, huitominen

Päälle sylkeminen

Tavaroilla heittäminen

Väkivaltainen teko jonkin aseiden tai välineiden avulla.

11. Muu häirintä.

Opettajan omaisuuden vahingoittaminen

Koulun omaisuuden vahingoittaminen

Varkaus

Kouluajan ulkopuolella tapahtuva häirintä

Korirauhan rikkominen

Häirintä viestintäteknologian välityksellä

Vahingonteon uhkaus

Sosiaalisessa mediassa tapahtuva häirintä

Muu, mikä?

Miten koettu kiusaaminen on vaikuttanut hyvinvointiisi? Valitse vaihtoehdoista ne, jotka parhaiten kuvaavat omia kokemuksiasi. Voit valita useita vaihtoehtoja. Seuraavat vaihtoehdot (kohdat 12-15) on luokiteltu Venla Salmen ja Janne Kivivuoren verkkokatsauksen (2008) ”Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta” sekä Brita Jokisen (2007) teoksen ”Kiusaaja keskellämme – Kokemuksia ja selviytymistarinoita vaikeasta ihmissuhteesta” mukaan.

12. Psykkiset vaikutukset.

Stressi

Heikentynyt työssä jaksaminen

Negatiiviset ajatukset työtä kohtaan

Mielenterveyden häiriö, esimerkiksi masennus tai paniikkihäiriö

Ahdistuneisuus

Unettomuus

Itsevarmuuden puute

Motivaation heikentyminen

Vihan ja ärtyneisyyden tunteet

Burn out

Toivottomuuden tunne

Keskittymisvaikeudet
Itsetunnon lasku
Voimattomuuden tunne
Muistihäiriöt
Tarkkaavaisuuden puute
Itsetuhoiset ajatukset
Muu, mikä?

13. Fyysiset vaikutukset.

Päänsärky
Migreeni
Vatsavaivat
Ihottuma
Pahoinvointi
Väsymys
Ruokahaluttomuus
Selkä –ja hartiakivut
Muu, mikä?

14. Sosiaaliset vaikutukset.

Häpeän ja/tai nöyryytetyksi tulemisen tunne
Sosiaalisten suhteiden kärsiminen
Muu, mikä?

15. Muut vaikutukset.

Tulonmenetys
Kasvaneet lääkekustannukset
Sairaslomien lisääntyminen
Lääkkeiden käytön lisääntyminen
Alkoholin runsas käyttö
Kostonhalu
Muu, mikä?

16. Tiedätkö, mistä vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen voi saada apua?

Kyllä

En

17. Onko työpaikallasi toimintaohjeet vertaisrajat ylittäviä kiusaamistapauksia varten?

Kyllä

Ei

En tiedä

18. Mistä olet saanut apua vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen? Voit valita useita vaihtoehtoja. Vaihtoehdot on luokiteltu Brita Jokisen (2007) teoksen ”Kiusaaja keskeisimmän – Kokemuksia ja selviytymistarinoita vaikeasta ihmissuhteesta” mukaan.

Kollegat

Esimies

Sivistysjohtaja

Ammattiliitto

Työterveyshuolto

Työyhteisökonsultti

TYKY –kuntoutus

Yhdistysten tuki (mainitse yhdistys)

Oikeusteitse

En mistään

Muu, mikä?

19. Kuvaile, mikä on ollut sinuun kohdistuva vakavin tai ikävin vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen liittyvä tapaus?

20. Haluatko kertoa jotain muuta aiheeseen liittyvää? Sana on vapaa.

LIITE 3: Taulukot ja diagrammit.

Taulukko 1. Vastaajien tämän hetkinen työpaikka

Tämän hetkinen työpaikka	n	Prosentti
Alakoulu	208	39,25%
Yläkoulu	114	21,51%
Yhtenäiskoulu	129	24,34%
Eläkkeellä	6	1,13%
Muu, mikä?	39	7,36%
Opiskelija	34	6,41%

Taulukko 2. Diskurssit avoimesta kysymyksestä Kuvaile, mikä on ollut sinuun kohdistuva vakavin tai ikävin vertaisraja ylittävään kiusaamiseen liittyvä tapaus?

Diskurssi	Diskurssien esiintyvyys aineistossa (N=305)	Esimerkki
Itsensä syyllistämisen diskurssi	12	<i>”Olin sijaisena vain muutaman viikon, joten en päässyt ollenkaan sisään koulun kulttuuriin. Tämä tietysti aiheutti sen, että heittopussina oleminen hermostutti oppilaitakin enkä tullut koskaan tietäneeksi, miten kutakin olisi tullut tukea oppimisessa.” -Opettaja nro. 171, alalla yli 20 vuotta</i>

Tilanteen vähättelyn diskurssi	19	<i>"Ei se ollut koskaan vakavaa, enemmän henkisesti kuormittavaa. jatkuvaa ammattitaitoni kyseenalaistamista."</i> -Opettaja nro. 273, alalla 1-4 vuotta
Oppilaan käytöksen hyväksymisen ja normalisoinnin diskurssi	15	<i>"Väkivallan käyttö, potkiminen, pureminen, lyöminen sekä tavaralla heittäminen. (Tapahtui erityiskoulussa, joten oppilaat eivät täysin ymmärtäen tätä tee)"</i> -Opettaja nro. 453, alalla 1-4 vuotta
Vaikenemisen diskurssi	14	<i>"Tappouhkaus."</i> <i>"Minut on uhattu raiskata."</i> -Opettaja nro. 319, alalla yli 10 vuotta
Kasvatuksen ongelmallisuuden diskurssi	28	<i>"Oppilaan äiti huutanut, arvostellut ammattitaitoa ja sylkenyt päälle. Oppilaan äiti tehnyt</i>

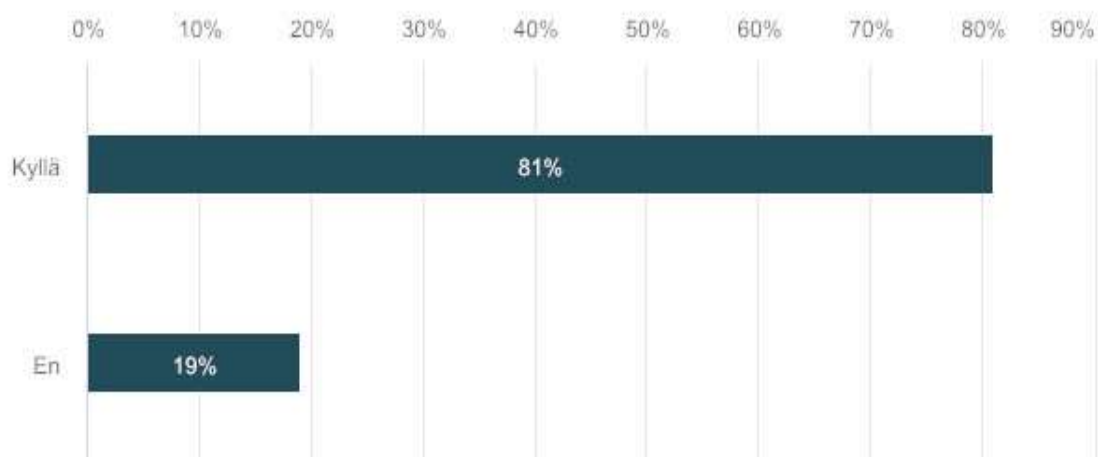
		<p><i>listoja omista vioistani, yllyttänyt lasta haukkumaan ja uhmaamaan minua.” -Opettaja nro. 320, alalla 1-4 vuotta</i></p> <p><i>”Oppilailla näyttäisi olevan käytöstavoissa lisääntyvästi puutteita.” -Opettaja nro. 118, alalla 5-10 vuotta</i></p>
Oppilaan toiminnan syylistämisen diskurssi	49	<p><i>”Aamulla, kun heräsi, alkoi heti ahdistaa töihin meneminen. Onneksi tilanne lopulta päättyi meidän onneksi hyvin, kun oppilas sai siirron pienryhmään, jonne hän todellakin kuului.” -Opettaja nro. 127, alalla yli 10 vuotta</i></p>
Opettajan negatiivisen tunnetilan diskurssi	35	<p><i>”Kiusaaminen on jatkunut vuosia. Ensimmäisiin</i></p>

			<p><i>palaverieihin liittyvä kokemus järkytti minua ja läsnäollutta kollegaa hyvin paljon, jopa niin että palaverin päätyttyä oksensin. Minua nöyryytettiin haukkamalla minua noin tunnin. Itse en uskaltanut puhua juuri yhtään.” - Opettaja nro. 159, alalla yli 20 vuotta</i></p>
Yksin diskurssi	jäämisen	20	<p><i>”Valitettavasti esimieheni ei seissyt asiassa täysin rinnallani vaan jäin vähän kuin yksin ottamaan syyt niskoilleni. Luottamus esimieheen katkesi täysin ja käytännössä varon tekemisiäni ja sanomisiäni tämän yhden oppilaan kohdalla. Se on hirveän kuluttavaa, ahdistavaa ja stressaavaa.” - Opettaja nro. 233, alalla 5-10 vuotta</i></p>

Toimijuuden diskurssi	27	<p><i>Opettaja207, alalla yli 20 vuotta: "Oppilas uhkasi oppitunnilla "nyt lyön sinua naamaan", koska kehotin häntä laittamaan puehlimen pois ja aloittamaan kuvataidetyönsä. Pyysin koulun vartijan seisomaan luokan ovelle ja hän tulikin ja ilmoitin oppilaan kotiin, että mikäli hän uhkailee minua jatkossa pahoinpitelyllä, teen virka-apupyynnön poliisille." -Opettaja nro. 207, alalla yli 20 vuotta</i></p>
-----------------------	----	---

Diagrammi 1. Oletko kokenut vertaisraajat ylittävää kiusaamista työurasi aikana?

Vastaajien määrä: 530

Taulukko 3. Oletko kokenut vertaisraajat ylittävää kiusaamista työurasi aikana?

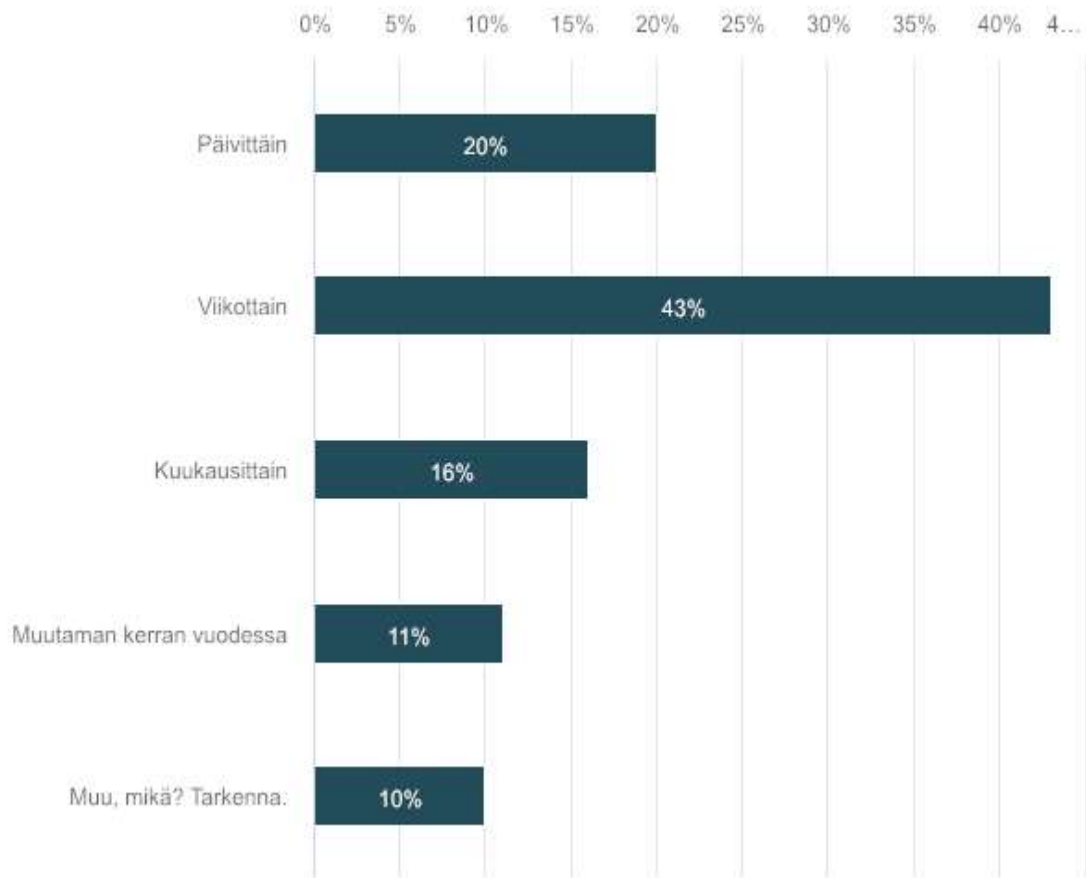
Oletko kokenut vertaisraajat ylittävää kiusaamista työurasi aikana?	n	Prosentti
Kyllä	427	80,57%
En	103	19,43%

Taulukko 4. Millä luokka-asteilla olet kokenut vertaisraajat ylittävää kiusaamista? Voit valita useita vaihtoehtoja. Vastaajien määrä: 428, valittujen vastausten lukumäärä: 685.

Millä luokka-asteilla olet kokenut vertaisraajat ylittävää kiusaamista? Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Luokat 1-2	79	18,46%
Luokat 3-4	129	30,14%
Luokat 5-6	214	50%
Yläkoulu	244	57,01%
Jokin muu, mikä?	19	4,44%

Diagrammi 2. Kuinka usein vertaisraajat ylittävää kiusaamista on tapahtunut?

Vastaajien määrä: 426

Taulukko 5. Loukkaava käytös ja häirintä. Vastaajien määrä: 426, valittujen vastausten lukumäärä: 2986.

Loukkaava käytös ja häirintä. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Nimittely	193	45,31%
Epäasiallinen kielenkäyttö	364	85,45%
Nonverbaaliset eleet ja ilmeet	297	69,72%
Opetustaitojen arvostelu	185	43,43%
Päällepuhuminen	371	87,09%
Jatkuva tekemisen kyseenalaistaminen	229	53,76%
Toistuva ohjeiden noudattamatta jättäminen	348	81,69%
Juoruilu	53	12,44%
Toistuva valehtelu	131	30,75%
Opettajan matkiminen	177	41,55%
Opettajan huomiotta jättäminen	202	47,42%
Työrauhan tarkoituksellinen häiritseminen	387	90,85%
Muu, mikä?	49	11,5%

Taulukko 6. Seksuaalinen häirintä. Vastaajien määrä: 123, valittujen vastausten lukumäärä: 179

Seksuaalinen häirintä. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Seksuaalissävytteinen kommentointi	77	62,6%
Rivo elehteminen	45	36,59%
Fyysinen koskettelu	13	10,57%
Lähentely	6	4,88%
Flirttailu	27	21,95%
Muu, mikä?	11	8,94%

Taulukko 7. Väkivallan uhka ja fyysinen väkivalta. Vastaajien määrä: 245, valittujen vastausten lukumäärä: 822

Väkivallan uhka ja fyysinen väkivalta. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Väkivallalla uhkaaminen	125	51,02%
Tappouhkaus	53	21,63%
Epäonnistunut väkivaltainen teko, esimerkiksi ohi mennyt lyönti	59	24,08%
Väkivallan uhka, joka kohdistuu opettajan lähipiiriin	29	11,84%
Lyöminen	86	35,1%
Potkiminen	81	33,06%
Pureminen	45	18,37%
Töniminen	83	33,88%
Nipistely, tökkiminen, huitominen	56	22,86%
Päälle sylkeminen	32	13,06%
Tavaroilla heittäminen	132	53,88%
Väkivaltainen teko jonkin aseiden tai välineiden avulla	22	8,98%
Muu, mikä?	19	7,76%

Taulukko 8. Muu häirintä. Vastaajien määrä: 287, valittujen vastausten lukumäärä: 482

Muu häirintä. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Opettajan omaisuuden vahingoittaminen	47	16,38%
Koulun omaisuuden vahingoittaminen	229	79,79%
Varkaus	41	14,29%
Kouluajan ulkopuolella tapahtuva häirintä	21	7,32%
Kotirauhan rikkominen	13	4,53%
Häirintä viestintäteknologian välityksellä	50	17,42%
Vahingonteon uhkaus	39	13,59%
Sosiaalisessa mediassa tapahtuva häirintä	33	11,5%
Muu, mikä?	9	3,14%

Taulukko 9. *Psyykkiset vaikutukset. Vastaajien määrä: 420, valittujen vastausten lukumäärä: 2723.*

Psyykkiset vaikutukset. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Stressi	307	73,1%
Heikentynyt työssä jaksaminen	253	60,24%
Negatiiviset ajatukset työtä kohtaan	314	74,76%
Mielenterveydellinen häiriö, esimerkiksi masennus tai paniikkihäiriö	18	4,29%
Ahdistuneisuus	113	26,9%
Unettomuus	156	37,14%
Itsevarmuuden puute	201	47,86%
Motivaation heikentyminen	268	63,81%
Vihan ja ärtyneisyyden tunteet	296	70,48%
Burn out	29	6,9%
Toivottomuuden tunne	168	40%
Keskittymisvaikeudet	86	20,48%
Itsetunnon lasku	120	28,57%
Voimattomuuden tunne	218	51,9%
Muistihäiriöt	71	16,9%
Tarkkaavaisuuden puute	78	18,57%
Itsetuhoiset ajatukset	7	1,67%
Muu, mikä?	20	4,76%

Taulukko 10. *Fyysiset vaikutukset. Vastaajien määrä: 329, valittujen vastausten lukumäärä: 740*

Fyysiset vaikutukset. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Päänsärky	175	53,19%
Migreeni	45	13,68%
Vatsavaivat	80	24,32%
Ihottuma	15	4,56%
Pahoinvointi	34	10,33%
Väsymys	269	81,76%
Ruokahaluttomuus	28	8,51%
Selkä- ja hartiakivut	76	23,1%
Muu, mikä?	18	5,47%

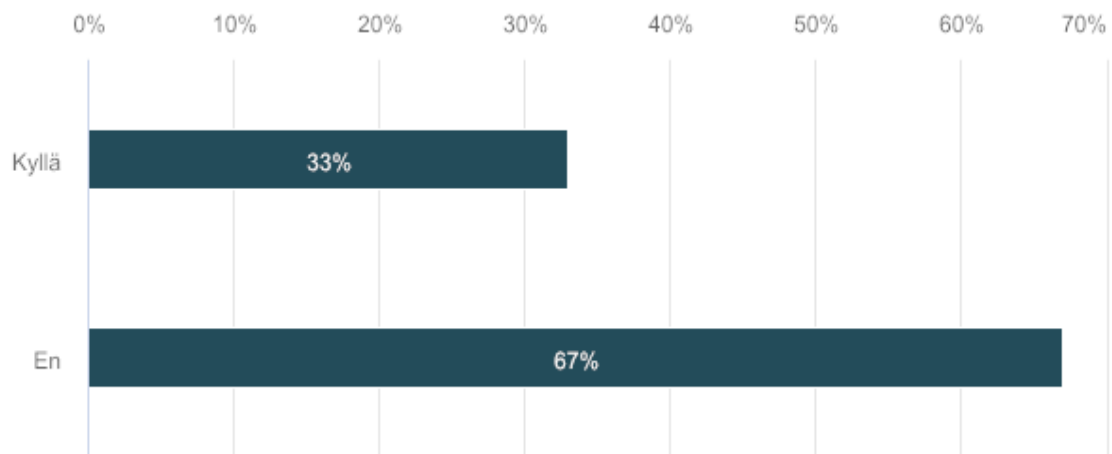
Taulukko 11. *Sosiaaliset vaikutukset. Vastaajien määrä: 197, valittujen vastausten lukumäärä: 226*

Sosiaaliset vaikutukset. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Häpeän ja/tai nöyryytetyksi tulemisen tunne	166	84,26%
Sosiaalisten suhteiden kärsiminen	34	17,26%
Muu, mikä?	26	13,2%

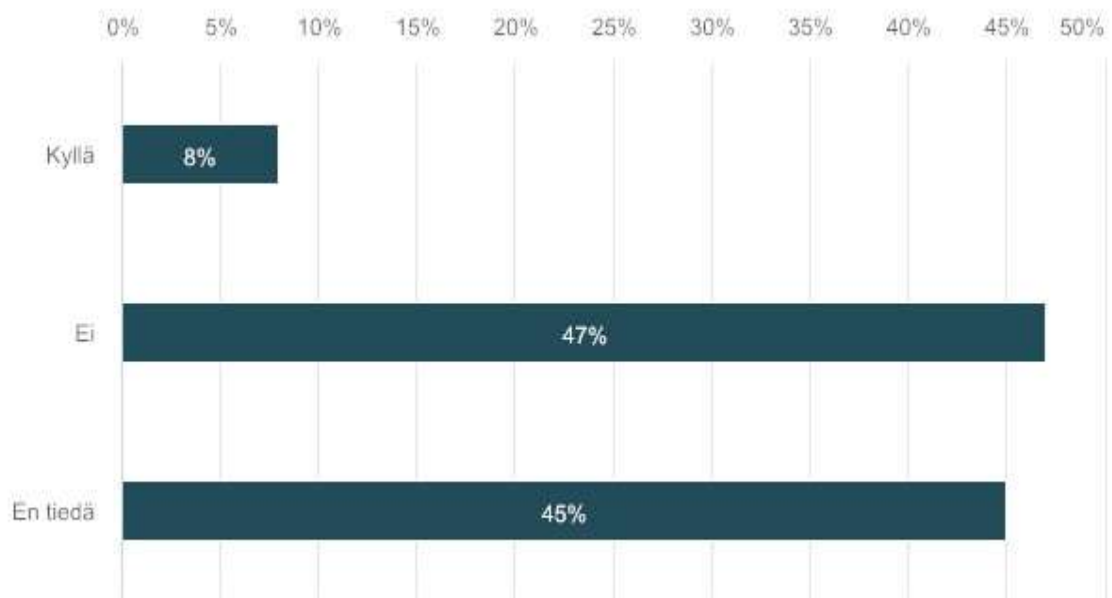
Taulukko 12. *Muut vaikutukset. Vastaajien määrä: 117, valittujen vastausten lukumäärä: 149*

Muut vaikutukset. Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Tulonmenetyks	7	5,98%
Kasvaneet lääkekustannukset	9	7,69%
Sairauslomien lisääntyminen	49	41,88%
Lääkkeiden käytön lisääntyminen	14	11,97%
Alkoholin runsas käyttö	9	7,69%
Kostonhalu	24	20,51%
Muu, mikä?	37	31,62%

Diagrammi 3. Tiedätkö mistä vertaisraajat ylittävään kiusaamiseen voi saada apua? Vastaajien määrä: 427.

Diagrammi 4. Onko työpaikallasi toimintaohjeet vertaisraajat ylittäviä kiusaamistapauksia varten? Vastaajien määrä: 427

Taulukko 13. Mistä olet saanut apua vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen? Vastaajien määrä: 423, valittujen vastausten lukumäärä: 749

Mistä olet saanut apua vertaisrajat ylittävään kiusaamiseen? Voit valita useita vaihtoehtoja.	n	Prosentti
Kollegat	335	79,2%
Esimies	205	48,46%
Sivistysjohtaja	3	0,71%
Ammattiliitto	10	2,36%
Työterveyshuolto	70	16,55%
Työyhteisökonsultti	1	0,24%
TYKY-kuntoutus	2	0,47%
Yhdistysten tuki (mainitse yhdistys)	1	0,24%
Oikeusteitse	4	0,95%
En mistään	71	16,78%
Muu, mikä?	47	11,11%